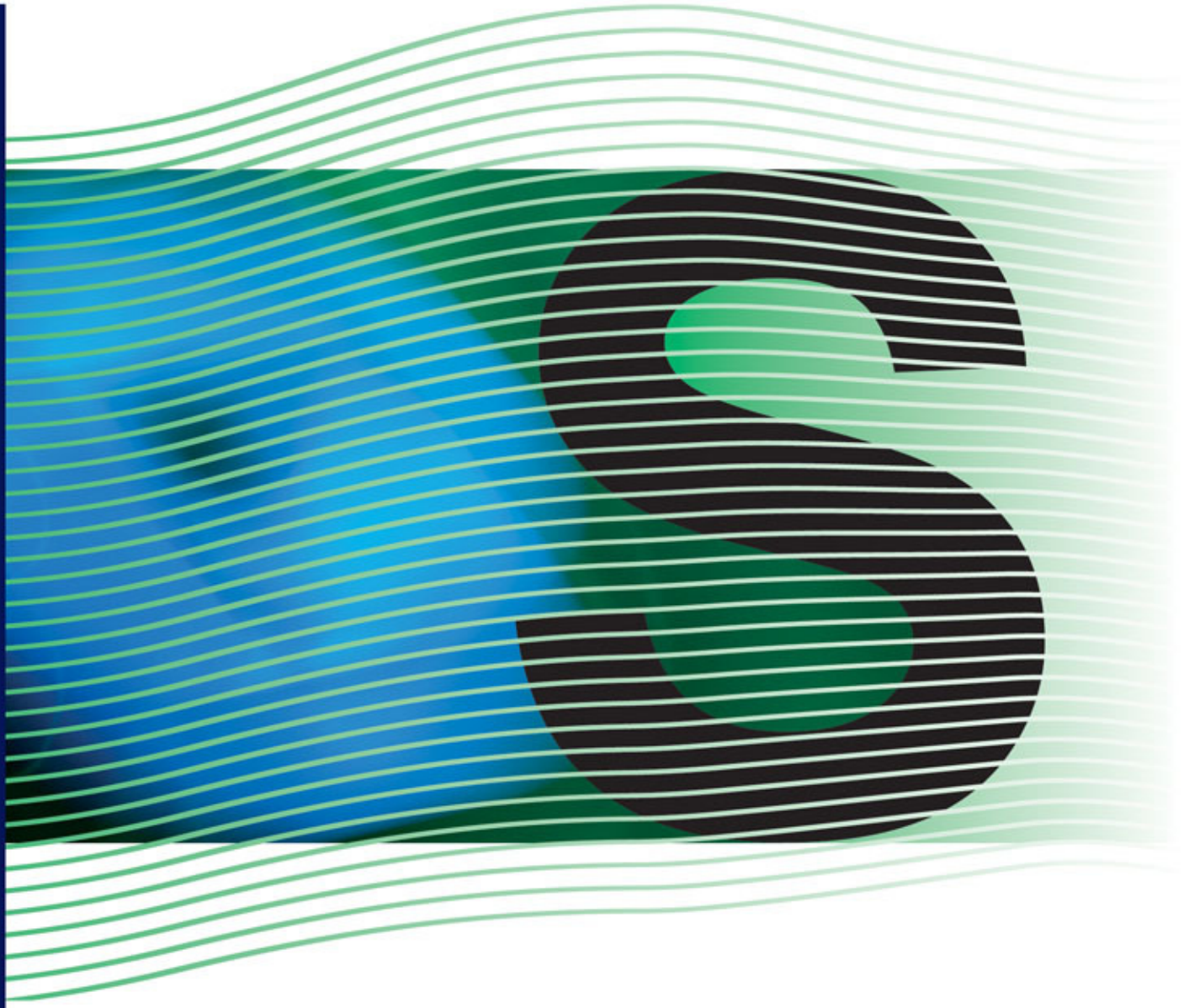
Gemeente Rotterdam
Servicedienst

Vrijwilligerswerk en informele hulp in Rotterdam 2009

Resultaten uit de Vrijetijdsomnibusenquête 2009

Centrum voor Onderzoek en Statistiek

Vrijwilligerswerk en informele hulp in Rotterdam 2009

Resultaten uit de Vrijetijdsomnibusenquête 2009

Projectnummer 09-3090

drs. P.A. de Graaf
Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS)
Mei 2010

In opdracht van de dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Centrum voor Onderzoek en Statistiek
Blaak 34, 3011 TA Rotterdam
Postbus 21323, 3001 AH Rotterdam
Telefoon: (010) 267 15 00
Fax: (010) 267 15 01
E-mail: infocos@sdr.rotterdam.nl
Internet: http://www.cos.rotterdam.nl

Prijs: € 15,00

Gegevens mogen worden overgenomen, mits met bronvermelding.

INHOUD

Voorwoord 5

Noten 6

Samenvatting en conclusies 7

1. Omvang en aard van onbetaald werk in Rotterdam 15

1.1 Omvang 15
1.2 Soort activiteiten 16
1.3 Kenmerken van de Rotterdamse informele helpers en vrijwilligers 18
1.4 Informele hulp en vrijwilligerswerk per deelgemeente 21
1.5 “Stapeling” van vrijwilligerswerk, informele hulp en mantelzorg 22
1.6 De relatie met andere sociaal-maatschappelijke activiteiten 24
1.7 Vergelijking met landelijke gegevens 25
Noten 26

2. Specifieke groepen onbetaald werkers 29

2.1 Allochtonen en onbetaald werk 29
2.2 Allochtone vrouwen en onbetaald werk 31
2.3 Mensen zonder betaald werk en onbetaald werk 33
2.4 Jongeren en onbetaald werk 36
2.5 Ouderen en onbetaald werk 38
2.6 Vrijwilligers in de zorg 41
Noten 42

3. Het aantal bestede uren, de regelmaat en de druk 43

3.1 Aantal bestede uren 43
3.2 Regelmaat 44
3.3 Beschikbare tijd 45
Noten 46

4. Vragen over vrijwilligerswerk 47

Noten 49

5. Potentiële groei van het vrijwilligerswerk 51

5.1 Kenmerken van de potentiële aanwas 51
5.2 Aantal te besteden uren 53
5.3 Beschikbare tijd 54

6. Vrijwilligerswerk in heden, verleden en toekomst 57

6.1 In- en uitstroom 57
6.2 Oude en nieuwe vrijwilligers 57
6.3 Vrijwilligerswerk in Rotterdam in de toekomst 59
6.4 Is vrijwilligerswerk erfelijk? 60
Noten 61

Bijlage I: Onderzoeksopzet, respons en representativiteit 63

I.1 Organisatie van het veldwerk 63
I.2 De steekproef 63
I.3 Respons 64
I.4 Stratificatie en ophoging van de steekproef en weging 65
I.5 Representativiteit naar verifieerbare kenmerken 66
I.6 Representativiteit: conclusie 67

Bijlage IIa: De vragen over onbetaald werk in de VTO 2009 69

Bijlage IIb: De vragen over mantelzorg in de VTO 2009 73

Bijlage III: De rechte tellingen van de vragen over onbetaald werk 77

Bijlage IV: De betekenis van de percentages; significantie 83

IV.1 Percentages 83
IV.2 Vergelijkingen 84
IV.3 Gemiddelden 84
Noten 84

Publicatieoverzicht Centrum voor Onderzoek en Statistiek 85

VOORWOORD

Op verzoek van diverse afdelingen en diensten van de gemeente Rotterdam voert het Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS) tweejaarlijks in het najaar een Vrijetijdsomnibusenquête (VTO) uit onder Rotterdammers[1] van 13 tot en met 75 jaar, met als titel *Wat doet u in uw vrije tijd?* (voorheen: *Wonen, recreëren en uitgaan in Rotterdam*). Op verzoek van de dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid is daarin ook dit jaar weer een aantal vragen opgenomen over vrijwilligerswerk en informele hulp. De voorliggende rapportage gaat over de beantwoording van deze vragen, waarvan de meeste eerder ook in de VTO's van 1995, 1997, 2001, 2003, 2005 en 2007 zijn gesteld[2].

De enquête

Zoals gezegd, stammen de gegevens voor dit onderzoek uit de in het najaar van 2009 gehouden Vrijetijdsomnibusenquête van het COS. De vragenlijsten van de enquête zijn op basis van een gestratificeerde steekproef verspreid onder uiteindelijk in totaal 21.492 inwoners van Rotterdam. De enquête leverde uiteindelijk 4.185 bruikbare ingevulde vragenlijsten op. (Vragenlijsten van respondenten die al vóór het blok vragen over onbetaald werk met het invullen van de vragenlijst waren gestopt, zijn buiten beschouwing gelaten.) De respons van de Vrijetijdsomnibusenquête 2009 was aanzienlijk lager dan die van voorgaande edities. De representativiteit is echter heel behoorlijk; minstens zo goed al die in voorgaande edities. Ook wat betreft de opzet van het veldwerk verschilt de VTO 2009 van voorgaande edities, wat wellicht één van de oorzaken is van de lagere respons. Het voornaamste verschil is dat voor het eerst een internetvragenlijst werd ingezet. Voor een uitgebreide verantwoording van onderzoeksopzet, respons en representativiteit wordt verwezen naar Bijlage I.
De precieze formulering van de vragen over vrijwilligerswerk en informele hulp is opgenomen in Bijlage IIa.

Opbouw van deze rapportage

Deze rapportage is als volgt opgebouwd.
In hoofdstuk 1 wordt de deelname aan het onbetaald werk, dat is het vrijwilligerswerk en de informele hulp in z'n totaliteit, besproken en vergeleken met die volgens de Vrijetijdsomnibusenquêtes uit 1995, 1997, 2001, 2003, 2005 en 2007. Ook komen de kenmerken van degenen die aan vrijwilligerswerk doen en informele hulp bieden aan de orde, afgezet tegen de totale Rotterdamse bevolking van 13 tot 75 jaar. Tevens worden in dit hoofdstuk de deelnamepercentages van een aantal deelgroepen uit de Rotterdamse samenleving gepresenteerd.
Hoofdstuk 2 gaat over een aantal specifieke groepen onbetaald werkers, zoals allochtonen, mensen zonder betaald werk, jongeren en ouderen. Hoofdstuk 3 gaat over het aantal bestede uren, de regelmaat en de (over-)belasting van vrijwilligers, en in hoofdstuk 4 komt de vraag aan de orde of de Rotterdammers weten waar men terecht kan voor advies, informatie of ondersteuning. In hoofdstuk 5 komt de potentiële groei van het vrijwilligerswerk aan de orde: hoeveel mensen zouden vrijwilligerswerk doen als ze daarvoor gevraagd werden? Hoofdstuk 6 tenslotte gaat over de in- en uitstroom, de toekomstige omvang van het vrijwilligerswerk in Rotterdam en de vraag in hoeverre kinderen van ouders die vrijwilligerswerk deden zelf ook vaak vrijwilligerswerk doen.

Deze rapportage kent tevens vier bijlagen. In Bijlage I worden respons en representativiteit van de Vrijetijdsomnibusenquête 2009 besproken aan de hand van de achtergrondkenmerken van de respondenten. In Bijlage II zijn de hier behandelde vragen uit de enquête letterlijk van de vragenlijst overgenomen, en in Bijlage III worden de (gewogen) rechte tellingen hiervan gepresenteerd. In Bijlage IV tenslotte wordt een korte toelichting gegeven op de statistische interpretatie van de in deze rapportage weergegeven percentages en over de significantie van verschillen. De boodschap uit deze bijlage moge zijn, dat in het algemeen verschillen of afwijkingen van 1- à 2% niet als verschillen mogen worden beschouwd, maar evengoed door het toevalskarakter van de steekproeven kunnen zijn veroorzaakt. Als bijvoorbeeld iets het ene jaar 14% was, en het volgende jaar 15%, dan is daarmee dus nog geen toename aangetoond.
Dit alles wordt voorafgegaan door een aantal pagina's met samenvattende conclusies.
Noten in de tekst zijn te vinden aan het eind van het betreffende hoofdstuk c.q. de betreffende bijlage.

Tot slot zij er op gewezen, dat overal waar in deze rapportage gesproken wordt over 'de Rotterdammers', de Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar bedoeld worden. Op 1 januari 2009 waren dat er 463.618. Uitzondering: in de paragraaf waarin ook de overlap met mantelzorg wordt besproken, worden ook de Rotterdammers boven de 75 jaar "meegeteld".

Noten

1. De enquête waar de hier gepresenteerde uitkomsten op zijn gebaseerd is slechts in Rotterdam afgenomen, en niet in de ten tijde van het veldwerk nog zelfstandige gemeente Rozenburg.

2. Ook in de Vrijetijdsomnibusenquête van 1999 waren vragen opgenomen over onbetaald werk, maar door een ongelukkige formulering van de vragen leek daarin het vrijwilligerswerk onderbelicht. In plaats daarvan zijn de vragen over onbetaald werk vervolgens ook gesteld in de jaarlijkse Omnibusenquête van het COS, maar daarin lijkt de informele hulp, en daarmee ook het totaal aan onbetaald werk, wat overschat. Een verklaring hiervoor ligt wellicht in het algemenere karakter van de Omnibusenquête en daarmee samenhangende verschillen in respons. Dit zou met name een rol kunnen spelen bij de vraag naar het verrichten van informele hulp, die veel ruimte voor interpretatie laat.
   In de voorliggende rapportage wordt de meting uit de Omnibusenquête 2001 buiten beschouwing gelaten. Omdat een half jaar later in de Vrijetijdsomnibusenquête 2001 ook weer "gewoon" vragen over onbetaald werk zijn gesteld, konden de analyses van de ontwikkelingen in de tijd nu worden gebaseerd op zeven gelijksoortige enquêtes, namelijk de Vrijetijdsomnibusenquêtes van 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2007 en 2009.

SAMENVATTING EN CONCLUSIES

In 2009 verrichtte 45% van de Rotterdammers[1] van 13 tot en met 75 jaar wel eens één of meer vormen van onbetaald werk op vrijwillige basis: 32% deed wel eens aan informele hulp (los van een organisatie), en 30% verrichtte vrijwilligerswerk in georganiseerd verband. Voor een deel gaat het hier om de zelfde mensen: 17% doet namelijk zowel aan informele hulp als aan vrijwilligerswerk. Na de daling in 2005, die zich overigens vooral bij het vrijwilligerswerk manifesteerde, is de omvang van het totaal aan onbetaald werk in Rotterdam nu weer wat toegenomen. De informele hulp nam met 6%-punt toe, en het vrijwilligerswerk bleef ongeveer gelijk.
Bovenstaande percentages betekenen dat in totaal zo'n 145.- à 150.000 Rotterdammers aan informele hulp doen, en zo'n 140.000 Rotterdammers aan vrijwilligerswerk.
De methodologische verschillen tussen de VTO 2009 en eerdere VTO's lijken geen wezenlijke invloed op de uitkomsten te hebben gehad.

De informele hulp bestaat in de meeste gevallen uit het geven van informatie en advies, lichamelijke of huishoudelijke hulp, het verrichten van diensten en de opvang van kinderen. Rotterdammers die wel eens aan informele hulp doen, doen dat vaak op meerdere terreinen: gemiddeld zijn door hen 2,7 soorten hulp genoemd.
Vrijwilligers zijn van oudsher, en net als landelijk, het meest actief in een sportorganisatie (sportvereniging, -bond of -school). Ook in religieuze of levensbeschouwelijke organisaties, in organisaties voor hulp aan zieken, bejaarden of gehandicapten en in het onderwijs wordt traditioneel veel vrijwilligerswerk gedaan. Ook bij het vrijwilligerswerk zijn het vaak dezelfde mensen die je op meer plaatsen tegenkomt: de Rotterdammers die vrijwilligerswerk verrichten, doen dat gemiddeld in 1,9 soorten organisaties.
De toename van de informele hulp vond op ieder terrein plaats. In de deelnamepercentages van de afzonderlijke soorten vrijwilligerswerk hebben zich geen significante veranderingen voorgedaan.

Vrouwen doen wat méér aan informele hulp dan mannen, en iets minder aan vrijwilligerswerk is er wat dit betreft weinig verschil. Bij de informele hulp is de jongere helft van de bevolking ondervertegenwoordigd; vooral jongeren (tot 25 jaar) doen relatief weinig aan informele hulp. De deelname neemt toe met de leeftijd. Ook bij het vrijwilligerswerk zijn jongeren ondervertegenwoordigd.
Verder wordt vaker aan informele hulp en aan vrijwilligerswerk gedaan door de hoogst opgeleiden, en minder vaak door de laagst opgeleiden. Ook verrichten mensen met een bovenmodaal huishoudensinkomen vaker onbetaald werk dan mensen uit huishoudens met lagere inkomens. En tenslotte doen christenen méér aan informele hulp én meer aan vrijwilligerswerk dan andere religieuzen en niet-religieuzen, en moslims in het bijzonder. Dat laatste geldt ook nog steeds als vrijwilligerswerk in levensbeschouwelijke organisaties niet wordt meegeteld.
Bij vergelijking met 2007 valt de forse toename op van de informele hulp bij mensen met betaald werk en de forse afname van het vrijwilligerswerk bij jongeren en bij alleenstaande ouders. Bij alleenstaande ouders, waarbij in 2007 sprake was van een forse stijging tot het gemiddelde niveau, is de deelname weer "terug bij af".

[1] De enquête waar de hier gepresenteerde uitkomsten op zijn gebaseerd is slechts in Rotterdam afgenomen, en niet in de ten tijde van het veldwerk nog zelfstandige gemeente Rozenburg.

Vrijwilligerswerk en informele hulp kennen niet alleen een flinke overlap met elkaar, maar ook met mantelzorg (wat verricht wordt door 15% van de Rotterdammers van 13 jaar en ouder). Ruim de helft van de Rotterdammers van 13 jaar en ouder doet noch aan vrijwilligerswerk, noch aan informele hulp, noch aan mantelzorg, maar anderzijds verrichten de volgende aantallen Rotterdammers zelfs méér dan één van deze drie soorten activiteiten:
- twee soorten: zo'n 59.000 Rotterdammers (12%) verrichten vrijwilligerswerk én informele hulp;
- twee soorten: zo'n 7.000 Rotterdammers (1%) verrichten vrijwilligerswerk én mantelzorg;
- twee soorten: zo'n 20.000 Rotterdammers (4%) verrichten informele hulp én mantelzorg;
- drie soorten: zo'n 24.000 Rotterdammers (5%) verrichten alle drie deze soorten activiteiten.
In totaal verrichten daarmee zo'n 44.000 van de 73.000 Rotterdamse mantelzorgers tevens informele hulp.

Ook in hun verdere sociaal-maatschappelijke gedrag verschillen informele helpers en vrijwilligers van andere Rotterdammers: ze participeren meer dan gemiddeld in sociaal-maatschappelijke georganiseerde verbanden, doen vaker aan sport, komen vaker wel eens in wijkgebouwen en buurt- of clubhuizen van sociaal-cultureel werk en komen vaker wel eens in cafés of koffiehuizen. Ook hebben ze vaker contact met buurtgenoten.

Net als in Rotterdam, lijkt ook landelijk de deelname aan het vrijwilligerswerk redelijk constant.

Specifieke groepen vrijwilligers

Niet-westerse allochtonen doen veel minder vaak aan onbetaald werk dan andere Rotterdammers. De deelname van niet-westerse allochtonen aan het vrijwilligerswerk is in de periode 1995-2003 spectaculair toegenomen: van flink onder het gemiddelde (22%) tot ruim daarboven (37%). Sinds 2005 bevindt hun deelname zich echter weer onder het Rotterdamse gemiddelde, en neemt zij ook steeds verder af.
De ondervertegenwoordiging van de niet-westerse allochtonen bij de informele hulp manifesteert zich, behalve bij het les geven, bij alle soorten informele hulp. Bij het vrijwilligerswerk valt allereerst op dat niet-westerse allochtonen gemiddeld in veel meer soorten organisaties actief zijn dan autochtonen, waardoor ze ondanks hun algemene ondervertegenwoordiging aan de meeste soorten vrijwilligerswerk méér doen dan autochtonen! Voorts zijn veel niet-westerse allochtonen actief in religieuze of levensbeschouwelijke organisaties: 11%; bij autochtonen is dit maar 6%. In sportorganisaties doen zij daarentegen juist minder vrijwilligerswerk: 6% respectievelijk 10%.

Van de Rotterdamse niet-westerse allochtone vrouwen verricht 26% informele hulp, en eveneens 26% vrijwilligerswerk. Hun participatie is daarmee een stuk minder dan de gemiddelde, en zeker een stuk minder dan die van autochtone vrouwen. Bovendien moet niet worden uitgesloten dat dit beeld nog wat te rooskleurig is, omdat deze bevolkingsgroep relatief meer maatschappelijk weinig participerende mensen zal bevatten, die waarschijnlijk ook minder vaak enquêtes in zullen vullen.

Rotterdammers zónder betaald werk doen ongeveer even vaak onbetaald werk als Rotterdammers mét betaald werk, maar binnen *die groep bestaan grote verschillen tussen gepensioneerden, mensen met een uitkering en overige baanlozen zoals huisvrouwen en scholieren/studenten. Gepensioneerden doen veel méér aan informele hulp, en de 'overige baanlozen' juist iets mínder. Ook bij het vrijwilligerswerk "scoren" de gepensioneerden het hoogst. Het vrijwilligerswerk onder mensen met een uitkering verschilt al jaren niet meer van het gemiddelde. De gepensioneerden*

hebben hun achterstand inmiddels zelfs méér dan ingehaald. De overige baanlozen deden altijd bovengemiddeld aan vrijwilligerswerk, maar hun deelname is in 2009 fors afgenomen tot onder het gemiddelde.
Het soort activiteiten van mensen die informele hulp verrichten, verschilt niet zo veel met de sociaal-economische positie. Mensen zonder betaald werk doen wat vaker dan anderen aan lichamelijke/huishoudelijke hulp. Voorts zijn mensen met een uitkering veel minder vaak actief in sportorganisaties. Zij doen hun vrijwilligerswerk, net als gepensioneerden, het meest bij zieken, bejaarden en gehandicapten.

Bij jongeren (16 tot 25 jaar) is de deelname aan onbetaald werk, in tegenstelling tot landelijk, veel lager dan gemiddeld: slechts 21% doet wel eens aan informele hulp, en slechts 26% verricht vrijwilligerswerk. Ook de deelname van de jongeren aan het vrijwilligerswerk is sinds 1995 flink toegenomen: van het gemiddelde niveau in 1995 tot ruim daarboven in 2003. Sindsdien is het wat meer dan gemiddeld teruggelopen, en na de forse daling in 2009 (van 35% naar 24%!) is het zelfs ruim benedengemiddeld.
Jongeren die binnen vrijwilligersorganisaties of verenigingen actief zijn, doen dit het meest in een sportorganisatie. In deze organisaties werken zij ook vaker als vrijwilliger dan andere Rotterdammers.

Bij ouderen (55 jaar en ouder) is de deelname aan informele hulp veel hoger, en de deelname aan vrijwilligerswerk gemiddeld. De deelname van ouderen aan het vrijwilligerswerk is sinds de negentiger jaren flink toegenomen: van ver onder gemiddeld tot gemiddeld sinds 2007.
Dat ouderen méér aan informele hulp doen, geldt voor bijna alle soorten informele hulp; ouderen die binnen vrijwilligersorganisaties of verenigingen actief zijn, doen dit het meest, en ook vaker dan anderen, in organisaties voor hulp aan zieken, bejaarden en gehandicapten.

En onder de vrijwilligers in de zorg tenslotte vinden we iets meer vrouwen dan mannen, en relatief weinig mensen tussen de 25 en 45 jaar. Opvallend oververtegenwoordigd zijn voorts bejaarde mannen. Ook alleenwonenden zijn oververtegenwoordigd. Qua opleidingsniveau en qua etniciteit vormen de vrijwilligers in de zorg een getrouwe afspiegeling van de Rotterdamse bevolking; zulks in tegenstelling tot andere vrijwilligers. Mensen met betaald werk zijn relatief minder vaak vrijwilliger in de zorg; ook mensen met een laag inkomen zijn dan ook ondervertegenwoordigd.

Aantal bestede uren, regelmaat en beschikbare tijd

Eén op de vijf mensen die onbetaald werk verrichten, besteedt hier minder dan een uur per week aan, en 57% besteedt er niet meer dan twee uur per week aan. Slechts 9% besteedt er méér dan tien uur per week aan. Onder de uitkeringsontvangers en de gepensioneerden zijn er relatief minder die weinig tijd aan het onbetaald werk besteden, en relatief méér die er juist veel tijd aan besteden. Overige baanlozen en niet-westerse allochtonen verschillen in dit opzicht niet veel van de gemiddelde onbetaald werker. Hoewel nog steeds slechts weinig Rotterdammers écht veel tijd aan hun onbetaald werk besteden, is de hoeveelheid bestede tijd ten opzichte van eerdere metingen opvallend fors toegenomen.
Uit de antwoorden op de vraag naar de hoeveelheid aan onbetaald werk bestede tijd kan ook een gemiddelde hoeveelheid tijd worden geschat. Gemiddeld besteden de hierin actieve Rotterdammers zo'n 4,1 uur per week aan onbetaald werk; per Rotterdammer is dat zo'n 1,8 uur. In totaal wordt in Rotterdam daarmee zo'n 820.000 uur per week besteed aan onbetaald werk. Dat staat

gelijk aan circa 20-. tot 25.000 arbeidsplaatsen van 38 uur per week. Op basis van de beantwoording van de vraag aan welke soort onbetaald werk men de meeste *tijd besteedt kan bovendien worden geschat dat deze 820.000 uur voor ruim eenderde (zo'n 310.000 uur) uit informele hulp, en voor bijna tweederde (zo'n 510.000 uur) uit vrijwilligerswerk bestaat.*
Voorts impliceert deze schatting dat de 57% van de onbetaald werkers die er niet meer dan twee uur per week aan besteedt daarmee slechts 16% van de totale tijd van onbetaald werkers voor zijn rekening neemt, terwijl anderzijds de 9% die er méér dan tien uur per week aan besteedt daarmee 40% voor zijn rekening neemt.
Niet-westerse allochtonen besteden gemiddeld ongeveer even veel tijd aan hun onbetaald werk als autochtonen; de eerste generatie verschilt wat dit betreft niet van autochtonen, maar de tweede generatie blijft achter. De gemiddeld bestede tijd van ouderen ligt boven het gemiddelde. Gepensioneerden en uitkeringsontvangers besteden veel meer dan gemiddeld tijd aan hun onbetaalde werk, en mensen met betaald werk minder dan gemiddeld.

Ruim dertig procent van de vrijwilligers doet dit werk minder dan eens per maand. Anderzijds is ruim veertig procent minstens één keer per week bezig.

Driekwart van de huidige vrijwilligers kan de hoeveelheid tijd die wordt besteed aan vrijwilligerswerk zelf bepalen; één op de vijf kan dit een beetje, en één op de twintig kan dit niet. Die laatste groep is bij de voormalige vrijwilligers twee keer zo groot, en bij de overige Rotterdammers die momenteel geen vrijwilliger zijn vier keer zo groot. Voor een deel zou dit een verklaring kunnen zijn voor het niet (meer) verrichten van vrijwilligerswerk; anderzijds zegt ook van deze twee groepen toch een ruime meerderheid die hoeveelheid tijd wél zelf te kunnen bepalen.
Bij de vraag of men er nu eigenlijk wel tijd voor heeft komen in grotere getale belemmeringen naar voren: de helft van de voormalige vrijwilligers, en zelfs 59% van de overige niet-vrijwilligers heeft eigenlijk geen tijd om vrijwilligerswerk te doen, en maar 29% respectievelijk 25% ziet wat dat betreft geen probleem.
Ook van de huidige vrijwilligers heeft echter bijna een kwart eigenlijk geen tijd om vrijwilligerswerk te doen; maar ze doen *het wel. Maar tijd kan je kennelijk ook máken.*

Vragen over vrijwilligerswerk

Ook is dit jaar weer gevraagd, of men als men vragen heeft over vrijwilligerswerk weet waar men terecht kan voor advies, informatie en ondersteuning. 24% van de Rotterdammers antwoordt hierop volmondig 'ja', eveneens 24% denkt het wel te weten en 52% geeft toe dat niet te weten. Onder mensen die geen vrijwilligerswerk doen is deze kennis het minst aanwezig, maar ook bij de vrijwilligers zegt ruim eenderde niet te weten waar men voor advies en informatie over vrijwilligerswerk terecht zou kunnen. Twee jaar eerder was dat echter nog de helft.
De laatste jaren is deze kennis fors toegenomen; bij vrijwilligers én bij niet-vrijwilligers.

Van de Rotterdammers die dit wél zeggen of denken te weten, blijft 13% echter het antwoord schuldig als vervolgens wordt gevraagd wáár dan, terwijl de rest vooral vaak de weinig specifieke bron 'Internet' noemt. 'Internet' is met 31% veruit het meest gegeven antwoord. Daarna volgen de (deel-)gemeente, het buurthuis of wijkgebouw, en organisaties, verenigingen of instellingen zelf. Specifiek op vrijwilligerswerk en de ondersteuning daarvan bedoelde organisaties worden, net als de vorige keren, weinig genoemd: 4% noemt spontaan de OK-bank van het project 'Onbenutte Kwaliteiten', 2% de UVV (de Unie van Vrijwilligers), eveneens 2% de SVR (de Stichting Vrijwilli-

gerswerk Rotterdam), 1% de Vrijwilligers Vacaturebank en eveneens 1% STAP (het STedelijk Advies- en ondersteuningsPunt vrijwilligerswerk). De brancheorganisatie inZ *werd door 1% van hen spontaan genoemd.*

***De bekendheid van* inZ**

In dit kader is, net als in 2007, ook gevraagd naar de bekendheid van de brancheorganisatie inZ*. Slechts 3% van de Rotterdammers zegt, wel eens van deze organisatie te hebben gehoord. Onder de Rotterdammers die zelf vrijwilligerswerk verrichten is dit 5%, en onder de overige Rotterdammers 2%.*

Potentiële groei van het vrijwilligerswerk

13% van de Rotterdammers zegt wel onbetaald werk voor een organisatie te willen doen als men daarvoor gevraagd werd, en nog eens 43% weet het (nog) niet; waarschijnlijk veelal ook omdat dat van verdere vorm en voorwaarden zal afhangen. De bereidheid komt vooral van Rotterdammers die nu ook al aan vrijwilligerswerk doen (21% 'ja', 27% 'nee' en 51% 'weet niet'); van de Rotterdammers die nu nog géén vrijwilligerswerk doen, staat 10% hier positief tegenover, en zegt 51% al bij voorbaat 'nee'. Ook bij de Rotterdammers die nu nog geen vrijwilligerswerk doen, weet bijna de helft (40%) het (nog) niet.
In 2003 is deze vraag ook in de Vrijetijdsomnibusenquête gesteld. Toen was de bereidheid veel groter: 21%. Onder de vrijwilligers is de bereidheid tot méér (ander) vrijwilligerswerk tussen 2003 en 2009 afgenomen van 36% tot 21%; onder de niet-vrijwilligers nam die bereidheid af van 13% tot 10%.
Als die 10% die nu nog geen vrijwilligerswerk doet maar zegt dat wel te zullen doen als ze er voor gevraagd zouden worden "over de streep getrokken zouden kunnen worden", zou het aantal vrijwilligers in Rotterdam kunnen toenemen van zo'n 140.000 tot zo'n 170.000; een toename met bijna een kwart. En daarnaast is er ook nog een groep van zo'n 125.- à 130.000 Rotterdammers die nu nog niet aan vrijwilligerswerk doet, maar daar niet bij voorbaat negatief tegenover zegt te staan ('weet niet').

De potentiële aanwas bestaat, ook ten opzichte van de huidige vrijwilligerspopulatie, relatief wat meer uit vrouwen, Rotterdammers van 25 tot 45 jaar, mensen zonder kinderen en mensen met betaald werk. Ook hoog opgeleiden, die ook nu al meer dan gemiddeld vrijwilligerswerk verrichten, zijn meer dan gemiddeld geïnteresseerd. Bij bejaarden/gepensioneerden en ouders uit tweeoudergezinnen is de animo gering.

Bijna één op de drie Rotterdammers die desgevraagd vrijwilligerswerk zouden willen doen, zou daar niet meer dan ongeveer een uur per week aan willen of kunnen besteden, en bijna twee op de drie zouden er niet meer dan twee uur per week aan besteden. Slechts 3% zou er méér dan tien uur per week aan besteden. Vergeleken met de huidige vrijwilligers zouden de mensen uit de potentiële aanwas (en vooral de nieuwelingen onder hen!) nóg wat minder vaak écht veel tijd aan het vrijwilligerswerk besteden, maar voor enkele uren per week zijn ze wél veel vaker te porren.
In totaal zou door de potentiële aanwas zo'n 175.000 uur per week aan vrijwilligerswerk méér worden verricht; een kleine 5.000 arbeidsplaatsen van 38 uur per week, oftewel een toename met ongeveer een-vijfde.

De vrijwilligers die desgevraagd in principe wel "in zijn" voor méér vrijwilligerswerk kunnen nóg iets vaker dan andere huidige vrijwilligers zelf bepalen hoeveel tijd ze aan vrijwilligerswerk besteden. De overige potentiële aanwas kan dit net zo vaak als de huidige vrijwilligers. Die eerste groep heeft bovendien ook vaker dan andere huidige vrijwilligers, en zeker vaker dan andere Rotterdammers, daar tijd voor. Bij de overige potentiële aanwas ligt dat wat moeilijker.

Vrijwilligerswerk in heden, verleden en toekomst

Ruwweg lijkt het er op, dat ieder jaar zo'n 30% van de Rotterdammers aan vrijwilligerswerk doet, waarvan ieder jaar zo'n 23% "blijvers", en zo'n 7% "instromers", die een ongeveer even grote groep "uitstromers" compenseren. Overigens is de dynamiek daarbij waarschijnlijk nog wel wat groter dan hij zo lijkt, want het is heel goed mogelijk dat een deel van die "blijvers" een jaar eerder ander *vrijwilligerswerk deed.*
Ooit in zijn leven doet waarschijnlijk méér dan de helft van de Rotterdammers wel eens vrijwilligerswerk.

De nieuwe vrijwilligers zijn gemiddeld in méér soorten organisaties actief dan de oudere (2,3 respectievelijk 1,7 soorten organisaties); daarom is hun participatie in bijna alle soorten organisaties hoger dan die van de oudere vrijwilligers. Zo bezien zitten ze relatief wat minder vaak bij sportorganisaties.
De nieuwe vrijwilligers zijn een stuk jonger, en het betreft ook vaker alleenstaande ouders. Voorts zijn ze wat lager opgeleid, en hebben ze wat vaker geen betaald werk. We treffen hier dan ook méér mensen met een laag inkomen, en minder mensen met een hoog inkomen dan bij de oude vrijwilligers. Voorts valt op dat bijna de helft van de nieuwe vrijwilligers niet-westerse allochtonen zijn; een veel hoger aandeel dan bij de oude vrijwilligers.
Bovenstaande verschillen zijn veel sterker dan de verschillen tussen de vrijwilligers van 2007 en die van 2009. Dat suggereert dat de uitstroom in vergelijkbare mate moet afwijken van de harde kern als de instroom: de doorstroming onder deze groepen is kennelijk groter, zonder dat dat de samenstelling van de totale groep doet veranderen. Alleen bij het onderscheid naar etniciteit ligt dit nóg wat verdergaand: de hoge instroom van niet-westerse allochtonen en de daling van het aandeel niet-westerse allochtonen tussen 2007 en 2009 suggereert dat er nóg meer niet-westerse allochtonen uitgestroomd moeten zijn!

In eerste instantie zou de omvang van het vrijwilligerswerk in Rotterdam in de toekomst dus niet wezenlijk moeten veranderen; instroom en uitstroom hielden elkaar in het verleden immers ook aardig in evenwicht. De dynamiek was en is echter groot, en dat maakt zo'n "voorspelling" toch wel gevoelig voor (substantiële) veranderingen in de bevolkingssamenstelling. Zo bezien loopt Rotterdam risico's met de te verwachten toename in de relevante levensklassen van de nu nog erg jonge tweede generatie niet-westerse allochtonen (want bij hen is de participatie momenteel laag), en zal ook veel afhangen van de mate waarin de ambities gerealiseerd worden om draagkrachtige en hoog opgeleide mensen voor de stad te behouden of zelfs naar de stad te trekken (want bij hen is de participatie hoog).
De (in Rotterdam overigens slechts in beperkte mate verwachte) vergrijzing zal niet direct veel invloed hebben op de deelname aan vrijwilligerswerk, omdat ouderen/bejaarden momenteel ongeveer gemiddeld participeren in het vrijwilligerswerk.
Daarnaast kunnen natuurlijk ook externe/landelijke ontwikkelingen, zoals op (sociaal-)economisch terrein, van invloed worden op de ontwikkeling van de omvang van het Rotterdamse vrijwilligerswerk.

Is vrijwilligerswerk erfelijk?

In de herinnering en interpretatie van de respondenten deed 24% van de vaders vroeger wel eens vrijwilligerswerk, deed 49% dat nooit en is dat bij de resterende 26% niet duidelijk. Evenzo deed 30% van de moeders vroeger wel eens vrijwilligerswerk, deed 46% dat nooit en is dat bij de resterende 24% niet duidelijk. Daarmee zou zeker 35% ten minste één ouder hebben die vroeger wel eens vrijwilligerswerk deed. De ouders van vrijwilligers deden dus ongeveer twee keer zo vaak vrijwilligerswerk als de ouders van niet-vrijwilligers. Andersom: van de kinderen van vrijwilligers doet 43% momenteel zelf ook vrijwilligerswerk, en van de kinderen van overige ouders 22%; ook hier dus een verschil van een factor twee.
Goed voorbeeld doet dus goed volgen.

1. OMVANG EN AARD VAN ONBETAALD WERK IN ROTTERDAM

1.1 Omvang

In 2009 verrichtte 45% van de Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar wel eens één of meer vormen van onbetaald werk op vrijwillige basis. 32% deed wel eens aan informele hulp (los van een organisatie), en 30% verrichtte vrijwilligerswerk in georganiseerd verband. Voor een deel gaat het hier om de zelfde mensen: 17% deed zowel aan informele hulp als aan vrijwilligerswerk.
In figuur 1.1 is de ontwikkeling van de deelname aan onbetaald werk in Rotterdam sinds 1995 volgens de VTO te zien. De gegevens over 1995 en 1997 zijn exclusief 13- tot en met 15-jarigen: die worden in VTO's pas sinds 2001 ondervraagd. Hoewel de omvang van het onbetaald werk bij deze leeftijdsgroep iets lager is dan bij oudere Rotterdammers, is de invloed hiervan op de totaalcijfers verwaarloosbaar. Over 1999 zijn geen gegevens beschikbaar.

Figuur 1.1: Deelnamepercentages aan onbetaald werk op vrijwillige basis in Rotterdam in 1995 tot en met 2009.

ONBETAALD WERK	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007	2009
Informele hulp	30%	27%	.	27%	29%	28%	26%	32%
Vrijwilligerswerk	30%	30%	.	32%	33%	30%	31%	30%
Alléén informele hulp	17%	14%	.	14%	14%	13%	12%	15%
Alléén vrijwilligerswerk	16%	17%	.	19%	18%	15%	17%	13%
Beide	14%	13%	.	13%	14%	14%	14%	17%
Totaal onbetaald werk	46%	44%	.	46%	47%	43%	43%	45%
Geen van beide	54%	56%	.	54%	53%	57%	57%	55%
Totaal	100%	100%	.	100%	100%	100%	100%	100%
RESPONS	*1.449*	*1.338*	*.*	*1.567*	*1.698*	*2.962*	*6.837*	*4.185*

Na de daling in 2005, die zich overigens vooral bij het vrijwilligerswerk manifesteerde, is de omvang van het totaal aan onbetaald werk in Rotterdam nu weer wat toegenomen. Deze toename kwam geheel voor rekening van de informele hulp, die met 6%-punt toenam. Het vrijwilligerswerk bleef ongeveer gelijk. (De schijnbare afname met 1%-punt is niet significant: zulke kleine verschillen kunnen even goed veroorzaakt kan zijn door het toevalskarakter van de achterliggende steekproeven; zie hierover Bijlage IV over de betekenis van percentages en significantie.)

De deelnamepercentages uit figuur 1.1 betekenen dat in 2009 in totaal zo'n 145.- à 150.000 Rotterdammers aan informele hulp deden, en zo'n 140.000 Rotterdammers aan vrijwilligerswerk.

Intermezzo: Methodologische verschillen?

In februari 2009 bleek uit nadere analyses van het COS over het vrijwilligerswerk in Rotterdam dat de gemeten deelname aan onbetaald werk sterk afhankelijk is van de manier waarop daarnaar gevraagd wordt; zowel van de formulering van de vraag als van de manier waarop de enquête

afgenomen wordt[1]. Zo varieerde het deelnamepercentage aan vrijwilligerswerk in de Enquête voor de Sociale Index 2008 van 29,3% onder de respondenten die de vragenlijst via internet hadden ingevuld tot 10,5% bij aanvullend face-to-face-onderzoek. (Het gemiddelde deelnamepercentage bedroeg, ook door een andere formulering van de vraag, 22,0%.) Die verschillen zullen overigens niet alleen zijn veroorzaakt door het verschil in de manier waarop de enquête afgenomen was, want voor een deel hadden de respondenten zelf kunnen kiezen tussen *on line*, schriftelijk, telefonisch en face-to-face, dus de verschillende "deelgroepen" waren in zekere mate selectief.
Ook in de VTO 2007 was er een groot verschil tussen het deelnamepercentage aan vrijwilligerswerk in het schriftelijke deel van de enquête (32,3%) en dat in het aanvullende face-to-face-deel bij wie niet gereageerd had op de schriftelijke enquête (7,4%). In de VTO 2007 betroffen de face-to-face geënquêteerden echter slechts 4% van de respons, zodat de invloed van hun andersoortige bevraging beperkt was. Bovendien heeft de respons van de VTO altijd een dergelijk aandeel face-to-face geënquêteerden gekend, dus uitkomsten uit verschillende VTO's konden nog steeds goed worden vergeleken.
De VTO 2009 kende een wat andere methodologische aanpak dan de eerdere VTO's (zoals uitgebreid in Bijlage I beschreven staat). De verschillen in de deelnamepercentages aan onbetaald werk tussen de via internet en de met een schriftelijke vragenlijst ondervraagden waren echter bescheiden: 35% respectievelijk 31% voor de informele hulp, en 33% respectievelijk 29% voor het vrijwilligerswerk. (En bij de face-to-face geënquêteerden bedroegen deze percentages 6% respectievelijk 9%.) Die bescheiden verschillen kunnen heel goed slechts veroorzaakt zijn door het selectieve karakter van de deelgroep van de respondenten die voor een internetversie van de enquête gekozen hebben.
De methodologische verschillen tussen de VTO 2009 en eerdere VTO's lijken dus geen wezenlijke invloed op de uitkomsten te hebben gehad.

1.2 Soort activiteiten

Zoals in figuur 1.2 is te zien, bestaat de informele hulp in de meeste gevallen uit het geven van informatie en advies (16% van de Rotterdammers), lichamelijke of huishoudelijke hulp (zoals het verzorgen van zieken of boodschappen doen; 15%), het verrichten van diensten (14%) en de opvang van kinderen (11%). Rotterdammers die wel eens aan informele hulp doen, doen dat vaak op meerdere terreinen: gemiddeld zijn door hen 2,7 soorten hulp genoemd.

Figuur 1.2: Deelnamepercentages informele hulp naar soort in 1995 tot en met en 2009.

SOORT HULP	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007	2009
Lichamelijke/huishoudelijke hulp	15%	10%	.	12%	13%	12%	11%	15%
Geestelijke/psychische hulp	8%	6%	.	7%	7%	6%	6%	8%
Informatie en advies	11%	11%	.	10%	11%	10%	11%	16%
Diensten verrichten	13%	12%	.	12%	13%	13%	12%	14%
Opvang kinderen	9%	8%	.	9%	8%	9%	7%	11%
Les geven	2%	2%	.	2%	2%	2%	2%	3%
Ontspanning, sport, spel, recreatie	5%	5%	.	5%	5%	6%	6%	7%
Overig werk met / hulp aan anderen	12%	11%	.	10%	11%	11%	11%	14%
Totaal	30%	27%	.	27%	29%	28%	26%	32%
RESPONS	*1.437*	*1.338*	.	*1.567*	*1.698*	*2.962*	*6.837*	*4.185*

Figuur 1.2 laat tevens zien dat de toename van de informele hulp op ieder terrein plaatsgevonden heeft. Relatief extra sterk zijn de toenamen van de opvang van kinderen, van het geven van informatie en advies en van de lichamelijke/huishoudelijke hulp.
Voor de precieze, met voorbeelden aangevulde aanduiding van de in de vragenlijst voorgelegde mogelijkheden zij overigens verwezen naar Bijlage IIa (vraag 46).

Figuur 1.3 laat zien dat de vrijwilligers van oudsher het meest actief zijn in een sportvereniging, -bond of -school (8% van de Rotterdammers) en in religieuze of levensbeschouwelijke organisaties (eveneens 8%). Ook in organisaties voor hulp aan zieken, bejaarden of gehandicapten (7%) en in het onderwijs (5%) wordt traditioneel veel vrijwilligerswerk gedaan. Ook landelijk is sport het belangrijkste terrein waarop vrijwilligerswerk wordt gedaan[2].
Ook bij vrijwilligerswerk zijn het vaak dezelfde mensen die je op meer plaatsen tegenkomt: de Rotterdammers die vrijwilligerswerk verrichten, doen dat gemiddeld in 1,9 soorten organisaties.
Ook hier zij voor de precieze, met voorbeelden aangevulde aanduiding van de in de vragenlijst voorgelegde mogelijkheden verwezen naar Bijlage IIa (vraag 47).

Figuur 1.3: Deelnamepercentages vrijwilligerswerk naar soort in 1995 tot en met 2009.

SOORT VRIJWILLIGERSWERK	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007	2009
Hulp aan zieken, bej., gehandic.	5%	4%	.	7%	7%	5%	6%	7%
Andere hulp- en dienstverlening	2%	1%	.	3%	1%	2%	2%	2%
Kinderopvang	2%	1%	.	4%	4%	3%	2%	2%
Jeugd- en jongerenwerk	4%	4%	.	5%	3%	3%	3%	3%
Onderwijs	4%	5%	.	5%	5%	5%	6%	5%
Kerk, moskee, levensbesch. org.	7%	7%	.	8%	8%	7%	8%	8%
Politieke organisatie	1%	2%	.	2%	1%	1%	2%	2%
Beroeps- of belangenorganisatie	3%	3%	.	3%	2%	2%	3%	3%
Vrouwenorganisatie	1%	1%	.	3%	2%	2%	2%	1%
Culturele organisatie	3%	3%	.	5%	4%	3%	3%	3%
Sportorganisatie	9%	9%	.	10%	9%	9%	9%	8%
Actie- of milieugroep	2%	1%	.	2%	1%	2%	2%	2%
Overige organisaties	7%	7%	.	8%	8%	7%	8%	8%
Totaal	30%	30%	.	32%	33%	30%	31%	30%
RESPONS	*1.437*	*1.338*	.	*1.567*	*1.698*	*2.962*	*6.837*	*4.185*

Bij de afzonderlijke soorten vrijwilligerswerk hebben zich de afgelopen jaren geen significante veranderingen voorgedaan.

Onbetaald werk en geloof of levensbeschouwelijke stroming

Van oudsher wordt in kerken, moskeeën, tempels en levensbeschouwelijke organisaties een belangrijk deel van het vrijwilligerswerk verricht. Figuur 1.4 laat zien hoe vaak informele hulp en vrijwilligerswerk in en buiten de “religieuze of levensbeschouwelijke organisatie” wordt verricht door Rotterdammers van verschillende geloven of levensbeschouwelijke stromingen.

Figuur 1.4: Deelnamepercentages aan onbetaald werk op vrijwillige basis in Rotterdam naar geloof of levensbeschouwelijke stroming waartoe men zich rekent in 2009.

ONBETAALD WERK	Christenen	Moslims	Overige religieuzen	Niet-religieuzen	Totaal (incl. geloof onbekend)
Totaal informele hulp	39%	23%	29%	31%	32%
Totaal vrijwilligerswerk	40%	24%	27%	27%	30%
Waaronder in kerk, moskee, tempel of levensbesch. org.	19%	13%	7%	1%	8%
Totaal vrijwilligerswerk exclusief dat in kerk etc.	33%	20%	25%	27%	27%
RESPONS	*1.067*	*648*	*188*	*2.170*	*4.185*

Net als in de vorige enquête blijkt dat, los van vrijwilligerswerk *in* levensbeschouwelijke organisaties, christenen vaker aan informele hulp en vrijwilligerswerk doen dan niet-christenen, en moslims minder vaak. Nieuw dit jaar is dat dit nu ook geldt voor het vrijwilligerswerk *in* de levensbeschouwelijke organisaties: in 2007 deden christenen en moslims nog even vaak aan vrijwilligerswerk binnen levensbeschouwelijke organisaties, maar in 2009 zijn ook hier de christenen vaker actief dan de moslims.

1.3 Kenmerken van de Rotterdamse informele helpers en vrijwilligers

In deze paragraaf worden de kenmerken besproken van de Rotterdammers die informele hulp en/of vrijwilligerswerk verrichten. Dit geschiedt vanuit twee invalshoeken. In figuur 1.5a is weergegeven, welke kenmerken deze mensen hebben. Vergelijking hiervan met de kenmerken van *de totale* Rotterdamse bevolking, die zijn weergegeven in de laatste kolom van de figuur, geeft aan, in hoeverre ze daarmee verschillen van de rest van de Rotterdamse bevolking[3].
Vervolgens zijn ook in figuur 1.5b de deelnamepercentages aan informele hulp en vrijwilligerswerk per bevolkingscategorie weergegeven. Onderlinge vergelijking van deze percentages leert, welke "soorten" Rotterdammers meer, en welke minder aan informele hulp en vrijwilligerswerk doen. Uiteindelijk is dit echter de zelfde informatie, op twee verschillende manieren gepresenteerd.
Bij de interpretatie van gegevens voor deelgroepen moet er rekening mee worden gehouden, dat deze op kleinere aantallen waarnemingen zijn gebaseerd dan de gegevens over alle Rotterdammers uit de vorige paragrafen. De onnauwkeurigheid is hier dan ook wat groter.

Zoals uit figuur 1.5a blijkt, is de verhouding tussen mannen en vrouwen die aan informele hulp doen anders dan die in de totale enquête: het percentage mannen onder de informele helpers is wat lager. Bij het vrijwilligerswerk daarentegen is dat juist iets hoger dan in de totale enquête. In figuur 1.5b is dat op een andere manier eveneens te zien: 29% van de mannen en 34% van de vrouwen doet aan informele hulp, terwijl het deelnamepercentage voor vrijwilligerswerk bij mannen en vrouwen 31% respectievelijk 29% bedraagt.

De jongere helft van de bevolking is bij de informele hulp ondervertegenwoordigd; vooral jongeren (tot 25 jaar) doen relatief weinig aan informele hulp. De deelname neemt toe met de leeftijd. Ook bij het vrijwilligerswerk zijn jongeren ondervertegenwoordigd.

Figuur 1.5a: Persoonskenmerken van informele helpers en vrijwilligers in 2009.

PERSOONSKENMERKEN		Informele helpers	Vrij-willigers	Totaal	Verhouding in de enquête
Geslacht:	Man	40%	45%	43%	43%
	Vrouw	60%	55%	57%	57%
Leeftijd:	13 tot 25 jaar	11%	15%	13%	17%
	25 tot 45 jaar	31%	36%	33%	35%
	45 tot 65 jaar	42%	36%	40%	35%
	65 t/m 75 jaar	16%	13%	14%	13%
Mannen naar leeftijd:	13 tot 25 jaar	4%	7%	5%	7%
	25 tot 45 jaar	12%	13%	13%	15%
	45 tot 65 jaar	16%	17%	17%	16%
	65 t/m 75 jaar	7%	8%	7%	6%
Vrouwen naar leeftijd:	13 tot 25 jaar	7%	9%	8%	11%
	25 tot 45 jaar	19%	23%	20%	20%
	45 tot 65 jaar	26%	19%	23%	20%
	65 t/m 75 jaar	9%	4%	7%	7%
Huishoudensamenstelling:	Alleenwonend	23%	23%	23%	23%
	2 volwassenen, geen kinderen	35%	33%	35%	33%
	(Echt-)paar met kind(eren)	32%	34%	32%	32%
	Eén-oudergezin met kind(eren)	8%	7%	8%	9%
	Anders	2%	3%	2%	3%
Hoogst voltooide opleiding:	Geen/lager onderwijs	10%	9%	10%	13%
	LBO/MAVO	41%	31%	37%	39%
	MBO/HAVO/VWO	15%	17%	16%	17%
	HBO/universitair	35%	42%	37%	31%
Sociaal-economische situatie:	Betaald werk	52%	55%	54%	54%
	Geen betaald werk	48%	45%	46%	46%
Huishoudensinkomen:	Minima	21%	22%	21%	23%
	Tussen minimum en modaal	21%	19%	21%	22%
	Boven modaal	58%	59%	58%	55%
Etniciteit:	Autochtonen ("Nederlanders")	69%	68%	69%	63%
	Westerse allochtonen	9%	8%	8%	9%
	Niet-westerse allochtonen	22%	24%	23%	29%
	Totaal	100%	100%	100%	100%
	RESPONS	*1.336*	*1.265*	*1.877*	*4.185*

Leesvoorbeeld: Linksboven: van de informele helpers in de enquête is 40% man en 60% vrouw. Voorts is 11% jonger dan 25 jaar, enzovoorts. Kolom daarnaast: van de vrijwilligers is 45% man en 5% vrouw; enzovoorts.

Vrijwilligerswerk wordt relatief minder vaak gedaan door alleenstaande ouders.

Zowel informele hulp als vrijwilligerswerk wordt minder vaak gedaan door de laagst opgeleiden, en vaker door de hoogst opgeleiden. Vrijwilligerswerk wordt door de hoogst opgeleiden zelfs twee keer zo vaak gedaan als door de laagst opgeleiden.

Ruim de helft van de Rotterdammers die onbetaald werk doen heeft ook betaald werk, maar dat geldt ook voor Rotterdammers in het algemeen. Rotterdammers zónder betaald werk verrichten iets vaker informele hulp, en iets minder vaak vrijwilligerswerk, dan Rotterdammers mét betaald werk. In hoofdstuk 2 zal nader worden ingegaan op de verschillende groepen *binnen* de groep mensen zonder betaald werk (gepensioneerden, mensen met een uitkering en overige "baan-

Figuur 1.5b: Deelnamepercentages aan informele hulp en vrijwilligerswerk in 2009.

PERSOONSKENMERKEN		Informele helpers	Vrij-willigers	Totaal	Respons in de enquête
Geslacht:	Man	29%	31%	44%	1.857
	Vrouw	34%	29%	46%	2.328
Leeftijd:	13 tot 25 jaar	21%	26%	34%	745
	25 tot 45 jaar	28%	31%	43%	1.500
	45 tot 65 jaar	38%	31%	51%	1.446
	65 t/m 75 jaar	40%	31%	51%	494
Mannen naar leeftijd:	13 tot 25 jaar	19%	29%	34%	303
	25 tot 45 jaar	26%	27%	39%	663
	45 tot 65 jaar	33%	33%	49%	653
	65 t/m 75 jaar	39%	42%	54%	238
Vrouwen naar leeftijd:	13 tot 25 jaar	21%	25%	34%	442
	25 tot 45 jaar	30%	34%	44%	837
	45 tot 65 jaar	42%	29%	52%	793
	65 t/m 75 jaar	41%	21%	48%	256
Huishoudensamenstelling:	Alleenwonend	31%	29%	45%	1.006
	2 volwassenen, geen kinderen	34%	31%	48%	1.333
	(Echt-)paar met kind(eren)	31%	32%	44%	1.268
	Eén-oudergezin met kind(eren)	30%	24%	40%	405
	Anders	(23%)	(33%)	(41%)	116
Hoogst voltooide opleiding:	Geen/lager onderwijs	24%	20%	34%	558
	LBO/MAVO	34%	24%	43%	1.613
	MBO/HAVO/VWO	27%	30%	40%	714
	HBO/universitair	36%	41%	55%	1.113
Sociaal-economische situatie:	Betaald werk	31%	31%	45%	2.110
	Geen betaald werk	33%	29%	44%	1.883
Huishoudensinkomen:	Minima	28%	28%	40%	1.005
	Tussen minimum en modaal	30%	26%	42%	892
	Boven-modaal	34%	33%	48%	1.941
Etniciteit:	Autochtonen (“Nederlanders”)	35%	33%	49%	2.510
	Westerse allochtonen	33%	27%	43%	333
	Niet-westerse allochtonen	25%	25%	36%	1.342
	TOTAAL	32%	30%	45%	4.185

N.B.: Gegevens die zijn gebaseerd op minder dan 200 waarnemingen zijn tussen haakjes geplaatst en zijn slechts indicatief.

Leesvoorbeeld: Linksboven: van de mannen is 29% informele helper, van de vrouwen 34%, van de Rotterdammers onder de 25 jaar 21%, enzovoorts. Kolom daarnaast: van de mannen is 31% vrijwilliger, van de vrouwen 29%; enzovoorts.

lozen” zoals huisvrouwen en scholieren/studenten).

Mensen met een bovenmodaal huishoudensinkomen verrichten vaker onbetaald werk dan mensen uit huishoudens met lagere inkomens.

En tenslotte verrichten niet-westerse allochtonen veel minder vaak onbetaald werk dan andere Rotterdammers.

Vergelijking met 2007

Vergelijking met de overeenkomstige tabellen uit de rapportage over de Vrijetijdsomnibusenquête 2007[4] leert, dat de toename van de informele hulp bij de meeste bevolkingsgroepen in vergelijkbare mate plaatsvond, en het vrijwilligerswerk bij de meeste bevolkingsgroepen ruwweg constant bleef. Uitzonderingen zijn de forse toename van de informele hulp bij mensen met betaald werk (van 24% naar 31%) en de forse afname van het vrijwilligerswerk bij jongeren (van 33% naar 26%) en bij alleenstaande ouders (van 32% naar 24%).
Opvallend is de ontwikkeling van de deelname aan vrijwilligerswerk bij alleenstaande ouders. In 2007 was bij hen sprake van een forse stijging tot het gemiddelde niveau; zowel bij de door aangescherpt gemeentelijk beleid gestimuleerde baanlozen als bij hen die wél betaald werk hebben. Nu is hun deelname weer "terug bij af" (2005: 23%; 2007: 32%; 2009: 24%).

1.4 Informele hulp en vrijwilligerswerk per deelgemeente

Sinds de enquête van 2005 worden zulke grote aantallen Rotterdammers ondervraagd, dat in veel gevallen ook uitspraken kunnen worden gedaan over de deelname aan onbetaald werk per deelgemeente. In 2009 verschilde de omvang van de steekproef echter sterk per deelgemeente, omdat slechts in een beperkt aantal deelgemeenten een zo uitgebreide steekproef gewenst was, waardoor lang niet meer voor alle deelgemeenten verantwoorde uitspraken mogelijk zijn. (Zie hierover bij de verantwoording van de onderzoeksopzet in Bijlage I.)
Figuur 1.6 toont de omvang van informele hulp en vrijwilligerswerk per deelgemeente sinds 2005.

Figuur 1.6: Deelnamepercentages aan onbetaald werk op vrijwillige basis in Rotterdam per deelgemeente in 2005 tot en met 2009.

	Informele hulp:			Vrijwilligerswerk:		
DEELGEMEENTE	**2005**	**2007**	**2009**	**2005**	**2007**	**2009**
Stadscentrum	23%	23%	(28%)	27%	30%	(28%)
Delfshaven	25%	24%	29%	31%	32%	29%
Overschie	27%	31%	(40%)	26%	31%	(36%)
Noord	26%	22%	(22%)	27%	28%	(27%)
Hillegersberg-Schiebroek	29%	30%	(44%)	36%	36%	(31%)
Kralingen-Crooswijk	25%	26%	31%	33%	33%	31%
Feijenoord	30%	26%	29%	31%	31%	27%
IJsselmonde	32%	26%	32%	28%	27%	28%
Prins Alexander	31%	31%	(34%)	29%	35%	(32%)
Charlois	25%	24%	33%	27%	28%	30%
Hoogvliet	33%	26%	(34%)	27%	27%	(31%)
Hoek van Holland	38%	38%	(47%)	37%	45%	(49%)
Totaal[1]	28%	26%	32%	30%	31%	30%
RESPONS[1]	*2.962*	*6.837*	*4.185*	*2.962*	*6.837*	*4.185*

[1]): Inclusief Pernis en Haven- en industriegebieden.

N.B.: Gegevens die zijn gebaseerd op minder dan 200 waarnemingen zijn tussen haakjes geplaatst en zijn slechts indicatief.

De toename van de informele hulp lijkt in (bijna) alle deelgemeenten te hebben plaatsgevonden; bij het vrijwilligerswerk lijkt het beeld wat gevarieerder.

1.5 "Stapeling" van vrijwilligerswerk, informele hulp en mantelzorg

Behalve naar de deelname aan vrijwilligerswerk en informele hulp, is de Rotterdammers in de VTO 2009 ook weer gevraagd of ze aan mantelzorg[5] doen. In tegenstelling tot de meeste andere analyses over uitkomsten van VTO's worden de analyses over mantelzorg verricht over álle Rotterdammers van 13 jaar en ouder; dus ook over Rotterdammers die ouder zijn dan 75 jaar. Op de zelfde wijze als over 2007 berekend[6], zou in 2009 15% van de Rotterdammers van 13 jaar en ouder mantelzorger zijn, of de afgelopen twaalf maanden zijn geweest. In 2007 bedroeg dit percentage 14%. Mantelzorg is daarbij de hulp bij het dagelijks functioneren die vrijwillig en onbetaald wordt verleend aan personen uit het sociale netwerk die vrij ernstige fysieke, verstandelijke of psychische beperkingen hebben, en die langer dan drie maanden of meer dan acht uur per week wordt gegeven. Daarnaast verzorgt of verzorgde nog eens 2% zulke hulp korter dan drie maanden en minder dan acht uur per week. Zie voor de precieze vraagstelling het tweede deel van Bijlage II.
In de nu voorliggende paragraaf worden de deelnamepercentages aan vrijwilligerswerk, informele hulp en mantelzorg gecombineerd, en wordt nader stilgestaan bij de "stapeling" van deze drie vormen van onbetaalde activiteiten. Waar sprake is van alle drie deze soorten activiteiten, wordt ook wel gesproken van "superstapeling".

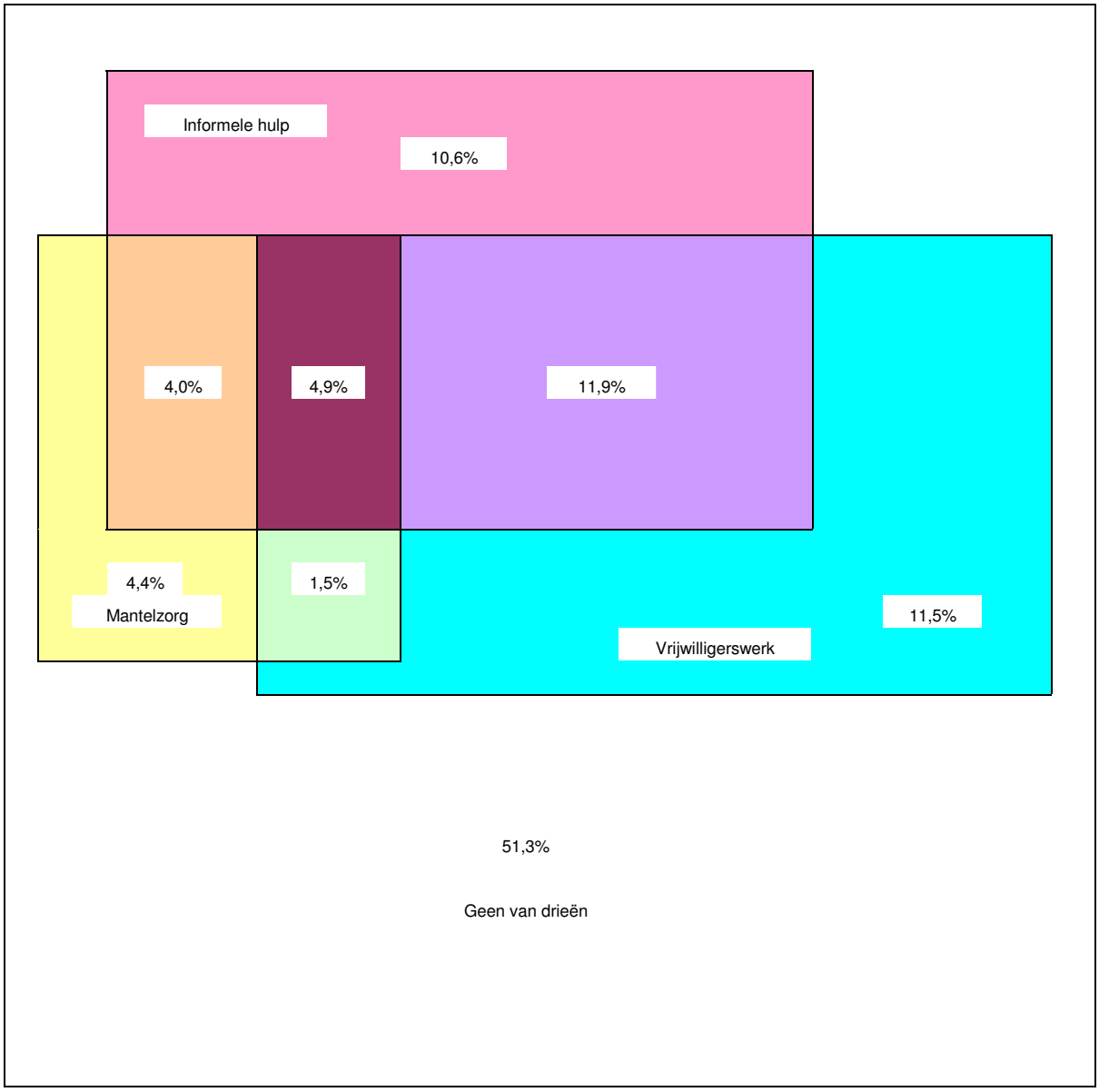
Figuur 1.7 laat zien hoeveel Rotterdammers volgens de VTO 2009 aan vrijwilligerswerk, informele hulp, mantelzorg of een combinatie daarvan doen. Daarbij zijn ook Rotterdammers van 76 jaar en ouder meegerekend, waardoor de deelnamepercentages voor onbetaald werk niet helemaal identiek zijn aan die elders in deze rapportage[7]. Daarnaast zij er op gewezen, dat hier onder 'mantelzorgers' ook mensen worden verstaan die dat de afgelopen twaalf maanden waren maar "nu" niet meer, terwijl bij informele hulp en vrijwilligerswerk alleen mensen meegeteld zijn die dat "nu" doen.

Veel mantelzorgers doen tevens aan informele hulp. In totaal 5% van de Rotterdammers van 13 jaar en ouder zegt zowel aan vrijwilligerswerk als aan informele hulp als aan mantelzorg te doen, en ook nog eens 4% zegt niet aan vrijwilligerswerk, maar wel aan informele hulp én aan mantelzorg te doen. Van de mantelzorgers doet daarmee drie-vijfde ook aan informele hulp, en van de informele helpers doet ruim een kwart ook aan mantelzorg.

Van de 497.680 Rotterdammers van 13 jaar en ouder doet ruim de helft noch aan vrijwilligerswerk, noch aan informele hulp, noch aan mantelzorg. Anderzijds verrichten daarentegen de volgende aantallen Rotterdammers zelfs méér dan één van deze soorten activiteiten:
- twee soorten: zo'n 59.000 Rotterdammers (12%) verrichten vrijwilligerswerk én informele hulp;
- twee soorten: zo'n 7.000 Rotterdammers (1%) verrichten vrijwilligerswerk én mantelzorg;
- twee soorten: zo'n 20.000 Rotterdammers (4%) verrichten informele hulp én mantelzorg;
- drie soorten: zo'n 24.000 Rotterdammers (5%) verrichten alle drie deze soorten activiteiten.

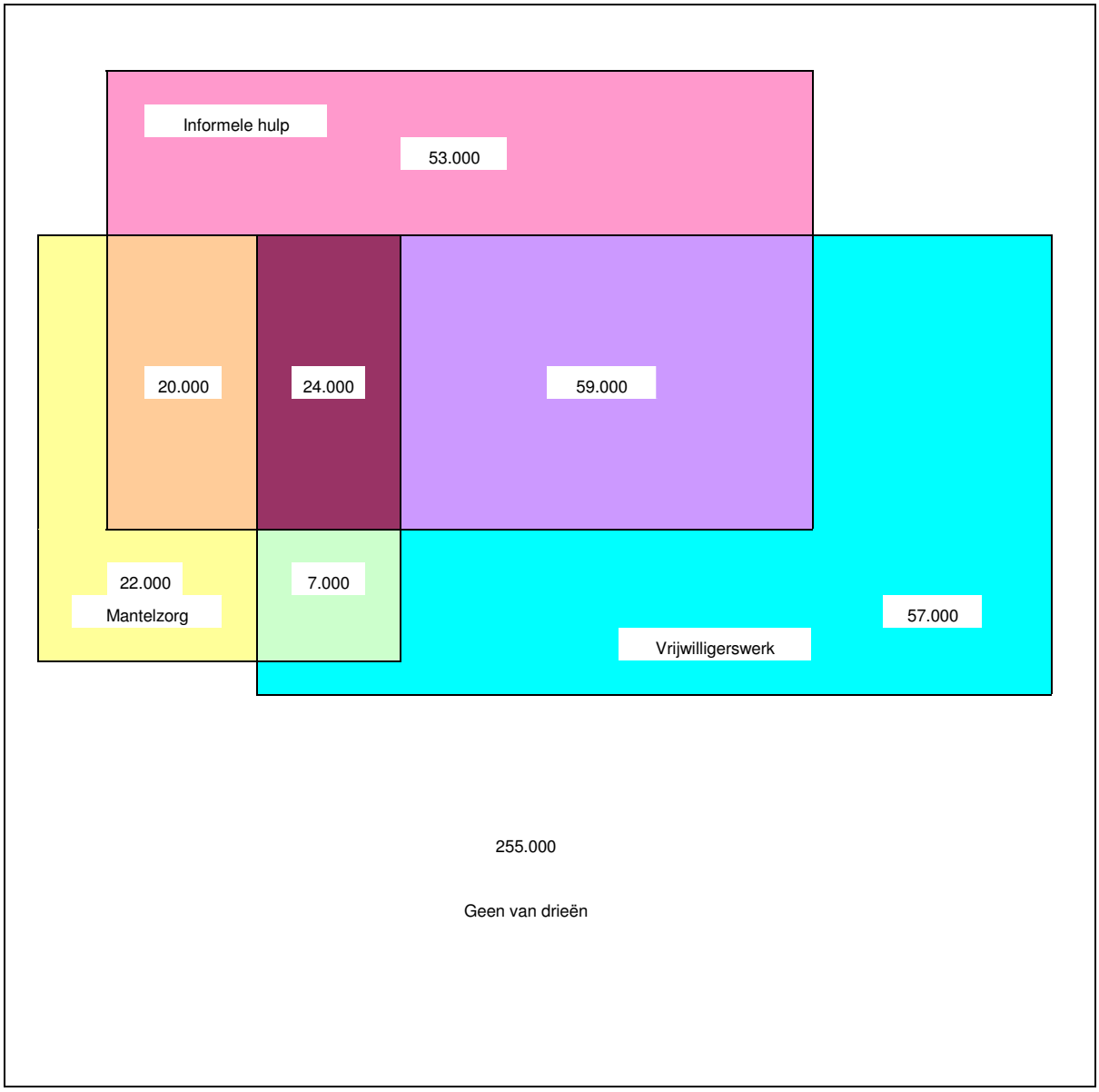
In totaal verrichten daarmee zo'n 44.000 van de 73.000 Rotterdamse mantelzorgers tevens informele hulp.

Figuur 1.7a: Vrijwilligerswerk, informele hulp en mantelzorg in 2009 in procenten[1].

[1]): Rotterdammers van 13 jaar en ouder.

Figuur 1.7b: Vrijwilligerswerk, informele hulp en mantelzorg in 2009 in aantallen[1].

[1]): Rotterdammers van 13 jaar en ouder, waarvan er op 1 januari 2009 in totaal 497.680 waren.

1.6 De relatie met andere sociaal-maatschappelijke activiteiten

Niet alleen in hun persoonskenmerken, maar ook in hun verdere sociaal-maatschappelijke gedrag verschillen informele helpers en vrijwilligers van andere Rotterdammers. In figuur 1.8 is een overzicht opgenomen van de deelname aan een aantal sociaal-maatschappelijke activiteiten van informele helpers, vrijwilligers en de totale Rotterdamse bevolking volgens de VTO 2009.

Figuur 1.8: Overige sociaal-maatschappelijke activiteiten van informele helpers en vrijwilligers in 2009.

SOCIAAL-MAATSCHAPPELIJKE ACTIVITEITEN		Informele helpers	Vrijwilligers	Alle Rotterdammers
Lidmaatschap van	Wel	64%	71%	52%
verenigingen en organisaties:	Niet	36%	29%	48%
Doet aan kunstzinnige activiteiten	Wel	26%	31%	19%
in georganiseerd verband:	Niet	74%	69%	81%
Doet aan sport:	Wel	77%	79%	71%
	Niet	23%	21%	29%
Bezoekt wel eens een wijkgebouw:	Ten minste paar keer per jaar	32%	32%	23%
	Zelden of nooit	68%	68%	77%
Bezoekt wel eens een buurt-/clubhuis	Ten minste paar keer per jaar	23%	26%	17%
sociaal-cultureel werk:	Zelden of nooit	77%	74%	83%
Bezoekt wel eens een clubhuis	Ten minste paar keer per jaar	29%	37%	25%
van een sportvereniging:	Zelden of nooit	71%	63%	75%
	Totaal	100%	100%	100%
	RESPONS	*1.336*	*1.265*	*4.185*

Informele helpers en vrijwilligers participeren meer dan gemiddeld in sociaal-maatschappelijke georganiseerde verbanden: zij zijn vaker dan andere Rotterdammers lid van verenigingen of organisaties[8], en doen ook vaker aan kunstzinnige activiteiten in georganiseerd verband[9] en aan sport. Dat laatste hoeft natuurlijk niet altijd in georganiseerd verband te zijn, maar in ieder geval is daarbij wel meestal sprake van activiteiten die samen met anderen worden verricht.
Voorts komen informele helpers en vrijwilligers vaker wel eens in wijkgebouwen, in buurt- of clubhuizen van sociaal-cultureel werk en in clubhuizen van sportverenigingen.

Het bovenstaande kan ook anders worden geformuleerd: het zijn vaak de zelfde “soort” mensen die sociaal-maatschappelijk actief zijn en maatschappelijk participeren.

1.7 Vergelijking met landelijke gegevens

In voorgaande rapportages over onbetaald werk in Rotterdam is altijd uitgebreid geprobeerd om vergelijkingen te maken tussen de deelname aan onbetaald werk en de ontwikkeling daarin in Rotterdam en landelijk. Daarbij bleek het echter hachelijk om gegevens over vrijwilligerswerk en informele hulp uit de VTO's te vergelijken met die uit andere bronnen; daarvoor is waarschijnlijk de wijze van enquêteren en de formulering van de vragen te bepalend voor de uitkomsten, terwijl ook nog wel eens verschillende definities werden gehanteerd. Verschillende bronnen kwamen dan ook altijd tot verschillende niveaus van, en soms zelfs ook tot andere ontwikkelingen in, de omvang van met name het vrijwilligerswerk. Bovendien liepen zulke landelijke gegevens ook altijd achter bij de Rotterdamse. Globale conclusie in die voorgaande rapportages was meestal, dat de ontwikkelingen in Rotterdam en landelijk niet wezenlijk anders waren.
De meest bruikbare landelijke gegevens komen nu uit het onderzoek Culturele Veranderingen in Nederland (CV) en het frequentere en omvangrijkere Permanent Onderzoek LeefSituatie (POLS) van het CBS. De meest recente gegevens zijn in november 2009 door het SCP beschreven in het hoofdstuk ‘Maatschappelijke en politieke participatie en betrokkenheid’ in *De sociale staat van*

Nederland 2009[10]. Ook landelijk is de deelname aan vrijwilligerswerk redelijk constant. Volgens het POLS zou landelijk in 2008 een lichte daling hebben plaatsgevonden (net als in 2009 voor Rotterdam in de VTO is waargenomen); de meest recente landelijke CV-meting (een gecombineerde meting voor 2008/2009) suggereert echter juist een marginale stijging.

Figuur 1.9: Deelnamepercentages aan vrijwilligerswerk in Nederland volgens het onderzoek CV (Culturele Veranderingen in Nederland) van het SCP en het POLS (Permanent Onderzoek LeefSituatie) van het CBS en in Rotterdam volgens de Vrijetijdsomnibusenquête (VTO) van het COS in 1995 tot en met 2009.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Nederland: CV (SCP)	30%	29%	27%	27%	28%	29%	31%	33%	28%	24%
Nederland: POLS (SCP)	.	.	46%	44%	45%	45%	43%	42%	42%	43%
Rotterdam: VTO (COS)	30%	.	30%	.	.	.	32%	.	33%	.

	2005	2006	2007	2008	2009
Nederland: CV (SCP)	25%	25%	.	26%[1]	26%[1]
Nederland: POLS (SCP)	.	.	44%	42%	.
Rotterdam: VTO (COS)	30%	.	31%	.	30%

[1]): Deze in het CV gemeten 26% betreft eigenlijk een gecombineerde meting voor 2008/2009.

Noten

1. Zie: Centrum voor Onderzoek en Statistiek (P.A. de Graaf): *Nadere analyses vrijwilligerswerk in Rotterdam*; Rotterdam, februari 2009: hoofdstuk 1.

2. Zie: Sociaal en Cultureel Planbureau (red.: Paul Dekker en Joep de Hart): *Vrijwilligerswerk in meervoud. Civil society en vrijwilligerswerk 5*; Den Haag, mei 2009.

3. Overigens zijn hier als referentie niet de "officiële" kenmerken van de Rotterdamse bevolking gebruikt, maar die *volgens de totale enquête,* opdat verschillen in respons per bevolkingsgroep hier niet het beeld vervuilen. Bijvoorbeeld: traditioneel zijn vrouwen, die de helft van de totale Rotterdamse bevolking uitmaken, wat oververtegenwoordigd in enquêtes; een paar procent méér vrouwelijke dan mannelijke vrijwilligers in de enquête zou dan ook niet een oververtegenwoordiging van vrouwen betekenen, maar een evenredige verdeling!

4. Zie: Centrum voor Onderzoek en Statistiek (P.A. de Graaf): *Vrijwilligerswerk en informele hulp in Rotterdam 2007. Resultaten uit de Vrijetijdsomnibus 2007*; Rotterdam, juli 2008: figuur 1.5b.

5. De Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) verstaat onder mantelzorg langdurige zorg die niet in het kader van een hulpverlenend beroep wordt geboden aan een hulpbehoevende door personen uit diens directe omgeving, waarbij zorgverlening rechtstreeks voortvloeit uit de sociale relatie en de gebruikelijke zorg van huisgenoten voor elkaar overstijgt. Er bestaat een brede consensus in de Kamer over het feit dat er sprake is van mantelzorg als deze intensief en langdurig wordt verleend (meer dan 8 uur per week en langer dan 3 maanden). Minder dan dat is wel mantelzorg, maar krijgt beleidsmatig gezien minder aandacht, omdat mantelzorgers pas echt problemen gaan ondervinden als het verlenen van zorg intensief gedurende een langere periode gebeurt (EK 2005-2006, 30 131, C, blz. 59).
   Voor hoe het verrichten van mantelzorg in de vragenlijst van de VTO wordt gemeten wordt verwezen naar Bijlage IIb, vraag 65 en 66.

6. Over de beantwoording van deze vragen in de VTO 2007 in het kader van de Zorgmonitor gerapporteerd in: GGD Rotterdam-Rijnmond (S. van Zeele): *(Zwaar- en overbelaste) Mantelzorgers in Rotterdam. Nulmeting*; Rotterdam, juni 2008.
   Over de beantwoording van deze vragen in de VTO 2009 zal binnenkort door het COS worden gerapporteerd.

7. Inclusief Rotterdammers boven de 75 jaar (en exclusief respondenten waarvan niet bekend is of ze mantelzorger

zijn) is het deelnamepercentage voor vrijwilligerswerk volgens de VTO 2009 29,2% in plaats van 30,1% en dat voor informele hulp 31,0% in plaats van 31,8%.

8. Het betreft hier het lidmaatschap van politieke partijen of verenigingen, werkgeversorganisaties, vakbonden of middenstandsorganisaties, organisaties met specifieke maatschappelijke doelen (actiegroepen, Wereldwinkel, Amnesty International en dergelijke), organisaties op het gebied van natuur en milieu (zoals Natuurmonumenten en Greenpeace), onderwijs- of schoolverenigingen, vrouwenverenigingen of -bonden, sportverenigingen, zang-, muziek- of toneelverenigingen, hobbyverenigingen, jeugdverenigingen, enzovoorts.

9. Het betreft hier in georganiseerd verband tekenen, schilderen of grafisch werk, beeldhouwen, boetseren, pottenbakken of sieraden maken, werken met textiel, wandkleden maken of weven, zingen, muziekinstrumenten bespelen, toneel, mime, (volks-)dans of ballet, fotografie/film/video, verhalen/gedichten schrijven, muziek maken op de computer en websites ontwerpen.

10. Zie: Sociaal en Cultureel Planbureau: *De sociale staat van Nederland 2009*; Den Haag, november 2009: blz. 248-249 en 262-265.

2. SPECIFIEKE GROEPEN ONBETAALD WERKERS

In dit hoofdstuk wordt een aantal specifieke groepen onbetaald werkers nader beschouwd. In het bijzonder wordt ook de ontwikkeling van het vrijwilligerswerk in de tijd in grafiekvorm weergegeven. Daarbij is ook een meting uit de Omnibusenquête van 1992 meegenomen. Bij die meting past echter wel enige relativering. Zoals bij de Omnibusenquête van 2001 ook bleek (zie het Voorwoord), heeft de Omnibusenquête een wat ander karakter, en daarmee samenhangend kennelijk ook een wat andersoortige respons. Bovendien werden indertijd nog geen Turken en Marokkanen ondervraagd. Vanaf die van 1995 zijn de metingen goed vergelijkbaar.

2.1 Allochtonen en onbetaald werk

Percentages onbetaald werk

In deze paragraaf wordt het onbetaald werk van niet-westerse allochtonen besproken en vergeleken met dat van autochtonen.
Zoals in het vorige hoofdstuk al bleek, doen niet-westerse allochtonen veel minder vaak aan onbetaald werk dan andere Rotterdammers (aan informele hulp zowel als vrijwilligerswerk: 25%). Figuur 2.1 laat dit wat uitgebreider zien. Ook landelijk zijn overigens autochtonen het meest actief en Turken en Marokkanen het minst[1].
Overigens doet de tweede generatie niet-westerse allochtonen, vergeleken met de eerste, iets minder vaak aan informele hulp (23% respectievelijk 25%), en veel minder vaak aan vrijwilligerswerk (21% respectievelijk 28%). In beide gevallen is dit waarschijnlijk (ook) een leeftijdskwestie.

Figuur 2.1: Deelnamepercentages aan onbetaald werk op vrijwillige basis in Rotterdam door niet-westerse allochtonen en autochtonen in 2009.

ONBETAALD WERK	Niet-westerse allochtonen	Autochtonen	Totaal (incl. westerse allochtonen)
Totaal informele hulp	25%	35%	32%
Totaal vrijwilligerswerk	25%	33%	30%
Alleen informele hulp	11%	16%	15%
Alleen vrijwilligerswerk	12%	14%	13%
Beide	14% +	18% +	17% +
Totaal onbetaald werk	36%	49%	45%
Geen van beide	64% +	51% +	55% +
	100%	100%	100%
RESPONS	*1.342*	*2.510*	*4.185*

Soort activiteiten

De ondervertegenwoordiging van de niet-westerse allochtonen bij de informele hulp manifesteert zich, behalve bij het les geven, bij alle soorten informele hulp.

Figuur 2.2: Deelnamepercentages informele hulp naar soort door niet-westerse allochtonen en autochtonen in 2009.

SOORT INFORMELE HULP	Niet-westerse allochtonen	Autochtonen	Totaal (incl. westerse allochtonen)
Lichamelijke/huishoudelijke hulp	13%	16%	15%
Geestelijke/psychische hulp	5%	9%	8%
Informatie en advies	14%	16%	16%
Diensten verrichten	10%	15%	14%
Opvang kinderen	9%	11%	11%
Les geven	4%	2%	3%
Ontspanning, sport, spel, recreatie	7%	8%	7%
Overig werk met / hulp aan anderen	11%	15%	14%
Totaal	25%	35%	32%
RESPONS	*1.342*	*2.510*	*4.185*
Gemiddeld aantal soorten hulp	3,0	2,6	2,7

Figuur 2.3 laat op een zelfde manier de deelnamepercentages aan vrijwilligerswerk zien.

Figuur 2.3: Deelnamepercentages vrijwilligerswerk naar soort door niet-westerse allochtonen en autochtonen in 2009.

SOORT VRIJWILLIGERSWERK	Niet-westerse allochtonen	Autochtonen	Totaal (incl. westerse allochtonen)
Hulp aan zieken, bejaarden, gehandicapten	8%	7%	7%
Andere hulp- en dienstverlening	4%	1%	2%
Kinderopvang	4%	1%	2%
Jeugd- en jongerenwerk	5%	2%	3%
Onderwijs	7%	4%	5%
Kerk, moskee, levensbeschouw. organisatie	11%	6%	8%
Politieke organisatie	3%	2%	2%
Beroeps- of belangenorganisatie	3%	4%	3%
Vrouwenorganisatie3	3%	1%	1%
Culturele organisatie	5%	3%	3%
Sportorganisatie	6%	10%	8%
Actie- of milieugroep	4%	2%	2%
Overige organisaties	6%	9%	8%
Totaal	25%	33%	30%
RESPONS	*1.342*	*2.510*	*4.185*
Gemiddeld aantal soorten organisaties	2,7	1,6	1,9

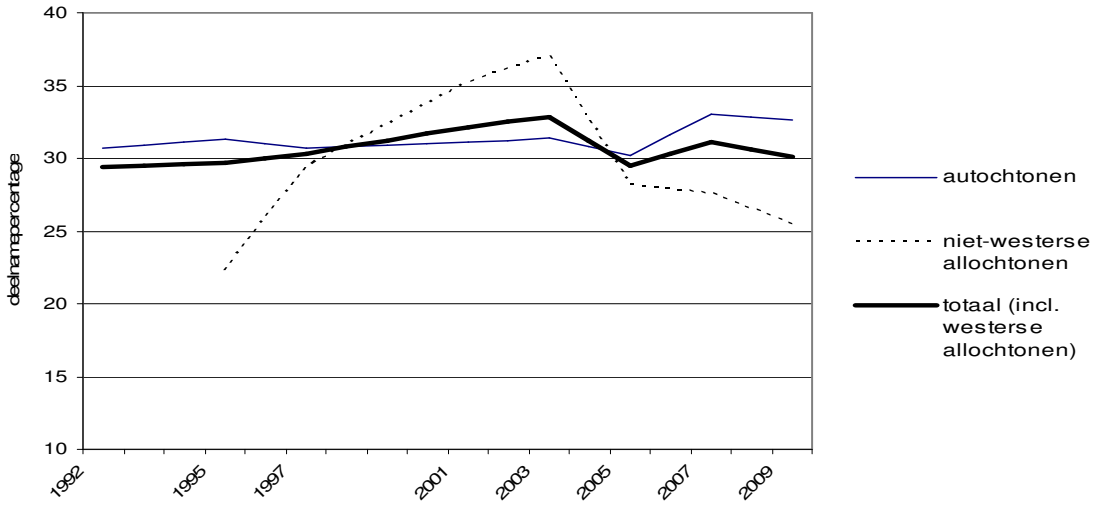
Dat niet-westerse allochtonen minder dan gemiddeld actief zijn binnen vrijwilligersorganisaties of verenigingen, is niet direct uit figuur 2.3 af te lezen: aan de meeste soorten vrijwilligerswerk doen zij namelijk méér dan autochtonen. Niet-westerse allochtonen die aan vrijwilligerswerk doen, doen dat echter gemiddeld in veel meer soorten organisaties: gemiddeld in 2,7 soorten organisaties, en autochtonen maar in 1,6 soorten organisaties. Net als bij voorgaande metingen blijken de niet-

westerse allochtonen vooral vaak actief te zijn in religieuze of levensbeschouwelijke organisaties: 11%; bij autochtonen is dit maar 6%. In sportorganisaties doen niet-westerse allochtonen minder vrijwilligerswerk dan autochtonen: 6% respectievelijk 10%.

Ontwikkeling van de deelname aan het vrijwilligerswerk

De deelname van niet-westerse allochtonen aan het vrijwilligerswerk is in de periode 1995-2003 spectaculair toegenomen: van flink onder het gemiddelde (22%) tot ruim daarboven (37%). Sinds 2005 bevindt hun deelname zich echter weer onder het Rotterdamse gemiddelde, en neemt zij ook steeds verder af.

Figuur 2.4: Deelnamepercentages aan vrijwilligerswerk van autochtonen en van niet-westerse allochtonen in 1992, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2007 en 2009.

2.2 Allochtone vrouwen en onbetaald werk

Percentages onbetaald werk

Van de Rotterdamse niet-westerse allochtone vrouwen verricht 26% informele hulp, en eveneens 26% vrijwilligerswerk. Hun participatie is daarmee een stuk minder dan de gemiddelde, en zeker een stuk minder dan die van autochtone vrouwen.
De participatie van westerse allochtone vrouwen lijkt weinig te verschillen van die van autochtone vrouwen; het betreft hier echter slechts een (te) bescheiden aantal respondenten om al te stellige uitspraken over te doen.

Figuur 2.5: Deelnamepercentages aan onbetaald werk op vrijwillige basis in Rotterdam door allochtone vrouwen en anderen in 2009.

ONBETAALD WERK	Vrouwen				Mannen	Totaal
	niet-westerse allocht.	westerse allocht.	autochtonen	totaal		
Totaal informele hulp	26%	(37%)	37%	34%	29%	32%
Totaal vrijwilligerswerk	26%	(28%)	31%	29%	31%	30%
Alleen informele hulp	10%	(18%)	19%	16%	13%	15%
Alleen vrijwilligerswerk	10%	(9%)	13%	12%	15%	13%
Beide	16% +	(20%) +	18% +	17% +	16% +	17% +
Totaal onbetaald werk	36%	(46%)	50%	46%	44%	45%
Geen van beide	64% +	(54%) +	50% +	54% +	56% +	55% +
	100%	(100%)	100%	100%	100%	100%
RESPONS	*757*	*(181)*	*1.390*	*2.328*	*1.857*	*4.185*

N.B.: Gegevens die zijn gebaseerd op minder dan 200 waarnemingen zijn tussen haakjes geplaatst en zijn slechts indicatief.

Soort activiteiten

In figuur 2.6 en 2.7 wordt aangegeven wat voor soort informele hulp respectievelijk vrijwilligerswerk allochtone vrouwen verrichten.

Figuur 2.6: Deelnamepercentages informele hulp naar soort door allochtone vrouwen en anderen in 2009.

SOORT INFORMELE HULP	Vrouwen				Mannen	Totaal
	niet-westerse allocht.	westerse allocht.	autochtonen	totaal		
Lichamelijke/huishoudelijke hulp	16%	(20%)	19%	18%	11%	15%
Geestelijke/psychische hulp	6%	(8%)	9%	8%	8%	8%
Informatie en advies	15%	(12%)	14%	14%	17%	16%
Diensten verrichten	10%	(13%)	13%	12%	16%	14%
Opvang kinderen	12%	(16%)	13%	13%	8%	11%
Les geven	4%	(4%)	1%	3%	3%	3%
Ontspanning, sport, spel, recreatie	6%	(6%)	6%	6%	9%	7%
Overig werk met / hulp aan anderen	11%	(16%)	14%	13%	14%	14%
Totaal	26%	(37%)	37%	29%	29%	32%
RESPONS	*757*	*(181)*	*1.390*	*2.328*	*1.857*	*4.185*
Gemiddeld aantal soorten hulp	3,0	(2,6)	2,5	2,6	3,0	2,7

N.B.: Gegevens die zijn gebaseerd op minder dan 200 waarnemingen zijn tussen haakjes geplaatst en zijn slechts indicatief.

Figuur 2.7: Deelnamepercentages vrijwilligerswerk naar soort door allochtone vrouwen en anderen in 2009.

SOORT VRIJWILLIGERSWERK	Vrouwen				Mannen	Totaal
	niet-westerse allocht.	westerse allocht.	autoch-tonen	totaal		
Hulp aan zieken, bejaarden, gehandicapten	7%	(5%)	7%	7%	7%	7%
Andere hulp- en dienstverlening	4%	(0%)	1%	2%	2%	2%
Kinderopvang	5%	(1%)	1%	2%	1%	2%
Jeugd- en jongerenwerk	5%	(3%)	2%	3%	4%	3%
Onderwijs	8%	(10%)	4%	6%	4%	5%
Kerk, moskee, levensbeschouw. organisatie	9%	(3%)	6%	7%	9%	8%
Politieke organisatie	3%	(1%)	2%	2%	3%	2%
Beroeps- of belangenorganisatie	2%	(0%)	2%	2%	5%	3%
Vrouwenorganisatie	4%	(0%)	1%	2%	1%	1%
Culturele organisatie	5%	(2%)	2%	3%	4%	3%
Sportorganisatie	4%	(6%)	6%	6%	12%	8%
Actie- of milieugroep	4%	(1%)	2%	2%	3%	2%
Overige organisaties	6%	(9%)	9%	8%	8%	8%
Totaal	26%	(28%)	31%	31%	31%	30%
RESPONS	*757*	*(181)*	*1.390*	*2.328*	*1.857*	*4.185*
Gemiddeld aantal soorten organisaties	2,6	(1,5)	1,5	1,8	2,0	1,9

N.B.: Gegevens die zijn gebaseerd op minder dan 200 waarnemingen zijn tussen haakjes geplaatst en zijn slechts indicatief.

Als niet-westerse allochtone vrouwen informele hulp verrichten, betreft dat relatief vaak informatie en advies en les geven. Met hun vrijwilligerswerk zeggen niet-westerse allochtone vrouwen relatief vaak actief te zijn in de kinderopvang, in het onderwijs, in kerk, moskee of levensbeschouwelijke organisaties en in culturele organisaties. Voorts valt op dat niet-westerse allochtone vrouwen zeggen dat ze relatief veel verschillende soorten vrijwilligerswerk te doen.

2.3 Mensen zonder betaald werk en onbetaald werk

Percentages onbetaald werk

Zoals in paragraaf 1.3 al bleek, is de deelname aan onbetaald werk bij Rotterdammers zónder betaald werk ongeveer even groot als die bij Rotterdammers mét betaald werk. *Binnen* die groep blijken er echter grote verschillen te bestaan: tussen verschillende “soorten” mensen zonder betaald werk, en ook tussen de twee soorten onbetaald werk. In figuur 2.8 zijn mensen zonder betaald werk uitgesplitst in uitkeringsontvangers (mensen met een arbeidsongeschiktheids-, werkloosheids- of bijstandsuitkering), gepensioneerden en overige baanlozen (zoals huisvrouwen en scholieren/studenten).
Gepensioneerden doen veel méér aan informele hulp, en de overige baanlozen juist iets mínder. Ook bij het vrijwilligerswerk “scoren” de gepensioneerden het hoogst.

Figuur 2.8: Deelnamepercentages aan onbetaald werk op vrijwillige basis in Rotterdam door mensen zonder en mét betaald werk in 2009.

ONBETAALD WERK	Sociaal-economische categorie				Totaal
	uitkerings-ontvangers	gepensio-neerden	overig zonder betaald werk	mét betaald werk	
Totaal informele hulp	29%	43%	29%	31%	32%
Totaal vrijwilligerswerk	30%	33%	27%	31%	30%
Alleen informele hulp	12%	21%	13%	15%	15%
Alleen vrijwilligerswerk	12%	11%	11%	15%	13%
Beide	18% +	22% +	16% +	16% +	17% +
Totaal onbetaald werk	41%	53%	40%	45%	45%
Geen van beide	59% +	47% +	60% +	55% +	55% +
	100%	100%	100%	100%	100%
RESPONS	*482*	*550*	*851*	*2.110*	*4.185*

Soort activiteiten

Figuur 2.9: Deelnamepercentages informele hulp naar soort door mensen zonder en mét betaald werk in 2009.

SOORT INFORMELE HULP	Sociaal-economische categorie				Totaal
	uitkerings-ontvangers	gepensio-neerden	overig zonder betaald werk	mét betaald werk	
Lichamelijke/huishoudelijke hulp	17%	19%	17%	13%	15%
Geestelijke/psychische hulp	8%	14%	9%	6%	8%
Informatie en advies	14%	19%	14%	16%	16%
Diensten verrichten	14%	20%	11%	13%	14%
Opvang kinderen	7%	14%	14%	10%	11%
Les geven	3%	3%	4%	2%	3%
Ontspanning, sport, spel, recreatie	7%	5%	10%	7%	7%
Overig werk met / hulp aan anderen	16%	23%	12%	12%	14%
Totaal	29%	43%	29%	31%	32%
RESPONS	*482*	*550*	*851*	*2.110*	*4.185*
Gemiddeld aantal soorten hulp	2,9	2,7	3,1	2,6	2,7

Het soort activiteiten van mensen die informele hulp verrichten, verschilt niet zo veel met de sociaal-economische positie. Mensen zonder betaald werk doen wat vaker dan anderen aan lichamelijke/huishoudelijke hulp. Voorts doen gepensioneerden meer aan geestelijke/psychische hulp, het verrichten van diensten en het opvangen van kinderen. Dat laatste geldt ook voor de categorie ‘overige baanlozen‘.
De ‘overige baanlozen’ die wel eens aan informele hulp doen, doen dat op relatief meer terreinen dan anderen: gemiddeld zijn door hen 3,1 soorten hulp genoemd.

Figuur 2.10 laat op een zelfde manier de deelnamepercentages aan vrijwilligerswerk per sociaal-

economische categorie zien.

Figuur 2.10: Deelnamepercentages vrijwilligerswerk naar soort door mensen zonder en mét betaald werk in 2009.

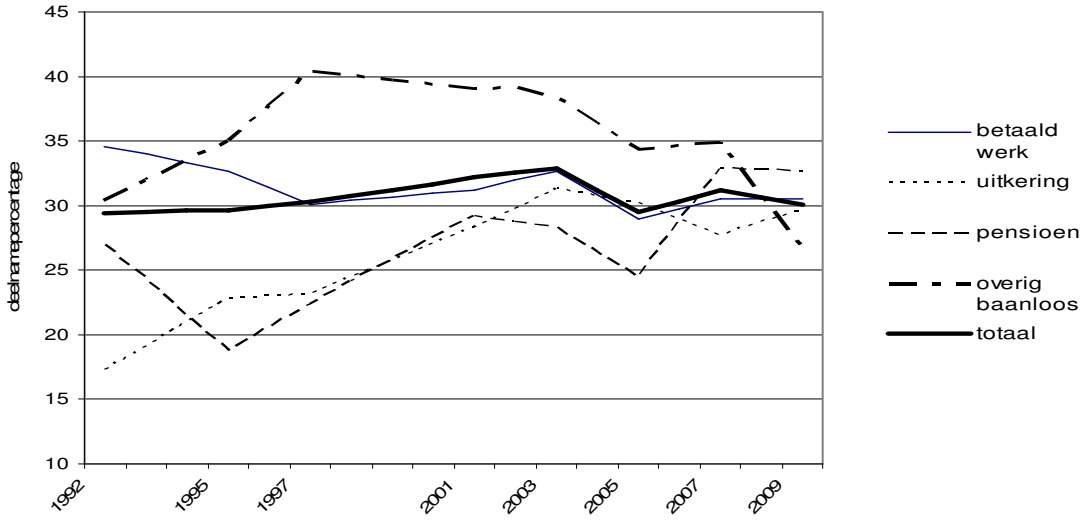
SOORT VRIJWILLIGERSWERK	Sociaal-economische categorie				Totaal
	uitkerings-ontvangers	gepensio-neerden	overig zonder betaald werk	mét betaald werk	
Hulp aan zieken, bejaarden, gehandicapten	10%	11%	8%	5%	7%
Andere hulp- en dienstverlening	3%	1%	3%	2%	2%
Kinderopvang	4%	1%	4%	1%	2%
Jeugd- en jongerenwerk	5%	2%	4%	3%	3%
Onderwijs	6%	2%	7%	5%	5%
Kerk, moskee, levensbeschouw. organisatie	8%	8%	8%	7%	8%
Politieke organisatie	3%	1%	2%	3%	2%
Beroeps- of belangenorganisatie	3%	4%	3%	3%	3%
Vrouwenorganisatie	4%	1%	2%	1%	1%
Culturele organisatie	5%	2%	5%	3%	3%
Sportorganisatie	3%	8%	8%	10%	8%
Actie- of milieugroep	3%	0%	4%	2%	2%
Overige organisaties	9%	9%	8%	7%	8%
Totaal	30%	33%	27%	31%	30%
RESPONS	*482*	*550*	*851*	*2.110*	*4.185*
Gemiddeld aantal soorten organisaties	2,2	1,5	2,4	1,6	1,9

Door mensen met betaald werk worden sportorganisaties het meest genoemd als vrijwilligersorganisatie of vereniging waarin men actief is: 10% is hierin actief. Mensen met een uitkering daarentegen zijn veel minder vaak actief in een sportorganisatie. Zij doen hun vrijwilligerswerk, net als gepensioneerden, het meest bij zieken, bejaarden en gehandicapten.
De uitkeringsontvangers en de categorie 'overige baanlozen' zetten zich met gemiddeld 2,2 respectievelijk 2,4 soorten organisaties wat breder in dan anderen.

Ontwikkeling van de deelname aan het vrijwilligerswerk

Het vrijwilligerswerk onder mensen met een uitkering is in de periode tot 2003 flink toegenomen, en verschilt sindsdien niet meer wezenlijk van het gemiddelde. De gepensioneerden hebben hun achterstand inmiddels zelfs méér dan ingehaald, al was bij hen de onnauwkeurigheidsmarge bij de minder recente metingen vrij groot door de kleine aantallen respondenten. De overige baanlozen deden altijd bovengemiddeld aan vrijwilligerswerk, maar hun deelname is in 2009 fors afgenomen tot benedengemiddeld.

Figuur 2.11: Deelnamepercentages aan vrijwilligerswerk van Rotterdammers mét en zónder betaald werk in 1992, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2007 en 2009.

2.4 Jongeren en onbetaald werk

Percentages onbetaald werk

De deelname aan onbetaald werk is bij jongeren (16 tot 25 jaar) veel lager dan gemiddeld; zie figuur 2.12. Slechts 21% doet wel eens aan informele hulp, en slechts 26% verricht vrijwilligerswerk. Landelijk zouden jongeren volgens het CBS net zo vaak vrijwilligerswerk verrichten als mensen van 25 jaar en ouder; vooral in sportverenigingen en in het jeugdwerk. Dat jongeren minder vaak informele hulp geven, geldt ook landelijk[2].

Figuur 2.12: Deelnamepercentages aan onbetaald werk Rotterdam door jongeren in 2009.

ONBETAALD WERK	Jongeren (16-25 jaar)	25 jaar en ouder	Totaal (incl. 13-16 jaar)
Totaal informele hulp	17%	34%	32%
Totaal vrijwilligerswerk	24%	31%	30%
Alleen informele hulp	7%	16%	15%
Alleen vrijwilligerswerk	13%	13%	13%
Beide	11% +	18% +	17% +
Totaal onbetaald werk	30%	47%	45%
Geen van beide	70% +	53% +	55% +
Totaal	100%	100%	100%
RESPONS	*590*	*3.440*	*4.185*

Soort activiteiten

Dat jongeren minder aan informele hulp doen, geldt voor bijna alle soorten informele hulp, zoals blijkt uit figuur 2.13.

Figuur 2.13: Deelnamepercentages informele hulp naar soort door jongeren in 2009.

SOORT INFORMELE HULP	Jongeren (16-25 jaar)	25 jaar en ouder	Totaal (incl. 13-16 jaar)
Lichamelijke/huishoudelijke hulp	9%	15%	15%
Geestelijke/psychische hulp	3%	9%	8%
Informatie en advies	9%	17%	16%
Diensten verrichten	8%	15%	14%
Opvang kinderen	7%	11%	11%
Les geven	3%	3%	3%
Ontspanning, sport, spel, recreatie	7%	7%	7%
Overig werk met / hulp aan anderen	7%	15%	14%
Totaal	17%	34%	32%
RESPONS	*590*	*3.440*	*4.185*
Gemiddeld aantal soorten hulp	3,1	2,7	2,7

Figuur 2.14 laat op de zelfde manier de soorten vrijwilligerswerk zien.

Figuur 2.14: Deelnamepercentages vrijwilligerswerk naar soort door jongeren in 2009.

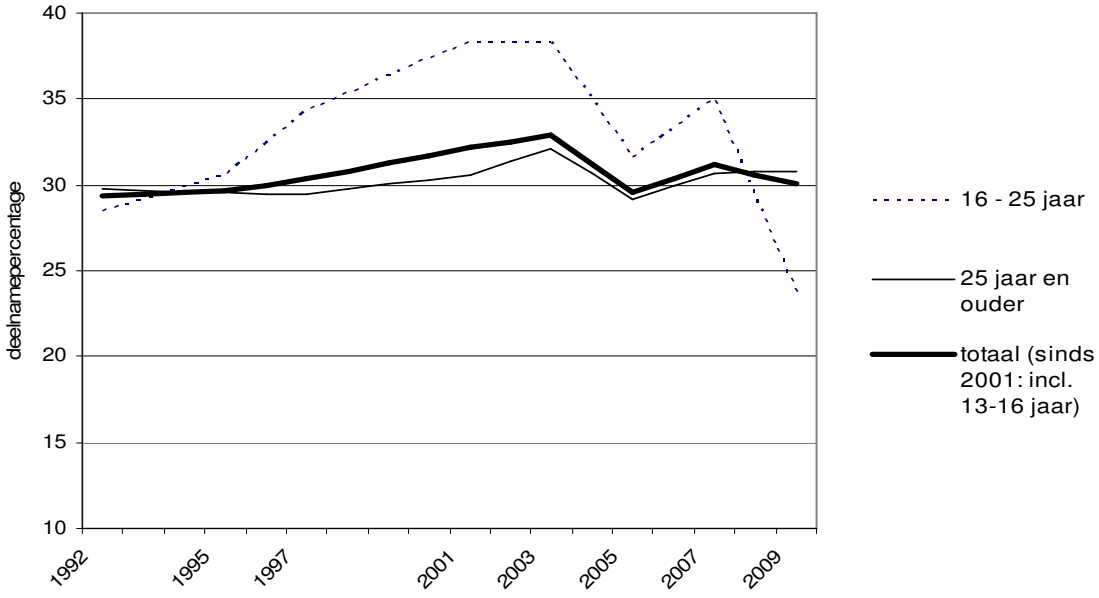
SOORT VRIJWILLIGERSWERK	Jongeren (16-25 jaar)	25 jaar en ouder	Totaal (incl. 13-16 jaar)
Hulp aan zieken, bejaarden, gehandicapten	5%	7%	7%
Andere hulp- en dienstverlening	3%	2%	2%
Kinderopvang	3%	1%	2%
Jeugd- en jongerenwerk	5%	3%	3%
Onderwijs	5%	5%	5%
Kerk, moskee, levensbeschouw. organisatie	5%	8%	8%
Politieke organisatie	2%	2%	2%
Beroeps- of belangenorganisatie	3%	3%	3%
Vrouwenorganisatie	2%	1%	1%
Culturele organisatie	4%	3%	3%
Sportorganisatie	10%	8%	8%
Actie- of milieugroep	3%	2%	2%
Overige organisaties	9%	8%	8%
Totaal	24%	31%	30%
RESPONS	*590*	*3.440*	*4.185*
Gemiddeld aantal soorten organisaties	2,5	1,7	1,9

Jongeren die binnen vrijwilligersorganisaties of verenigingen actief zijn, doen dit het meest in een sportorganisatie (10%). In deze organisaties werken zij ook vaker als vrijwilliger dan andere Rotterdammers. Dit komt overeen met het eerdergenoemde landelijke beeld, zij het dat jongeren zich landelijk ook veel inzetten in het jeugdwerk, wat in Rotterdam niet (meer) het geval is[3].
Jongeren die vrijwilligerswerk verrichten, doen dat gemiddeld in 2,5 soorten organisaties; oudere Rotterdammers in 1,7 soorten.

Ontwikkeling van de deelname aan het vrijwilligerswerk

De deelname van jongeren aan het vrijwilligerswerk tenslotte is sinds 1995 eveneens flink toegenomen: van het gemiddelde niveau in 1995 (31%) tot ruim daarboven in 2003. Sindsdien is het vrijwilligerswerk onder jongeren wat méér dan gemiddeld teruggelopen, en na de forse daling in 2009 is het zelfs ruim benedengemiddeld. Ook bij de jongeren was de onnauwkeurigheidsmarge bij de minder recente metingen natuurlijk vrij groot door de kleine aantallen respondenten, maar de forse daling in 2009 (van 35% naar 24%!) kan niet aan te kleine aantallen respondenten worden geweten.

Figuur 2.15: Deelnamepercentages aan vrijwilligerswerk van Rotterdammers van 16 tot 25 jaar en van Rotterdammers vanaf 25 jaar in 1992, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2007 en 2009.

2.5 Ouderen en onbetaald werk

Percentages onbetaald werk

In deze paragraaf wordt nader gekeken naar ouderen: Rotterdammers van 55 jaar en ouder, wat overigens een kwart van de totale Rotterdamse bevolking is. In de praktijk van de Vrijetijdsomnibusenquête wil dat zeggen: Rotterdammers van 55 tot en met 75 jaar.

De deelname aan informele hulp is bij ouderen veel hoger dan bij Rotterdammers onder de 55 jaar; de deelname aan vrijwilligerswerk is gemiddeld. Zie figuur 2.16. 39% doet wel eens aan informele hulp, en 30% verricht vrijwilligerswerk in georganiseerd verband.

Figuur 2.16: Deelnamepercentages aan onbetaald werk Rotterdam door ouderen in 2009.

ONBETAALD WERK	Ouderen (55 t/m 75 jaar)	Jonger dan 55 jaar	Totaal
Totaal informele hulp	39%	29%	32%
Totaal vrijwilligerswerk	30%	30%	30%
Alleen informele hulp	20%	12%	15%
Alleen vrijwilligerswerk	11%	14%	13%
Beide	18% +	16% +	17% +
Totaal onbetaald werk	50%	43%	45%
Geen van beide	50% +	57% +	55% +
Totaal	100%	100%	100%
RESPONS	*1.251*	*2.934*	*4.185*

Soort activiteiten

Dat ouderen méér aan informele hulp doen, geldt voor bijna alle soorten informele hulp.

Figuur 2.17: Deelnamepercentages informele hulp naar soort door ouderen in 2009.

SOORT INFORMELE HULP	Ouderen (55 t/m 75 jaar)	Jonger dan 55 jaar	Totaal
Lichamelijke/huishoudelijke hulp	17%	14%	15%
Geestelijke/psychische hulp	12%	6%	8%
Informatie en advies	17%	15%	16%
Diensten verrichten	16%	13%	14%
Opvang kinderen	12%	10%	11%
Les geven	2%	3%	3%
Ontspanning, sport, spel, recreatie	6%	8%	7%
Overig werk met / hulp aan anderen	17%	12%	14%
Totaal	29%	39%	32%
RESPONS	*1.251*	*2.934*	*4.185*
Gemiddeld aantal soorten hulp	2,6	2,8	2,7

Figuur 2.14 laat op de zelfde manier de soorten vrijwilligerswerk zien.
Ouderen die binnen vrijwilligersorganisaties of verenigingen actief zijn, doen dit het meest in organisaties voor hulp aan zieken, bejaarden en gehandicapten (10%) en in religieuze of levensbeschouwelijke organisaties en in sportorganisaties (beide: 7%). In die eerste soort organisaties werken zij ook vaker als vrijwilliger dan andere Rotterdammers.

Ouderen die vrijwilligerswerk verrichten, doen dat gemiddeld in 1,6 soorten organisaties; jongere Rotterdammers in 2,0 soorten.

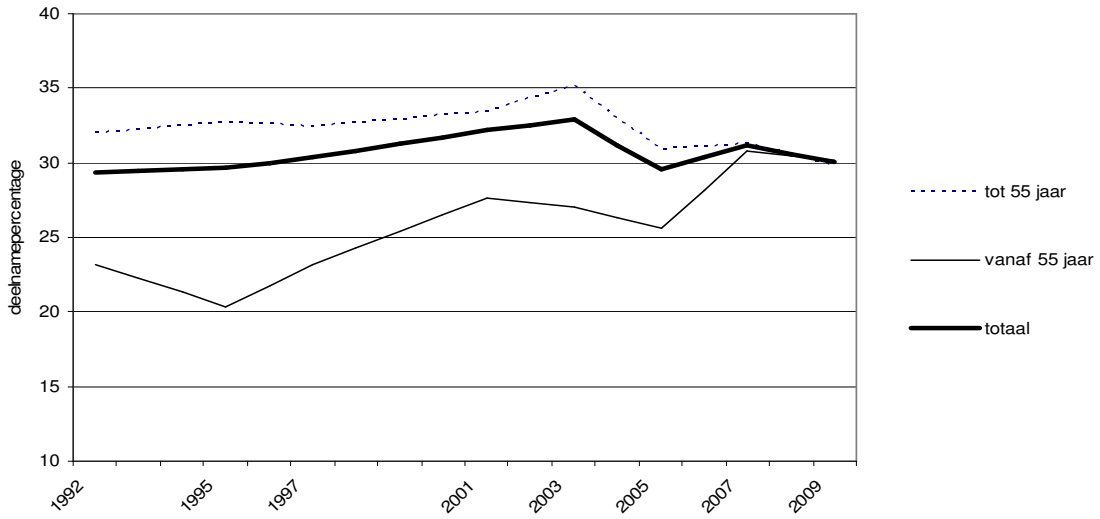
Figuur 2.18: Deelnamepercentages vrijwilligerswerk naar soort door ouderen in 2009.

SOORT VRIJWILLIGERSWERK	Ouderen (55 t/m 75 jaar)	Jonger dan 55 jaar	Totaal
Hulp aan zieken, bejaarden, gehandicapten	10%	6%	7%
Andere hulp- en dienstverlening	1%	2%	2%
Kinderopvang	0%	3%	2%
Jeugd- en jongerenwerk	2%	4%	3%
Onderwijs	2%	6%	5%
Kerk, moskee, levensbeschouw. organisatie	7%	8%	8%
Politieke organisatie	2%	3%	2%
Beroeps- of belangenorganisatie	4%	3%	3%
Vrouwenorganisatie	1%	1%	1%
Culturele organisatie	3%	4%	3%
Sportorganisatie	7%	9%	8%
Actie- of milieugroep	1%	3%	2%
Overige organisaties	8%	8%	8%
Totaal	30%	30%	30%
RESPONS	*1.251*	*2.934*	*4.185*
Gemiddeld aantal soorten organisaties	1,6	2,0	1,9

Ontwikkeling van de deelname aan het vrijwilligerswerk

De deelname van ouderen aan het vrijwilligerswerk tenslotte is sinds de negentiger jaren flink toegenomen: van toentertijd ver onder het gemiddelde niveau tot gemiddeld sinds 2007. Ook hier was de onnauwkeurigheidsmarge bij de minder recente metingen echter natuurlijk relatief groot door de vrij kleine aantallen respondenten in deze leeftijdscategorie.

Figuur 2.19: Deelnamepercentages aan vrijwilligerswerk van Rotterdammers van 55 tot en met 75 jaar en van Rotterdammers tot 55 jaar in 1992, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2007 en 2009.

Volgens onderzoek van het SCP heeft het vrijwilligerswerk zich de afgelopen dertig jaar steeds verder verplaatst naar latere levensfasen, wanneer de beroepsloopbaan is afgesloten[4].

2.6 Vrijwilligers in de zorg

En tenslotte wordt in deze paragraaf aandacht besteed aan de vrijwilligers in de zorg. Figuur 2.20 laat zien in hoeverre zij verschillen van andere vrijwilligers, en van andere Rotterdammers.

Figuur 2.20: Persoonskenmerken van vrijwilligers in de zorg in 2009.

PERSOONSKENMERKEN		Vrijwilligers in de zorg	Overige vrijwilligers	Totaal vrijwilligers	Alle R'dammers in de enquête
Geslacht:	Man	42%	46%	45%	43%
	Vrouw	58%	54%	55%	57%
Leeftijd:	13 tot 25 jaar	21%	14%	15%	17%
	25 tot 45 jaar	22%	40%	36%	35%
	45 tot 65 jaar	37%	36%	36%	35%
	65 t/m 75 jaar	20%	11%	13%	13%
Mannen naar leeftijd:	13 tot 25 jaar	8%	6%	7%	7%
	25 tot 45 jaar	9%	14%	13%	15%
	45 tot 65 jaar	13%	18%	17%	16%
	65 t/m 75 jaar	12%	7%	8%	6%
Vrouwen naar leeftijd:	13 tot 25 jaar	12%	7%	9%	11%
	25 tot 45 jaar	13%	25%	23%	20%
	45 tot 65 jaar	24%	18%	19%	20%
	65 t/m 75 jaar	8%	3%	4%	7%
Huishoudensamenstelling:	Alleenwonend	27%	21%	23%	23%
	2 volwassenen, geen kinderen	35%	33%	33%	33%
	(Echt-)paar met kind(eren)	27%	36%	34%	32%
	Eén-oudergezin met kind(eren)	9%	7%	7%	9%
	Anders	2%	3%	3%	3%
Hoogst voltooide opleiding:	Geen/lager onderwijs	12%	8%	9%	13%
	LBO/MAVO	40%	29%	31%	39%
	MBO/HAVO/VWO	19%	17%	17%	17%
	HBO/universitair	30%	46%	42%	31%
Sociaal-economische situatie:	Betaald werk	37%	60%	55%	54%
	Uitkering	17%	10%	11%	11%
	Gepensioneerd	22%	13%	15%	14%
	Overig zonder betaald werk	24%	17%	19%	21%
Huishoudensinkomen:	Minima	30%	19%	22%	23%
	Tussen minimum en modaal	23%	18%	19%	22%
	Boven modaal	48%	63%	59%	55%
Etniciteit:	Autochtonen ("Nederlanders")	62%	70%	68%	63%
	Westerse allochtonen	7%	8%	8%	9%
	Niet-westerse allochtonen	31%	22%	24%	29%
	Totaal	100%	100%	100%	100%
	RESPONS	*288*	*977*	*1.265*	*4.185*

Onder de vrijwilligers in de zorg vinden we iets meer vrouwen dan mannen, en relatief weinig mensen tussen de 25 en 45 jaar. Opvallend oververtegenwoordigd zijn voorts bejaarde mannen. Ook alleenwonenden zijn oververtegenwoordigd. Qua opleidingsniveau en qua etniciteit vormen de vrijwilligers in de zorg een getrouwe afspiegeling van de Rotterdamse bevolking; zulks in tegenstelling tot andere vrijwilligers. Mensen met betaald werk zijn relatief minder vaak vrijwilliger in de zorg; ook mensen met een laag inkomen zijn dan ook ondervertegenwoordigd.

Noten

1. Zie: Sociaal en Cultureel Planbureau (Rob Bijl, Jeroen Boelhouwer, Evert Pommer en Peggy Schyns): *De sociale staat van Nederland 2009*; Den Haag, november 2009: blz. 263-264.

2. Zie:
   - Centraal Bureau voor de Statistiek: *Veel jongeren actief in de maatschappij*; Webmagazine, maandag 15 maart 2010; en
   - Centraal Bureau voor de Statistiek: *Jaarrapport 2009 Landelijke Jeugdmonitor*; Den Haag / Heerlen, 2009.

3. In 2007 was dit nog wél ook het geval; zie de overeenkomstige paragraaf in: Centrum voor Onderzoek en Statistiek (P.A. de Graaf): *Vrijwilligerswerk en informele hulp in Rotterdam 2007. Resultaten uit de Vrijetijdsomnibus 2007*; Rotterdam, juli 2008.

4. Zie: Sociaal en Cultureel Planbureau (red.: Paul Dekker en Joep de Hart): *Vrijwilligerswerk in meervoud. Civil society en vrijwilligerswerk 5*; Den Haag, mei 2009.

3. HET AANTAL BESTEDE UREN, DE REGELMAAT EN DE DRUK

Ook is in de enquête weer gevraagd naar de hoeveelheid tijd die in het onbetaalde werk wordt gestoken, en naar de invloed die het doen van vrijwilligerswerk heeft of heeft gehad op andere verplichtingen en op de vrije tijd.

3.1 Aantal bestede uren

Allereerst is gevraagd, hoeveel uur men gemiddeld besteedt aan al het onbetaalde werk tezamen; zie figuur 3.1.
Eén op de vijf mensen die onbetaald werk verrichten, besteedt hier minder dan een uur per week aan, en 57% besteedt er niet meer dan twee uur per week aan. Slechts 9% besteedt er méér dan tien uur per week aan.

Figuur 3.1: Aan al het onbetaalde werk tezamen bestede tijd in 2009.

AANTAL BESTEDE UREN	Niet-westerse allocht.	Zonder betaald werk:			Jongeren (16-25 j.)[1]	Alle onbetaald werkers
		uitkering[1]	gepens.	overig		
Minder dan een uur per week	20%	14%	9%	17%	24%	19%
Ongeveer 1 uur per week	19%	9%	12%	21%	23%	20%
Ongeveer 2 uur per week	19%	12%	16%	16%	14%	19%
3-4 uur per week	20%	19%	23%	20%	14%	18%
5-10 uur per week	14%	20%	24%	18%	17%	16%
11-20 uur per week	6%	19%	11%	7%	6%	7%
Meer dan 20 uur per week	3%	7%	4%	2%	2%	2%
Totaal	100%	100%	100%	100 %	100%	100%
RESPONS	*353*	*155*	*210*	*270*	*154*	*1.480*

[1]): Indicatief; de aantallen zijn eigenlijk te klein om verantwoord uitspraken te kunnen doen.

Vooral jongeren lijken vaak relatief weinig tijd aan hun onbetaald werk te besteden, maar het aantal jongeren dat onbetaald werk verricht is eigenlijk te klein om verantwoord uitspraken te kunnen doen. Onder de uitkeringsontvangers en de gepensioneerden zijn er relatief minder die weinig tijd aan het onbetaald werk besteden, en relatief méér die er juist veel tijd aan besteden. Van de uitkeringsontvangers met onbetaald werk besteedt zelfs een kwart daar méér dan tien uur per week aan. Overige baanlozen en niet-westerse allochtonen verschillen in dit opzicht niet veel van de gemiddelde onbetaald werker.

Eerder is deze vraag naar de bestede tijd ook in de VTO's van 1995, 1997, 2005 en 2007 gesteld. Vergelijking met de beantwoording toen leert, dat er sindsdien weinig veranderd is: ook tóen besteedden slechts weinig Rotterdammers echt véél tijd aan hun onbetaald werk, maar er is toch wel sprake van een opvallend forse toename van de hoeveelheid bestede tijd ten opzichte van eerdere metingen; zie figuur 3.2.

Figuur 3.2: Aan al het onbetaalde werk tezamen bestede tijd in 1995, 1997, 2005, 2007 en 2009.

AANTAL BESTEDE UREN	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007	2009
Minder dan een uur per week	28%	27%	.	.	.	23%	26%	19%
Ongeveer 1 uur per week	20%	17%	.	.	.	20%	18%	20%
Ongeveer 2 uur per week	18%	21%	.	.	.	19%	19%	19%
3-4 uur per week	17%	17%	.	.	.	18%	17%	18%
5-10 uur per week	13%	11%	.	.	.	13%	13%	16%
11-20 uur per week	3%	4%	.	.	.	4%	5%	7%
Meer dan 20 uur per week	2%	3%	.	.	.	2%	2%	2%
Totaal	100%	100%	.	.	.	100%	100%	100%
RESPONS	*576*	*562*	*.*	*.*	*.*	*1.169*	*2.830*	*1.480*

Uit de antwoorden op de vraag naar de hoeveelheid aan onbetaald werk bestede tijd kan ook een gemiddelde hoeveelheid tijd worden geschat[1]. Gemiddeld besteden de hierin actieve Rotterdammers zo'n 4,1 uur per week aan onbetaald werk; per Rotterdammer is dat zo'n 1,8 uur. In totaal wordt in Rotterdam daarmee zo'n 820.000 uur per week besteed aan onbetaald werk. Dat staat gelijk aan circa 20.- tot 25.000 arbeidsplaatsen van 38 uur per week. Op basis van de beantwoording van de vraag aan welke soort onbetaald werk men de *meeste* tijd besteedt kan bovendien worden geschat dat deze 820.000 uur voor ruim eenderde (zo'n 310.000 uur) uit informele hulp, en voor bijna tweederde (zo'n 510.000 uur) uit vrijwilligerswerk bestaat.
Voorts impliceert deze schatting dat de 57% van de onbetaald werkers die er niet meer dan twee uur per week aan besteedt daarmee slechts 16% van de totale tijd van onbetaald werkers voor zijn rekening neemt, terwijl anderzijds de 9% die er méér dan tien uur per week aan besteedt daarmee 40% voor zijn rekening neemt.

Niet-westerse allochtonen besteden gemiddeld ongeveer even veel tijd aan hun onbetaald werk als autochtonen (4,0 respectievelijk 4,2 uur per week); de eerste generatie (4,3 uur) verschilt wat dit betreft niet van autochtonen, maar de tweede generatie blijft achter (3,4 uur). De gemiddeld bestede tijd van ouderen (5,3 uur) ligt boven het gemiddelde. Gepensioneerden (6,0 uur) en uitkeringsontvangers (7,2 uur) besteden veel meer dan gemiddeld tijd aan hun onbetaalde werk, en mensen met betaald werk minder dan gemiddeld (3,0 uur).

Ook landelijk is een betrekkelijk kleine groep onder de vrijwilligers (16%) verantwoordelijk voor bijna de helft van het aantal vrijwilligersuren[2].

3.2 Regelmaat

Vervolgens is ook weer gevraagd, hoe regelmatig men de verschillende in de vragenlijst onderscheiden vormen van vrijwilligerswerk in georganiseerd verband doet. Voor alle duidelijkheid: het betreft hier dus alleen de vrijwilligers; aan mensen die alleen informele hulp zeiden te verrichten is deze vraag niet gesteld. Figuur 3.3 laat zien met welke regelmaat de Rotterdamse vrijwilligers hun vrijwilligerswerk doen[3].

Figuur 3.3: De regelmaat van het vrijwilligerswerk in 2009.

REGELMAAT	Niet-westerse allocht.	Zonder betaald werk:			Jongeren[1]	Alle vrijwilligers
		uitkering[1]	gepens.[1]	overig[1]		
Eén of enkele keren per jaar of minder	29%	13%	11%	24%	31%	23%
Minder dan eens per maand	8%	5%	1%	10%	9%	8%
Ongeveer één keer per maand	15%	11%	11%	10%	8%	13%
Enkele keren per maand	15%	7%	18%	12%	12%	15%
Ongeveer één keer per week	17%	21%	24%	28%	26%	21%
Vaker dan één keer per week	16%	44%	34%	16%	14%	20%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%
RESPONS	*248*	*115*	*144*	*175*	*111*	*1.020*

[1]): Indicatief; de aantallen zijn eigenlijk te klein om verantwoord uitspraken te kunnen doen.

Ruim dertig procent van de vrijwilligers doet dit werk minder dan eens per maand. Anderzijds is ruim veertig procent minstens één keer per week bezig. Niet-westerse allochtonen doen hun vrijwilligerswerk minder vaak met een grote regelmaat dan anderen; bij de overige in de figuur opgenomen groepen zijn de aantallen te klein om verantwoord uitspraken te kunnen doen.

3.3 Beschikbare tijd

Nieuw in dit verband zijn dit jaar twee vragen over de hoeveelheid beschikbare tijd voor het doen van vrijwilligerswerk. Op een tweetal stellingen kon men antwoorden met 'ja', 'een beetje' of 'nee'.

"Ik kan zelf bepalen hoeveel tijd ik aan vrijwilligerswerk besteed"

Allereerst is in figuur 3.4 te zien in hoeverre de Rotterdammers (vrijwilligers en niet-vrijwilligers) zelf kunnen bepalen hoeveel tijd ze aan vrijwilligerswerk besteden (of zouden kunnen besteden).

Figuur 3.4: Zelf kunnen bepalen hoeveel tijd aan vrijwilligerswerk wordt besteed in 2009.

KAN HOEVEELHEID TIJD ZELF BEPALEN	Huidige vrijwilligers	Voormalige vrijwilligers	Overige niet-vrijwilligers	Totaal
Ja	74%	71%	63%	68%
Een beetje	21%	18%	16%	18%
Nee	5% +	10% +	21% +	14% +
	100%	100%	100%	100%
RESPONS	*1.234*	*623*	*2.004*	*3.861*

Driekwart van de huidige vrijwilligers kan de hoeveelheid tijd die wordt besteed aan vrijwilligerswerk zelf bepalen; één op de vijf kan dit een beetje, en één op de twintig kan dit niet. Die laatste groep is bij de voormalige vrijwilligers twee keer zo groot (10%), en bij de overige Rotterdammers

die momenteel geen vrijwilliger zijn vier keer zo groot (21%). Voor een deel zou dit een verklaring kunnen zijn voor het niet (meer) verrichten van vrijwilligerswerk; anderzijds zegt ook van deze twee groepen toch een ruime meerderheid (71% respectievelijk 63%) die hoeveelheid tijd wél zelf te kunnen bepalen.

"Ik heb nu eigenlijk geen tijd om vrijwilligerswerk te doen"

Vervolgens is in figuur 3.5 te zien in hoeverre de Rotterdammers (vrijwilligers en niet-vrijwilligers) vinden dat ze nu eigenlijk geen tijd hebben om vrijwilligerswerk te doen.

Figuur 3.5: Eigenlijk geen tijd om vrijwilligerswerk te doen in 2009.

EIGENLIJK GEEN TIJD	Huidige vrijwilligers	Voormalige vrijwilligers	Overige niet-vrijwilligers	Totaal
Ja	23%	51%	59%	47%
Een beetje	31%	21%	16%	21%
Nee	46% +	29% +	25% +	32% +
	100%	100%	100%	100%
RESPONS	*1.177*	*607*	*2.041*	*3.825*

Hier komen in grotere getale belemmeringen naar voren: de helft van de voormalige vrijwilligers (51%), en zelfs 59% van de overige niet-vrijwilligers heeft eigenlijk geen tijd om vrijwilligerswerk te doen, en maar 29% respectievelijk 25% ziet wat dat betreft geen probleem.
Ook van de huidige vrijwilligers heeft echter bijna een kwart (23%) eigenlijk geen tijd om vrijwilligerswerk te doen; maar ze *doen* het wel.

Noten

1. De voorgelegde urenklassen zijn daarbij, net als in voorgaande jaren, als volgt omgezet in aantallen uren:
   - minder dan een uur per week: 0,5 uur;
   - ongeveer 1 uur per week: 1 uur;
   - ongeveer 2 uur per week: 2 uur;
   - 3-4 uur per week: 3,5 uur;
   - 5-10 uur per week: 7,5 uur;
   - 11-20 uur per week: 15,5 uur;
   - meer dan 20 uur per week: 25 uur.

2. Zie: Sociaal en Cultureel Planbureau (red.: Paul Dekker en Joep de Hart): *Vrijwilligerswerk in meervoud. Civil society en vrijwilligerswerk 5*; Den Haag, mei 2009: hoofdstuk 3.

3. Respondenten die geen vrijwilligerswerk maar alleen informele hulp hadden aangekruist zijn hier buiten de berekeningen gehouden.

4. VRAGEN OVER VRIJWILLIGERSWERK

Ook is dit jaar weer gevraagd, of men als men vragen heeft over vrijwilligerswerk weet waar men terecht kan voor advies, informatie en ondersteuning (vraag 55 en 56; zie Bijlage IIa). 24% van de Rotterdammers antwoordt hierop volmondig 'ja', eveneens 24% *denkt* het wel te weten en 52% geeft toe dat niet te weten.
Onder mensen die geen vrijwilligerswerk doen is deze kennis het minst aanwezig, maar ook bij de vrijwilligers zegt ruim eenderde niet te weten waar men voor advies en informatie over vrijwilligerswerk terecht zou kunnen. Twee jaar eerder was dat echter nog de helft.
De laatste jaren is deze kennis fors toegenomen; bij vrijwilligers én bij niet-vrijwilligers.

Figuur 4.1: Bekendheid waar men terecht kan voor advies, informatie en ondersteuning met betrekking tot vrijwilligerswerk in 2003, 2005, 2007 en 2009.

	Doet vrijwilligerswerk				Doet geen vrijwilligerswerk				Totaal			
WEET WAAR TERECHT MET VRAGEN	**2003**	**2005**	**2007**	**2009**	**2003**	**2005**	**2007**	**2009**	**2003**	**2005**	**2007**	**2009**
Ja	21%	24%	28%	37%	9%	10%	11%	18%	13%	14%	17%	24%
Ik denk het wel	25%	22%	22%	26%	23%	16%	19%	23%	24%	18%	20%	24%
Nee	54%	54%	50%	36%	67%	74%	69%	59%	63%	68%	63%	52%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
RESPONS	*546*	*846*	*2.095*	*1.244*	*1.062*	*1.879*	*3.747*	*2.739*	*1.608*	*2.725*	*5.842*	*3.983*

Figuur 4.2a: Spontaan genoemde informatiebronnen[1] in 2003, 2005, 2007 en 2009.

WAAR DAN?	**2003**	**2005**	**2007**	**2009**
Gemeente, deelgemeente	14%	15%	17%	21%
Sociale Dienst, SoZaWe	1%	3%	2%	1%
Centrum voor Werk en Inkomen[2]	2%	1%	1%	1%
OK-bank (project 'Onbenutte Kwaliteiten')	4%	5%	6%	4%
Vrijwilligers Vacaturebank	4%	4%	4%	1%
STAP (stedelijk adviespunt)	2%	2%	3%	1%
SVR (Stichting Vrijwilligerswerk Rotterdam)	1%	1%	6%	2%
UVV (Unie Van Vrijwilligers)	2%	0%	2%	2%
inZ	0%	0%	0%	1%
Bij de organisatie zelf	7%	19%	6%	15%
Vrijwilligersorganisatie	2%	3%	7%	6%
Dienstencentrum, verzorgingshuis, zorginstell.	5%	8%	12%	6%
Moskee, kerk	3%	2%	4%	4%
Sportvereniging	2%	2%	3%	4%
Buurthuis, wijkgebouw	12%	17%	19%	15%
Internet	15%	22%	32%	31%
Bibliotheek	4%	3%	3%	3%
Wijkblad, krant, weekblad	4%	4%	4%	4%
Telefoongids, Gouden Gids	3%	2%	0%	0%
Ik vraag het aan anderen	3%	4%	8%	7%
Overig	20%	9%	17%	15%
Weet niet, geen antwoord	34%	29%	38%	13%
RESPONS	*599*	*879*	*2.249*	*1.848*

[1]): Gepercenteerd op de respondenten die 'ja' of 'ik denk het wel' antwoordden; men kon er maximaal drie noemen.
[2]): In 2009 inclusief UWV (Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen).

Figuur 4.2b: Spontaan genoemde informatiebronnen[1] door vrijwilligers en niet-vrijwilligers in 2003, 2005, 2007 en 2009.

	Doet vrijwilligerswerk				Doet geen vrijwilligerswerk			
WAAR DAN?	**2003**	**2005**	**2007**	**2009**	**2003**	**2005**	**2007**	**2009**
Gemeente, deelgemeente	14%	15%	16%	19%	13%	15%	19%	22%
Sociale Dienst, SoZaWe	1%	4%	2%	1%	1%	3%	1%	1%
Centrum voor Werk en Inkomen[2]	1%	2%	1%	0%	3%	1%	1%	1%
OK-bank (project 'Onbenutte Kwaliteiten')	6%	5%	6%	5%	3%	5%	6%	3%
Vrijwilligers Vacaturebank	4%	4%	5%	1%	3%	4%	3%	1%
STAP (stedelijk adviespunt)	2%	3%	4%	1%	1%	1%	2%	0%
SVR (Stichting Vrijwilligerswerk Rotterdam)	1%	2%	7%	2%	1%	0%	4%	1%
UVV (Unie Van Vrijwilligers)	1%	0%	2%	2%	3%	0%	2%	2%
inZ	0%	0%	0%	1%	0%	0%	0%	1%
Bij de organisatie zelf	9%	27%	7%	20%	5%	12%	4%	12%
Vrijwilligersorganisatie	2%	3%	7%	5%	2%	3%	7%	6%
Dienstencentrum, verzorgingshuis, zorginstell.	5%	6%	12%	5%	4%	10%	11%	7%
Moskee, kerk	4%	4%	7%	7%	2%	1%	1%	2%
Sportvereniging	4%	3%	4%	6%	1%	1%	2%	2%
Buurthuis, wijkgebouw	10%	16%	15%	11%	14%	19%	22%	18%
Internet	12%	20%	25%	24%	17%	24%	41%	36%
Bibliotheek	5%	2%	3%	3%	4%	3%	3%	4%
Wijkblad, krant, weekblad	5%	4%	3%	3%	3%	4%	6%	6%
Telefoongids, Gouden Gids	2%	1%	0%	0%	3%	2%	0%	0%
Ik vraag het aan anderen	4%	3%	8%	10%	2%	4%	8%	6%
Overig	24%	10%	20%	20%	17%	8%	15%	13%
Weet niet, geen antwoord	31%	24%	31%	11%	37%	33%	45%	14%
RESPONS	*252*	*389*	*1.079*	*763*	*347*	*489*	*1.170*	*1.085*

[1]): Gepercenteerd op de respondenten die 'ja' of 'ik denk het wel' antwoordden; men kon er (maximaal) drie noemen.
[2]): In 2009 inclusief UWV (Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen).

Van de Rotterdammers die dit wél zeggen of denken te weten, blijft 13% echter het antwoord schuldig als vervolgens wordt gevraagd wáár dan, terwijl de rest vooral vaak de weinig specifieke bron 'Internet' noemt. 'Internet' is met 31% veruit het meest gegeven antwoord. Daarna volgen de (deel-)gemeente, het buurthuis of wijkgebouw, en organisaties, verenigingen of instellingen zelf. (In de categorie 'overig' zitten overigens ook veel organisaties die waarschijnlijk bedoeld waren als organisatie waar men vrijwilligerswerk doet of denkt te kunnen gaan doen.)
Specifiek op vrijwilligerswerk en de ondersteuning daarvan bedoelde organisaties worden, net als de vorige keren, weinig genoemd: 4% noemt spontaan de OK-bank van het project 'Onbenutte Kwaliteiten', 2% de UVV (de Unie van Vrijwilligers), eveneens 2% de SVR (de Stichting Vrijwilligerswerk Rotterdam), 1% de Vrijwilligers Vacaturebank en eveneens 1% STAP (het STedelijk Advies- en ondersteuningsPunt vrijwilligerswerk).
Ook de brancheorganisatie *inZ*[1] werd door 1% van de Rotterdammers die dachten te weten waar ze met vragen terecht zouden kunnen spontaan genoemd.

Overigens moet hier worden opgemerkt, dat deze vraag ruim interpreteerbaar was: "vragen over vrijwilligerswerk" kan immers geïnterpreteerd worden als "specifieke vragen over het werk binnen een concrete organisatie", maar ook als "vragen over de mogelijkheden om ergens vrijwilligers-

werk te kunnen gaan doen".

En tenslotte is, net als in 2007, ook gevraagd naar de bekendheid van de brancheorganisatie *inZ* (vraag 55; zie Bijlage IIa). Slechts 3% van de Rotterdammers zegt wel eens van deze organisatie te hebben gehoord. Onder de Rotterdammers die zelf vrijwilligerswerk verrichten is dit 5%, en onder de overige Rotterdammers 2%.

Noten

1. De organisatie *inZ* (spreek uit: 'inzet') is een samenwerkingsverband van een aantal Rotterdamse steunorganisaties voor het vrijwilligerswerk, en een ingang voor vrijwilligerswerk in Rotterdam; zowel voor mensen die vrijwilligerswerk zoeken als voor mensen die vrijwilligerswerk doen (uitvoerend, coördinerend en besturend). Zie voor meer informatie hun website http://www.inz.nl.

5. POTENTIELE GROEI VAN HET VRIJWILLIGERSWERK

Dit jaar is in de Vrijetijdsomnibusenquête ook gevraagd, of men onbetaald werk voor een organisatie zou willen doen als men daarvoor gevraagd werd, en zo ja: hoeveel tijd men daar dan aan zou willen / kunnen besteden (vraag 58 en 59; zie Bijlage IIa).
13% van de Rotterdammers antwoordde op die eerste vraag positief, 44% negatief, en bijna de helft (43%) wist het (nog) niet; waarschijnlijk veelal ook omdat dat van verdere vorm en voorwaarden zal afhangen. De bereidheid komt vooral van Rotterdammers die nu ook al aan vrijwilligerswerk doen (21% 'ja', 27% 'nee' en 51% 'weet niet'); van de Rotterdammers die nu nog géén vrijwilligerswerk doen, staat 10% hier positief tegenover, en zegt 51% al bij voorbaat 'nee'. Ook bij de Rotterdammers die nu nog geen vrijwilligerswerk doen, weet bijna de helft (40%) het (nog) niet.
In 2003 is deze vraag ook in de Vrijetijdsomnibusenquête gesteld. Toen was de bereidheid veel groter: 21%. Onder de vrijwilligers is de bereidheid tot méér (ander) vrijwilligerswerk tussen 2003 en 2009 afgenomen van 36% tot 21%; onder de niet-vrijwilligers nam die bereidheid af van 13% tot 10%.

Figuur 5.1: Bereidheid onbetaald werk voor een organisatie te doen als men daarvoor gevraagd wordt in 2003 en 2009.

BEREIDHEID	Doet nu al vrijwilligerswerk	Doet nu geen vrijwilligerswerk	Totaal	Idem in 2003
Ja	21%	10%	13%	21%
Nee	27%	51%	44%	34%
Weet niet	51%	40%	43%	45%
Totaal	100%	100%	100%	100%
RESPONS	*1.244*	*2.739*	*3.983*	*1.637*

Die 10% die nu nog geen vrijwilligerswerk doet maar zegt dat wel te zullen doen als ze er voor gevraagd zouden worden, staat voor zo'n 30.000 Rotterdammers. Als die "over de streep getrokken zouden kunnen worden", zou het aantal vrijwilligers in Rotterdam kunnen toenemen van zo'n 140.000 tot zo'n 170.000; een toename met bijna een kwart. En daarnaast is er ook nog een groep van zo'n 125.- à 130.000 Rotterdammers die nu nog niet aan vrijwilligerswerk doet, maar daar niet bij voorbaat negatief tegenover staat ('weet niet').

5.1 Kenmerken van de potentiële aanwas

In figuur 5.2 wordt een beeld gegeven van de kenmerken van de potentiële uitbreidingsgroep van het vrijwilligerswerk: de 30.000 Rotterdammers die nu nog geen vrijwilligerswerk doen, maar zeggen dat wel te zullen doen als ze daarvoor gevraagd worden. Daarbij worden hun kenmerken ook vergeleken met die van de huidige vrijwilligers en die van de totale bevolking.

Figuur 5.2: Persoonskenmerken van vrijwilligers en potentiële vrijwilligers in 2009.

PERSOONSKENMERKEN		Huidige vrij-willigers	Nu niet; wel indien gevraagd?			Verhouding in de enquête
			Ja	Nee	Weet niet	
Geslacht:	Man	45%	37%	42%	46%	43%
	Vrouw	55%	63%	58%	54%	57%
Leeftijd:	13 tot 25 jaar	15%	15%	16%	24%	17%
	25 tot 45 jaar	36%	45%	32%	38%	35%
	45 tot 65 jaar	36%	35%	37%	32%	35%
	65 t/m 75 jaar	13%	5%	16%	6%	13%
Huishoudensamenstelling:	Alleenwonend	23%	29%	22%	23%	23%
	2 volwassenen, geen kinderen	33%	38%	35%	28%	33%
	(Echt-)paar met kind(eren)	34%	24%	31%	35%	32%
	Eén-oudergezin met kind(eren)	7%	7%	10%	11%	9%
	Anders	3%	2%	3%	3%	3%
Hoogst voltooide opleiding:	Geen/lager onderwijs	9%	9%	16%	14%	13%
	LBO/MAVO	31%	31%	46%	37%	39%
	MBO/HAVO/VWO	17%	17%	18%	18%	17%
	HBO/universitair	42%	42%	21%	30%	31%
Sociaal-economische situatie:	Betaald werk	55%	65%	50%	57%	54%
	Uitkering	11%	12%	11%	11%	11%
	Gepensioneerd	15%	5%	17%	8%	14%
	Overig zonder betaald werk	19%	19%	22%	24%	21%
Huishoudensinkomen:	Minima	22%	22%	24%	22%	23%
	Tussen minimum en modaal	19%	20%	24%	23%	22%
	Boven modaal	59%	59%	52%	55%	55%
Etniciteit:	Autochtonen (“Nederlanders”)	68%	63%	62%	58%	63%
	Westerse allochtonen	8%	9%	9%	9%	9%
	Niet-westerse allochtonen	24%	28%	29%	33%	29%
	Totaal	100%	100%	100%	100%	100%
	RESPONS	*1.265*	*257*	*1.443*	*1.069*	*4.185*

De groep die nu nog niet aan vrijwilligerswerk doet maar daar wel in geïnteresseerd zou kunnen zijn, bestaat, ook ten opzichte van de huidige vrijwilligerspopulatie, relatief wat meer uit vrouwen, Rotterdammers van 25 tot 45 jaar, mensen zonder kinderen en mensen met betaald werk. Ook hoog opgeleiden, die ook nu al meer dan gemiddeld vrijwilligerswerk verrichten, zijn meer dan gemiddeld geïnteresseerd. Bij bejaarden/gepensioneerden en ouders uit twee-oudergezinnen is de animo gering.

Voorts blijkt de interesse onder jongeren en onder niet-westerse allochtonen ongeveer gemiddeld. Bij gepensioneerden zijn er nauwelijks mogelijkheden. Figuur 5.3 laat de beantwoording van deze vraag door een aantal specifieke groepen zien, waarbij in de onderste helft van de tabel ook is aangegeven hoeveel er nu al aan vrijwilligerswerk wordt gedaan en hoeveel aanvullende mogelijkheden er lijken te zijn.

Figuur 5.3: Bereidheid onbetaald werk voor een organisatie te doen als men daarvoor gevraagd wordt bij een aantal specifieke groepen in 2009.

BEREIDHEID	Niet-westerse allocht.	Zonder betaald werk: uitkering	Zonder betaald werk: gepens.	Zonder betaald werk: overig	Jongeren	Alle Rotterdammers
Ja	12%	13%	11%	10%	10%	13%
Nee	43%	43%	58%	44%	38%	44%
Weet niet	45%	44%	31%	46%	52%	43%
Doet nu al aan vrijwilligerswerk	26%	31%	36%	27%	27%	30%
Doet nu nog niet aan vrijwilligerswerk; Ja	6%	7%	2%	6%	6%	7%
Doet nu nog niet aan vrijwilligerswerk; Nee	35%	35%	45%	36%	31%	35%
Doet nu nog niet aan vrijwilligerswerk; Weet niet	32%	27%	16%	31%	37%	27%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%
RESPONS	*1.342*	*482*	*550*	*851*	*745*	*4.185*

5.2 Aantal te besteden uren

Vervolgens is ook gevraagd, hoeveel uur men daar dan aan zou willen / kunnen besteden.
Bijna één op de drie Rotterdammers die desgevraagd vrijwilligerswerk zouden willen doen, zou daar niet meer dan ongeveer een uur per week aan willen of kunnen besteden, en bijna twee op de drie zouden er niet meer dan twee uur per week aan besteden. Slechts 3% zou er méér dan tien uur per week aan besteden. Vergeleken met de huidige vrijwilligers zouden de mensen uit de potentiële aanwas (en vooral de nieuwelingen onder hen!) nóg wat minder vaak écht veel tijd aan het vrijwilligerswerk besteden, maar voor enkele uren per week zijn ze wél veel vaker te porren.

Figuur 5.4: Aan vrijwilligerswerk te besteden tijd door de potentiële aanwas in 2009; ook in vergelijking met de door de huidige vrijwilligers bestede tijd.

AANTAL TE BESTEDEN UREN	Doet nu al vrijwilligersw.	Doet nu geen vrijwilligersw.	Totaal potentiële aanwas	Huidige vrijwilligers[1]
Minder dan een uur per week	11%	6%	9%	22%
Ongeveer 1 uur per week	24%	20%	22%	18%
Ongeveer 2 uur per week	32%	34%	33%	18%
3-4 uur per week	23%	31%	27%	16%
5-10 uur per week	6%	6%	6%	17%
11-20 uur per week	2%	1%	2%	7%
Meer dan 20 uur per week	2%	1%	1%	3%
Totaal	100%	100%	100%	100%
RESPONS	*253*	*253*	*506*	*544*

[1]): Schatting op basis van aan onbetaald werk bestede tijd en het soort werk waar de meeste tijd aan wordt besteed.

Op een zelfde manier als bij de huidige vrijwilligers (paragraaf 3.1) kan uit de antwoorden op deze vraag weer een gemiddelde hoeveelheid tijd worden geschat. Gemiddeld zou de potentiële aanwas zo'n 2,9 uur per week aan vrijwilligerswerk willen of kunnen doen; per Rotterdammer is dat zo'n 0,4 uur. In totaal zou daarmee in Rotterdam zo'n 175.000 uur per week aan vrijwilligerswerk

méér worden verricht. Dat staat gelijk aan een kleine 5.000 arbeidsplaatsen van 38 uur per week. Dat betekent een toename met ongeveer een-vijfde.

5.3 Beschikbare tijd

In de figuren 5.5 en 5.6 tenslotte is te zien in hoeverre de beschikbare tijd een rol speelt bij de bereidheid om vrijwilligerswerk te doen als men daarvoor gevraagd wordt. De reacties op de twee stellingen over beschikbare tijd uit paragraaf 3.3 zijn daartoe weergegeven voor vrijwilligers, potentiële aanwas en de overige Rotterdammers.

"Ik kan zelf bepalen hoeveel tijd ik aan vrijwilligerswerk besteed"

Allereerst is in figuur 5.5 te zien in hoeverre de Rotterdammers (vrijwilligers en potentiële aanwas) zelf kunnen bepalen hoeveel tijd ze aan vrijwilligerswerk besteden (of zouden kunnen besteden). De vrijwilligers die desgevraagd in principe wel "in zijn" voor méér vrijwilligerswerk (tweede kolom) kunnen nóg iets vaker dan andere huidige vrijwilligers zelf bepalen hoeveel tijd ze aan vrijwilligerswerk besteden. De overige potentiële aanwas kan dit net zo vaak als de huidige vrijwilligers.

Figuur 5.5: Zelf kunnen bepalen hoeveel tijd aan vrijwilligerswerk wordt besteed in 2009.

KAN HOEVEELHEID TIJD ZELF BEPALEN	Huidige vrijwilligers	waarvan tevens potentiële aanwas	Overige potentiële aanwas	Overige niet-vrijwilligers	Totaal
Ja	74%	78%	73%	65%	68%
Een beetje	21%	20%	17%	17%	18%
Nee	5% +	3% +	10% +	19% +	14% +
	100%	100%	100%	100%	100%
RESPONS	*1.234*	*252*	*244*	*2.383*	*3.861*

"Ik heb nu eigenlijk geen tijd om vrijwilligerswerk te doen"

Vervolgens is in figuur 5.6 te zien in hoeverre de Rotterdammers (vrijwilligers en potentiële aanwas) vinden dat ze nu eigenlijk geen tijd hebben om vrijwilligerswerk te doen.

Figuur 5.6: Eigenlijk geen tijd om vrijwilligerswerk te doen in 2009.

EIGENLIJK GEEN TIJD	Huidige vrijwilligers	waarvan tevens potentiële aanwas	Overige potentiële aanwas	Overige niet-vrijwilligers	Totaal
Ja	23%	17%	51%	58%	47%
Een beetje	31%	23%	22%	17%	21%
Nee	46% +	60% +	27% +	26% +	32% +
	100%	100%	100%	100%	100%
RESPONS	*1.177*	*235*	*247*	*2.401*	*3.825*

De vrijwilligers die desgevraagd in principe wel “in zijn” voor méér vrijwilligerswerk (tweede kolom) hebben bovendien ook vaker dan andere huidige vrijwilligers, en zeker vaker dan andere Rotterdammers, daar tijd voor. Bij de overige potentiële aanwas ligt dat wat moeilijker.

6. VRIJWILLIGERSWERK IN HEDEN, VERLEDEN EN TOEKOMST

6.1 In- en uitstroom

Om een beeld te krijgen van de in- en uitstroom van vrijwilligers is dit jaar tevens gevraagd of men twaalf maanden geleden ook vrijwilligerswerk deed, en of men daarvóór ook wel eens vrijwilligerswerk heeft gedaan. 29% van de Rotterdammers zegt twaalf maanden geleden vrijwilligerswerk te hebben gedaan; 73% van de huidige vrijwilligers, en 9% van de overige Rotterdammers. Dat betekent dat de Rotterdammers zouden zijn onder te verdelen in

- 22% ofwel zo'n 102.000 vrijwilligers die dat een jaar eerder ook waren;
- 8% ofwel zo'n 37.000 vrijwilligers die dat een jaar eerder niet waren ("instroom");
- 6% ofwel zo'n 28.000 niet-vrijwilligers die dat een jaar eerder wél waren ("uitstroom"); en
- 64% ofwel zo'n 296.500 niet-vrijwilligers die dat een jaar eerder evenmin waren.

100%

Eind 2008 zou dan 22% + 6% = 28% van de Rotterdammers (zo'n 130.000 Rotterdammers) vrijwilliger moeten zijn geweest. In werkelijkheid werd in de VTO 2007 een participatie van 31% gemeten, en in de VTO 2009 een participatie van 30%. Die 28% voor "daartussenin" klinkt dan niet onaannemelijk, al zal de participatie in werkelijkheid waarschijnlijk *iets* hoger hebben gelegen. Eén en ander suggereert dat ieder jaar zo'n 30% van de Rotterdammers aan vrijwilligerswerk doet, waarvan ieder jaar zo'n 23% "blijvers", en zo'n 7% "instromers", die een ongeveer even grote groep "uitstromers" compenseren. Overigens is de dynamiek daarbij waarschijnlijk nog wel wat groter dan hij zo lijkt, want het is heel goed mogelijk dat een deel van die "blijvers" een jaar eerder *ander* vrijwilligerswerk deed.

Voorts zegt 40% van de Rotterdammers daarvóór (ook) wel eens vrijwilligerswerk te hebben gedaan. Dat betekent dat de Rotterdammers ruwweg zouden zijn onder te verdelen in

- 30% ofwel zo'n 139.000 huidige vrijwilligers;
- 6% ofwel zo'n 28.000 niet-vrijwilligers die dat een jaar eerder wél waren;
- 13% ofwel zo'n 59.500 niet-vrijwilligers die dat ooit (meer dan een jaar eerder) wél waren;
- 51% ofwel zo'n 237.500 niet-vrijwilligers die dat ook nog nooit waren.

100%

In andere woorden: in totaal 49% van de Rotterdammers heeft ooit wel eens vrijwilligerswerk gedaan, en 51% nog nooit. Voorts is het natuurlijk heel wel mogelijk, dat mensen uit die laatste groep in de toekomst wél ooit nog eens vrijwilligerswerk gaan verrichten. Ooit in zijn leven doet derhalve waarschijnlijk méér dan de helft van de Rotterdammers wel eens vrijwilligerswerk.

6.2 Oude en nieuwe vrijwilligers

In deze paragraaf wordt nader ingegaan op de vraag in hoeverre oude en nieuwe vrijwilligers van elkaar verschillen. Allereerst is in figuur 6.1 te zien wat voor soort vrijwilligerswerk oude en nieuwe vrijwilligers verrichten. Onder "oude vrijwilligers" worden daarbij verstaan vrijwilligers die dat een jaar eerder ook waren; onder "nieuwe vrijwilligers" vrijwilligers die dat een jaar eerder niet waren ("instroom").

Figuur 6.1: Deelnamepercentages vrijwilligerswerk door oude en nieuwe vrijwilligers in 2009.

SOORT VRIJWILLIGERSWERK	Oude vrijwilligers	Nieuwe vrijwilligers	Totaal[1]
Hulp aan zieken, bejaarden, gehandicapten	21%	27%	23%
Andere hulp- en dienstverlening	5%	10%	6%
Kinderopvang	3%	15%	6%
Jeugd- en jongerenwerk	10%	14%	11%
Onderwijs	14%	24%	17%
Kerk, moskee, levensbeschouw. organisatie	24%	28%	25%
Politieke organisatie	6%	13%	8%
Beroeps- of belangenorganisatie	11%	10%	11%
Vrouwenorganisatie	3%	10%	4%
Culturele organisatie	10%	15%	11%
Sportorganisatie	28%	27%	28%
Actie- of milieugroep	6%	13%	8%
Overige organisaties	29%	21%	27%
Totaal	100%	100%	100%
RESPONS	*892*	*360*	*1.265*
Gemiddeld aantal soorten organisaties	1,7	2,3	1,9

[1]): Inclusief onbekend.

De nieuwe vrijwilligers zijn gemiddeld in méér soorten organisaties actief dan de oudere (2,3 respectievelijk 1,7 soorten organisaties); daarom is hun participatie in bijna alle soorten organisaties hoger dan die van de oudere vrijwilligers. Zo bezien zitten ze relatief wat minder vaak bij sportorganisaties.

Figuur 6.2 laat vervolgens zien in hoeverre oude en nieuwe vrijwilligers in persoonskenmerken verschillen van elkaar en van andere Rotterdammers.
De nieuwe vrijwilligers zijn een stuk jonger, en het betreft ook vaker alleenstaande ouders. Voorts zijn ze wat lager opgeleid, en hebben ze wat vaker geen betaald werk. We treffen hier dan ook méér mensen met een laag inkomen, en minder mensen met een hoog inkomen dan bij de oude vrijwilligers. Voorts valt op dat bijna de helft van de nieuwe vrijwilligers niet-westerse allochtonen zijn; een veel hoger aandeel dan bij de oude vrijwilligers.
Deze verschillen zijn veel sterker dan de verschillen tussen de vrijwilligers van 2007 en die van 2009. Dat suggereert dat de uitstroom in vergelijkbare mate moet afwijken van de harde kern als de instroom: de doorstroming onder deze groepen is kennelijk groter, zonder dat dat de samenstelling van de totale groep doet veranderen. Alleen bij het onderscheid naar etniciteit ligt dit nóg wat verdergaand: de hoge instroom van niet-westerse allochtonen en de daling van het aandeel niet-westerse allochtonen tussen 2007 en 2009 suggereert dat er nóg meer niet-westerse allochtonen uitgestroomd moeten zijn.

Figuur 6.2: Persoonskenmerken van oude en nieuwe vrijwilligers in 2009.

PERSOONSKENMERKEN		Oude vrijwilligers	Nieuwe vrijwilligers	Totaal vrijwilligers[1]	Alle R'dammers in de enquête
Geslacht:	Man	45%	44%	45%	43%
	Vrouw	55%	56%	55%	57%
Leeftijd:	13 tot 25 jaar	11%	27%	15%	17%
	25 tot 45 jaar	35%	39%	36%	35%
	45 tot 65 jaar	41%	25%	36%	35%
	65 t/m 75 jaar	14%	9%	13%	13%
Mannen naar leeftijd:	13 tot 25 jaar	5%	11%	7%	7%
	25 tot 45 jaar	12%	15%	13%	15%
	45 tot 65 jaar	19%	11%	17%	16%
	65 t/m 75 jaar	8%	7%	8%	6%
Vrouwen naar leeftijd:	13 tot 25 jaar	6%	16%	9%	11%
	25 tot 45 jaar	23%	24%	23%	20%
	45 tot 65 jaar	21%	14%	19%	20%
	65 t/m 75 jaar	5%	2%	4%	7%
Huishoudensamenstelling:	Alleenwonend	24%	18%	23%	23%
	2 volwassenen, geen kinderen	34%	31%	33%	33%
	(Echt-)paar met kind(eren)	35%	32%	34%	32%
	Eén-oudergezin met kind(eren)	5%	14%	7%	9%
	Anders	2%	5%	3%	3%
Hoogst voltooide opleiding:	Geen/lager onderwijs	9%	11%	9%	13%
	LBO/MAVO	30%	34%	31%	39%
	MBO/HAVO/VWO	16%	20%	17%	17%
	HBO/universitair	45%	35%	42%	31%
Sociaal-economische situatie:	Betaald werk	57%	50%	55%	54%
	Uitkering	11%	13%	11%	11%
	Gepensioneerd	17%	10%	15%	14%
	Overig zonder betaald werk	16%	27%	19%	21%
Huishoudensinkomen:	Minima	18%	32%	22%	23%
	Tussen minimum en modaal	18%	22%	19%	22%
	Boven modaal	64%	46%	59%	55%
Etniciteit:	Autochtonen ("Nederlanders")	77%	46%	68%	63%
	Westerse allochtonen	7%	8%	8%	9%
	Niet-westerse allochtonen	16%	46%	24%	29%
	Totaal	100%	100%	100%	100%
	RESPONS	*892*	*360*	*1.265*	*4.185*

[1]): Inclusief onbekend.

6.3 Vrijwilligerswerk in Rotterdam in de toekomst

In eerste instantie zou het bovenstaande moeten betekenen, dat een ruwe voorspelling voor de omvang van het vrijwilligerswerk in Rotterdam in de toekomst zou kunnen luiden dat die omvang niet wezenlijk zal veranderen; instroom en uitstroom hielden elkaar in het verleden immers ook aardig in evenwicht. De dynamiek was en is echter groot, en dat maakt zo'n "voorspelling" toch wel gevoelig voor (substantiële) veranderingen in de bevolkingssamenstelling. Zo bezien loopt Rotterdam risico's met de te verwachten toename in de relevante levensklassen van de nu nog erg jonge tweede generatie niet-westerse allochtonen (want bij hen is de participatie momenteel

laag), en zal ook veel afhangen van de mate waarin de ambities gerealiseerd worden om draagkrachtige en hoog opgeleide mensen voor de stad te behouden of zelfs naar de stad te trekken (want bij hen is de participatie hoog).
De (in Rotterdam overigens slechts in beperkte mate verwachte) vergrijzing zal niet direct veel invloed hebben op de deelname aan vrijwilligerswerk, omdat ouderen/bejaarden momenteel ongeveer gemiddeld participeren in het vrijwilligerswerk.

Daarnaast kunnen natuurlijk ook externe/landelijke ontwikkelingen van invloed worden op de ontwikkeling van de omvang van het Rotterdamse vrijwilligerswerk. Zo concludeerde de socioloog Tom van der Meer in een onderzoek waarop hij in juni 2009 promoveerde dat Nederlanders minder vrijwilligerswerk zullen verrichten als de overheid minder sociale zekerheid biedt. Veel Nederlanders zouden vrijwilliger zijn omdat Nederland een "genereuze welvaartsstaat" is, en beleidsmakers zouden ten onrechte veronderstellen dat burgers "in het gat springen" als de overheid terugtreedt. Informele hulp zou dan niet toenemen, en vrijwilligerswerk zou zelfs afnemen[2]. En een maand later suggereerde een onderzoek van het kennis- en adviescentrum Movisie en het Nederlands Dagblad onder 220 vrijwilligerscentrales dat de financiële crisis zowel vraag naar, als aanbod van vrijwilligerswerk zou doen stijgen: bij bijna de helft van de centrales was een stijging in het aanbod aan vrijwilligers te zien. mensen zouden vrijwilligerswerk (vooral in zorg en welzijn) zoeken als overbrugging naar een betaalde baan; de vraag zou ook voor een belangrijk deel komen uit de sectoren waar door de crisis de klappen zijn gevallen[3].

6.4 Is vrijwilligerswerk erfelijk?

En tenslotte is dit jaar in de enquête ook nog gevraagd of de *ouders* van de respondenten vroeger wel eens vrijwilligerswerk deden.

Figuur 6.1: Vrijwilligerswerk ooit door de ouders in 2009.

VRIJWILLIGERSWERK OUDERS		Doet zelf vrijwilligerswerk	Doet zelf geen vrijwilligerswerk	Totaal
Vader:	Ja	37%	18%	24%
	Nee	37%	55%	49%
	Weet niet	26%	27%	26%
Moeder:	Ja	42%	25%	30%
	Nee	35%	51%	46%
	Weet niet	23%	24%	24%
Ten minste	Ja	49%	29%	35%
één van beiden:	Nee	30%	49%	43%
	Weet niet	21%	22%	22%
Totaal		100%	100%	100%
RESPONS		*1.265*	*2.920*	*4.185*

In de herinnering en interpretatie van de respondenten deed 24% van de vaders vroeger wel eens vrijwilligerswerk, deed 49% dat nooit en is dat bij de resterende 26% niet duidelijk. Evenzo deed 30% van de moeders vroeger wel eens vrijwilligerswerk, deed 46% dat nooit en is dat bij de resterende 24% niet duidelijk. Daarmee zou zeker 35% ten minste één ouder hebben die vroeger

wel eens vrijwilligerswerk deed.
Bij de Rotterdammers die zelf momenteel vrijwilligerswerk doen, liggen deze percentages ongeveer anderhalf keer zo hoog; of, in andere woorden: de ouders van vrijwilligers deden ongeveer twee keer zo vaak vrijwilligerswerk als de ouders van niet-vrijwilligers.

Omgekeerd kan worden geconcludeerd dat goed voorbeeld goed doet volgen: van de kinderen van vrijwilligers doet 43% momenteel zelf ook vrijwilligerswerk, en van de kinderen van overige ouders 22%; zie figuur 6.2. Ook hier dus een verschil van een factor twee.

Figuur 6.2: Vrijwilligerswerk door kinderen van vrijwilligers en niet-vrijwilligers in 2009.

VRIJWILLIGERSWERK KINDEREN	Ouder(s) deed/deden vrijwilligerswerk	Ouder(s) deed/deden geen vrijwilligerswerk	Totaal (incl. 'weet niet')
Doet zelf vrijwilligerswerk	43%	22%	31%
Doet zelf geen vrijwilligerswerk	57%	78%	69%
Totaal	100%	100%	100%
RESPONS	*1.338*	*1.745*	*3.083*

Uit figuur 6.1 zou overigens ook kunnen worden geconcludeerd dat kennelijk een kwart tot de helft van de mensen (in de herinnering en interpretatie van het nageslacht) ooit in zijn of haar leven wel eens vrijwilligerswerk doet. (Een kwart wél, de helft níet, en van de rest weten de kinderen het niet.) Dat is een lagere schatting dan die in paragraaf 6.1, waarin op basis van de eigen opgave geschat werd dat ooit in zijn leven waarschijnlijk méér dan de helft van de Rotterdammers wel eens vrijwilligerswerk doet. We hebben het dan echter niet alleen meer per se over Rotterdammers (want een deel van de ouders van de respondenten zal dat vrijwilligerswerk ongetwijfeld buiten Rotterdam hebben verricht), en we hebben het dan eigenlijk ook over een andere definitie van 'vrijwilligerswerk' (namelijk: de interpretatie van dat woord door de kinderen). Bovendien zijn de marges bij deze conclusie erg ruim doordat zo veel kinderen 'weet niet' hebben aangekruist bij de vraag of hun ouders vroeger wel eens vrijwilligerswerk deden.

(Formeel zijn deze percentages overigens niet helemaal juist berekend, want ouders in kinderrijke gezinnen hadden een grotere kans dat één van hun kinderen in de steekproef van de VTO 2009 zat.)

Noten

1. Zie voor de jongste bevolkingsprognose van het COS: Centrum voor Onderzoek en Statistiek (M. Hoppesteyn): *Bevolkingsprognose Rotterdam 2010-2025*; Rotterdam, oktober 2009.

2. Radboud University Nijmegen / Tom van der Meer: *States of freely associating citizens. Cross-national studies into the impact of state institutions on social, civic, and political participation*; proefschrift; Delft, 2009.

3. Movisie (Ronald Hetem): *Gevolgen kredietcrisis voor het vrijwilligerswerk. Herhalingsonderzoek, juli 2009*; Utrecht, juli 2009.

BIJLAGE I: ONDERZOEKSOPZET, RESPONS EN REPRESENTATIVITEIT

I.1 Organisatie van het veldwerk

In eerste instantie ontving aan aantal Rotterdammers een brief van burgemeester Aboutaleb met het verzoek om de vragenlijst in te vullen op internet. Door gebruik te maken van persoonlijke inlogcodes werd ervoor gezorgd dat alleen de Rotterdammers in de aselect getrokken steekproef de vragenlijst op internet konden benaderen, en dat iedere respondent de vragenlijst slechts één keer kon invullen. Degenen die de internetvragenlijst niet invulden, kregen na enkele weken opnieuw een brief van de Burgemeester, nu vergezeld van een vragenlijst op papier. Na enkele weken volgde nogmaals een herinnering inclusief postvragenlijst. Ook kon men al die tijd nog steeds kiezen voor het invullen van de internetvragenlijst.

Al direct aan het begin van de veldwerkperiode is begonnen met het *face to face* enquêteren van Rotterdammers die behoren tot één van de vooraf benoemde groepen niet-westerse allochtonen (Surinamers, Antillianen/Arubanen, Turken, Marokkanen en Kaapverdianen). Hiervoor werd een aparte steekproef getrokken. Deze Rotterdammers ontvingen een brief van de burgemeester dat zij *misschien* bezoek zouden krijgen van een enquêteur. “Misschien”, want het *face to face* veldwerk stopte zodra de vooraf vastgestelde streefaantallen per etnische groep en per deelgemeente waren gerealiseerd. Zij kregen de vragenlijst niet van te voren te zien.

Toen bleek dat de respons van het veldwerk via internet en post tegenviel, is ervoor gekozen om een *aanvullende steekproef* te trekken en deze mensen uit te nodigen voor het invullen van de internetvragenlijst. Zij kregen geen papieren vragenlijst toegestuurd en aan hen is geen herinnering gestuurd.

I.2 De steekproef

Op basis van de GBA (Gemeentelijke Basisadministratie) is een aselecte steekproef getrokken van Rotterdammers in de leeftijd vanaf 13 tot en met 75 jaar. Daarnaast is op verzoek van één van de opdrachtgevers een steekproef getrokken onder Rotterdammers in de leeftijd van 75 jaar en ouder. Op één kenmerk was deze steekproeftrekking niet aselect. Er is namelijk vooraf gekozen voor bepaalde aantallen *per deelgemeente*. Binnen elke deelgemeente was de steekproeftrekking dan wel weer aselect; dat wil zeggen dat binnen een deelgemeente iedere inwoner in de genoemde leeftijdsklasse evenveel kans had om in de steekproef terecht te komen.
Deze basissteekproef bevatte overigens ook allochtone Rotterdammers in de eerder genoemde etnische groepen, dus de “*face to face* steekproef” was een *extra* steekproef. Hierdoor zijn dus *per saldo* in verhouding iets meer niet-westerse Rotterdammers benaderd dan zou zijn gebeurd zonder dit *face to face* veldwerk. Omdat juist deze groepen vaak wat minder responderen, was de verwachting dat dit voor de uiteindelijke samenstelling van de respons alleen maar gunstig zou uitpakken.

Zoals hierboven al werd beschreven, is nog een extra steekproef getrokken vanwege de tegenvallende respons. Vanwege de beperkte opzet (alleen op internet, niet per post) en de kortere doorlooptijd voor deze aanvullende steekproef, is bij deze aanvullende steekproef een lagere respons gerealiseerd dan bij de eerste steekproef.

Rozenburg

In dit onderzoek is de (deel-)gemeente Rozenburg niet meegenomen. Op het moment van het veldwerk (najaar 2009) was Rozenburg nog geen onderdeel van de gemeente Rotterdam. Sterker nog: op het moment dat het veldwerk startte stond deze gemeentelijke herindeling nog niet eens vast. De Eerste Kamer heeft daar pas later mee ingestemd.

I.3 Respons

De uiteindelijke respons op de VTO 2009 bedraagt 21%. In de tabel hieronder wordt de respons binnen de verschillende steekproeven weergegeven. De basissteekproef kende een tegenvallende respons van 24%. Dat geldt ook voor de aanvulling op de basissteekproef met Rotterdammers van boven de 75 jaar.
Voor het berekenen van de respons bij het *face to face* veldwerk is uitgegaan van het aantal geslaagde enquêtes ten opzichte van het aantal geslaagde contactpogingen. Het responspercentage is dan ook vrij hoog. Wanneer ergens wordt aangebeld terwijl er niemand thuis is, is dat geen geslaagde contactpoging. Tellen we al die niet geslaagde pogingen er ook bij, dan daalt de totale respons nog een procentje.

Voor het veldwerk per post en per internet zijn *alle* contactpogingen meegeteld in het steekproefaantal, dus wanneer een vragenlijst onbestelbaar retour kwam, werd dat meegeteld als nonrespons. Zouden we dat niet doen, dan stijgt het responspercentage bijna een procent maar blijft deze afgerond hetzelfde. Als respons via internet zijn ook de *deels* ingevulde vragenlijsten meegeteld. Worden alleen de volledig ingevulde vragenlijsten meegeteld, dan daalt de respons uiteraard nog een stukje, maar dat zou niet geheel terecht zijn. Ook per post worden deels ingevulde vragenlijsten geretourneerd en ook deze worden meegeteld in de respons.

De mensen in de *aanvullende* steekproef hadden slechts ongeveer een maand de tijd om te reageren (waarvan ongeveer de helft in de kerstvakantie viel). Zij konden de vragen *alleen* op internet invullen. Deze steekproef bevatte relatief veel niet-westerse allochtonen. Deze mensen kregen slechts één uitnodiging (in plaats van drie). Door al deze oorzaken kent de aanvullende steekproef een lagere respons dan de basissteekproef. Dit brengt de *totale* respons uiteraard ook naar beneden: van 25% naar 21% (75-plussers niet meegeteld).

Tabel I.1 Respons op de Vrijetijdsomnibusenquête 2009.

	A Eerste steekproef exclusief 75-plussers	B 75-plussers (in eerste steekproef)	C Aanvullende steekproef	D *Face to face* steekproef	A+B+C+D Totaal incl. 75-plussers	**A+C+D** **Totaal excl. 75-plussers**	A+D Totaal excl. 75-plussers en aanvullende steekproef
benaderd	13.903	1.583	7.233	356	23.075	21.492	14.259
respons	3.361	380	897	239	4.877	4.497	3.600
respons %	24%	24%	12%	67%	21%	21%	25%

Bij deze responspercentages moet worden bedacht, dat ieder formulier dat om welke reden dan ook niet ingevuld is geretourneerd tot de non-respons is gerekend; dus ook formulieren voor mensen die inmiddels niet meer bereikbaar zijn door bijvoorbeeld verhuizing of overlijden. Veel onderzoeksbureaus tellen zulke mislukte contacten niet mee bij de bepaling van het responspercentage. Hoewel de totale respons toch wel tegenvalt, is deze niet dramatisch te noemen voor een lange schriftelijke enquête in een grote stad als Rotterdam. Het CBS kampt bijvoorbeeld bij haar landelijke enquêtes juist in de grote steden met een relatief slechte en selectieve respons, en overal kampen markt- en opinieonderzoeksbureaus met een dalende responsbereidheid.

I.4 Stratificatie en ophoging van de steekproef en weging

In het vervolg van deze bijlage wordt aan de hand van een aantal persoonskenmerken de representativiteit van de uiteindelijke netto steekproef (de respons) besproken. Daartoe worden kenmerken van de respondenten vergeleken met die van de totale Rotterdamse bevolking van 13 tot en met 75 jaar. Bij nagenoeg alle inhoudelijke analyses van onderzoeksuitkomsten van de VTO worden de 75-plussers buiten beschouwing gelaten. (75-plussers zijn in eerdere jaren ook niet meegenomen in de analyses.) Ook in deze analyse van de representativiteit worden zij daarom buiten beschouwing gelaten.

Eén van de opdrachtgevers van de VTO had verzocht om per deelgemeente uitspraken te kunnen doen over sportdeelname van de bevolking. Daarbij was het voor sommige deelgemeenten belangrijker dan voor andere om daar een groot aantal respondenten te krijgen. Om die reden (en omdat in de ene deelgemeente meer mensen wonen dan in de andere) is een gestratificeerde steekproef getrokken. Dit houdt in dat een inwoner van de ene deelgemeente meer kans heeft om een vragenlijst te ontvangen dan een inwoner van de andere deelgemeente.

Tegen het einde van de veldwerkperiode bleek de respons tegen te vallen en is een aanvullende steekproef getrokken. Daarbij is ervoor gekozen om het aandeel niet-westerse allochtonen enigszins op te hogen. Hun aandeel in de respons tot dan toe viel namelijk nog wat tegen. Hierdoor en doordat de *face to face* enquêtes werden afgenomen onder een *extra* steekproef van allochtonen is het aandeel *benaderde* Rotterdammers met een niet-westerse achtergrond iets hoger dan hun aandeel in de bevolking. Omdat deze groepen meestal iets minder responderen, was de verwachting dat hierdoor hun aandeel in de respons juist meer in overeenstemming zou komen met hun aandeel in de bevolking. Dit is inderdaad het geval gebleken. Het aandeel niet-westerse Rotterdammers is in de respons nog steeds wat lager dan in de bevolking, maar het aandeel is vergelijkbaar met dat in de vorige editie van de VTO. (Zie ook de volgende paragraaf.)

Maar het respondentenbestand van de VTO vormde aanvankelijk nog geen juiste afspiegeling van de Rotterdamse bevolking naar *deelgemeente*. Om toch uitspraken te kunnen doen over de gehele Rotterdamse bevolking, is bij de analyses een weging toegepast. Dat betekent dat de ‘scheve’ verdeling naar deelgemeente in het respondentenbestand met behulp van een weegfactor is teruggebracht naar de verdeling zoals die is in de bevolking van Rotterdam. Daardoor vormt het respondentenbestand (gewogen) een goede afspiegeling van de Rotterdamse bevolking. Sterker nog: het gewogen aandeel van elke deelgemeente is exact gelijk aan dat aandeel in de bevolking.

Daarnaast is er natuurlijk nog wel enigszins verschil te zien tussen de verdeling in het respons-

bestand en in de bevolking wanneer we kijken naar andere kenmerken, zoals geslacht, leeftijd of etniciteit. De volgende paragraaf gaat daarop in.
Het toevoegen van 75-plussers aan de steekproef heeft voor de meeste uitkomsten geen gevolgen omdat die meestal buiten beeld blijven. Ook in eerdere edities van de VTO zijn die immers niet meegeteld. Alleen voor specifieke doeleinden kunnen zij worden meegeteld (en dan moeten zij uiteraard in de juiste verhouding worden meegewogen).

I.5 Representativiteit naar verifieerbare kenmerken

In de volgende tabel is de verdeling naar geslacht weergegeven van de respondenten van de VTO en van de Rotterdamse bevolking op 1 januari 2009. Vrouwen blijken oververtegenwoordigd. Dat vrouwen beter responderen is traditioneel en kwam ook voor in de vorige VTO.

Tabel I.2: Verdeling van de respondenten en van de bevolking in Rotterdam (per 1-1-2009) van 13 tot en met 75 jaar naar geslacht, in procenten.

	VTO 2007 (gewogen)	VTO 2009 (gewogen)	Bevolking 2009 (13 t/m 75 jaar)
Man	44	44	50
Vrouw	56	56	50
Totaal	100	100	100

De volgende tabel geeft de verdeling naar leeftijd weer van de respondenten van de VTO 2009 en van de Rotterdamse bevolking op 1 januari 2009. De jongste twee groepen zijn enigszins ondervertegenwoordigd en de oudste twee enigszins oververtegenwoordigd. In voorgaande edities was vooral de jongste groep vaak slecht vertegenwoordigd, maar dat valt nu mee. Al met al zijn er wel verschillen tussen de verdeling in de respons in de VTO 2009 en in de bevolking maar deze zijn niet erg groot.

Tabel I.3: Verdeling van de respondenten en van de bevolking in Rotterdam van 13 tot en met 75 jaar naar leeftijd, in procenten.

	VTO 2007 (gewogen)	VTO 2009 (gewogen)	Bevolking 2009 (13 t/m 75 jaar)
13 t/m 24 jaar	17	19	20
25 t/m 44 jaar	39	34	39
45 t/m 64 jaar	34	35	31
65 t/m 75 jaar	10	12	10
Totaal	100	100	100

De volgende tabel toont de verdeling van de respondenten en van de Rotterdamse bevolking van

13 tot en met 75 jaar naar etniciteit.

Tabel I.4: Verdeling van de respondenten en van de bevolking in Rotterdam van 13 tot en met 75 jaar naar etniciteit, in procenten.

	VTO 2007 (gewogen)	VTO 2009 (gewogen)	Bevolking 2009 (13 t/m 75 jaar)
Suriname	7	7	9
Ned.Antillen/Aruba	2	3	3
Kaapverdië	2	2	3
Turkije	6	7	8
Marokko	5	6	6
overig niet-westers	5	6	7
Subtotaal niet westers	27	31	36
autochtoon	63	61	53
EU (25 landen)	5	4	6
overig westers	4	4	5
Subtotaal westers	73	69	64
Eindtotaal	100	100	100

Het duidelijkste verschil tussen de verdeling in het respondentenbestand van de VTO en die in de bevolking is de oververtegenwoordiging van autochtonen (dat wil zeggen dat de beide ouders van de respondent in Nederland zijn geboren). Het subtotaal van niet-westerse Rotterdammers dat ruim een derde van de bevolking uitmaakt is wat mager vertegenwoordigd. Overigens is dit aandeel nu wel beter dan in de vorige editie van de VTO. Per afzonderlijke etnische groep zijn de verschillen steeds slechts één of soms twee procent. Dat geldt ook voor de beide groepen westerse allochtonen. Al met al komt de verdeling naar etniciteit van het respondentenbestand in de editie 2009 weer iets beter overeen met die in de bevolking maar zijn de verschillen met de verdeling in eerdere edities van de VTO ook weer niet *te* groot.

De verdeling naar *deelgemeente* is in het gewogen respondentenbestand exact goed, omdat de weging juist daarvoor zorgt.

I.6 Representativiteit: conclusie

Voor zover op verifieerbare kenmerken valt na te gaan, is de respons op de Vrijetijdsomnibusenquête 2009 voldoende representatief voor de totale Rotterdamse bevolking van 13 tot en met 75 jaar. Dit ondanks het feit dat vrouwen, Rotterdammers boven de 45 jaar en autochtonen wat zijn oververtegenwoordigd en mannen, Rotterdammers tot 45 jaar en niet-westerse allochtonen wat zijn ondervertegenwoordigd. Dit is in grote lijnen overeenkomstig de eerdere reeksen van de VTO, waardoor er geen grote trendbreuken als gevolg van verschil in representativiteit zullen ontstaan in tijdreeksen.

De geconstateerde representativiteit is een belangrijke nuancering bij de tegenvallende responspercentages. Immers: het responspercentage is op zichzelf niet zo heel belangrijk, zo lang de respondenten maar een goede afspiegeling vormen van de populatie (de Rotterdammers). De representativiteit is hier echter alleen weergegeven voor de *verifieerbare* kenmerken. Het is goed mogelijk dat een teruglopende responsbereidheid ook leidt tot een grotere selectiviteit voor minder gemakkelijk te verifiëren kenmerken. Voor deze selectiviteit kan een aantal verklaringen worden bedacht, die impliceren dat het verhelpen daarvan niet zo simpel is. Zo zijn frequent verhuizende mensen moeilijk te achterhalen, evenals mensen die niet wonen op het adres waar ze volgens de gemeentelijke basisadministratie wonen. Dit houdt in een aantal opzichten ook een selectiviteit in.
Daarnaast valt niet te vermijden, dat (ondanks de moeite die gedaan wordt om de vragen in de enquête zo begrijpelijk mogelijk te formuleren) een dergelijke vragenlijst voor een aantal mensen toch te hoog gegrepen is. Dat geldt met name voor mensen die de Nederlandse taal slecht beheersen. En tenslotte moet ook gevreesd worden, dat de grote stad een aantal inwoners heeft die steeds minder ontvankelijk zijn voor vormen van maatschappelijke participatie zoals het deelnemen aan een gemeentelijke enquête. In dat opzicht is wellicht ook een vergelijking te trekken met de selectieve opkomst bij verkiezingen.

Al met al moet worden geconcludeerd, dat de Vrijetijdsomnibusenquête 2009 een beperkte mate van selectiviteit in zijn respons kent, die grotendeels moeilijk tot niet te voorkomen is en waarmee bij de interpretatie van resultaten rekening moet worden gehouden. De mate waarin deze selectiviteit uitkomsten beïnvloedt, moet echter ook niet overschat worden. Zo valt eenvoudig na te rekenen, dat als bijvoorbeeld 50% van de autochtonen (inclusief westerse allochtonen) het eens is met een bepaalde stelling, en 25% van de allochtonen uit niet-westerse landen, hiervoor in de enquête voor de totale Rotterdamse bevolking 42% zal worden gemeten, terwijl dit 41% had moeten zijn. (In dit voorbeeld hadden de niet-westerse allochtonen wat zwaarder moeten meetellen en het totaalgemiddelde wat naar beneden moeten brengen.) Een dergelijk verschil ligt in de orde van grootte van de betrouwbaarheidsmarge van de enquête (zie Bijlage IV).
In zo'n geval is het wellicht interessanter om te weten dat autochtonen en allochtonen zo sterk verschillen, dan te weten hoeveel het totale gemiddelde *precies* bedraagt.

BIJLAGE IIa: DE VRAGEN OVER ONBETAALD WERK IN DE VTO 2009

Deze rapportage handelt over de vragen over vrijwilligerswerk en informele hulp in de Vrijetijds-omnibusenquête 2009 (VTO 2009), die als volgt waren geformuleerd.

Nu volgen enkele vragen over onbetaald werk / vrijwilligerswerk.

Het gaat in de volgende vragen om vrijwillig, onbetaald werk zonder dat daar iets voor terug wordt gedaan. Het kan gaan om vrijwillig werk dat u doet voor een goed doel, voor organisaties en verenigingen of via georganiseerde burenhulp. Als u alleen lid bent van bijvoorbeeld een sport-vereniging of van het Rode Kruis en er geen onbetaald werk voor doet, telt het niet mee.
Wel telt mee de hulp die u min of meer regelmatig op eigen houtje verleent aan mensen buiten uw eigen huishouding zoals buren, familieleden of kennissen.

45. Verricht u wel eens onbetaald werk <u>op eigen houtje</u> (niet binnen een organisatie)?
(dus hulp aan mensen die zich niet zo goed kunnen redden en die niet tot uw eigen huishouden behoren, zoals buren, kennissen of familieleden)

☐ ja
☐ nee ➔ **Ga door naar vraag 47**

46. <u>Zo ja:</u> Wat voor soort werk of hulp is het? Wilt u dat hieronder aankruisen?

a	Lichamelijke / huishoudelijke hulp *(verzorgen van zieken, boodschappen doen)*	☐ ja	☐ nee
b	Geestelijke / psychische hulp *(bezoeken afleggen, therapie, praten met zieken)*	☐ ja	☐ nee
c	Informatie en advies	☐ ja	☐ nee
d	Diensten verrichten (*karweitjes in de tuin, meegaan naar instantie)*	☐ ja	☐ nee
e	Opvang kinderen	☐ ja	☐ nee
f	Les geven *(taallessen, scholing)*	☐ ja	☐ nee
g	Ontspanning brengen, sport of spel, recreatie	☐ ja	☐ nee
h	Overig werk met / hulp aan andere mensen	☐ ja	☐ nee

47. Wilt u hieronder aankruisen voor welke organisaties u onbetaald werk verricht en voor welke niet?

i	Vrijwilligersorganisatie of instelling speciaal voor hulp aan zieken, bejaarden of gehandicapten (georganiseerde burenhulp, hulp via kerk, UVV, Rode Kruis, tafeltje-dek-je, ouderenbus, Zonnebloem, vrijwilligerswerk in ziekenhuis, verpleeg- of verzorgingstehuis, zwakzinnigenzorg, dagverblijf, gezinsverzorging, dienstencentrum, Ziekenomroep)	☐ ja	☐ nee
j	Andere organisaties voor hulp- en dienstverlening (vrijwillig werk in maatschappelijk werk, JAC, telefonische hulpdienst, MAI,	☐ ja	☐ nee

rechtshulp, reclassering, opvangcentrum vrouwen of jongeren)

k	Kinderopvang (vrijwilligerswerk in peuterspeelzaal, crèche, kinderdagverblijf)	☐ ja	☐ nee
l	Jeugd- en jongerenwerk, club- en buurthuiswerk, vormingswerk (vrijwilligerswerk voor jongerencentrum, jeugdvereniging, scouting, NIVON, Nut)	☐ ja	☐ nee
m	Onderwijs (vrijwilligerswerk op een school, voor taallessen, in oudercommissie)	☐ ja	☐ nee
n	Kerk, moskee, tempel, levensbeschouwelijke organisatie (niet: hulpverlening)	☐ ja	☐ nee
o	Politieke organisatie	☐ ja	☐ nee
p	Beroepsorganisatie of belangenorganisatie (vrijwilligerswerk voor een vakbond, middenstandsvereniging, ouderenbond, buurtcomité, huurdersorganisatie)	☐ ja	☐ nee
q	Vrouwenorganisatie (vrijwillig werk voor vrouwenvereniging, vrouwencafé, e.d.)	☐ ja	☐ nee
r	Culturele organisatie (vrijwillig werk voor muziek- en toneelvereniging, museum, e.d.)	☐ ja	☐ nee
s	Sportorganisatie (vrijwillig werk voor sportvereniging, -bond, sportschool)	☐ ja	☐ nee
t	Actie- of milieugroep (vrijwillig werk voor een actiegroep, wereldwinkel, milieuorganisatie)	☐ ja	☐ nee
u	Overige organisaties (vrijwillig werk voor een organisatie die niet eerder genoemd is)	☐ ja	☐ nee

48. Als u meer dan één soort onbetaald werk verricht: aan welke besteedt u dan de meeste tijd?
Wilt u hieronder de letter (a tot en met u) invullen van dit onbetaalde werk?

[ ]

49. Hoeveel uur besteedt u gemiddeld aan al dit onbetaalde werk genoemd bij vraag 46 én 47 tezamen?

- ☐ niet van toepassing: niets aangekruist bij vraag 46 of 47
- ☐ minder dan een uur per week
- ☐ ongeveer 1 uur per week
- ☐ ongeveer 2 uur per week
- ☐ 3-4 uur per week
- ☐ 5-10 uur per week
- ☐ 11-20 uur per week
- ☐ meer dan 20 uur per week

50. Hoe regelmatig doet u deze bij vraag 47 genoemde vormen van vrijwilligerswerk in georganiseerd verband?

- ☐ niet van toepassing: niets aangekruist bij vraag 47
- ☐ één of enkele keren per jaar of minder
- ☐ minder dan eens per maand
- ☐ ongeveer één keer per maand
- ☐ enkele keren per maand
- ☐ ongeveer één keer per week
- ☐ vaker dan één keer per week

51. Deed u 12 maanden geleden vrijwilligerswerk?

☐ ja
☐ nee

52. En heeft u daarvóór ook wel eens vrijwilligerswerk gedaan?

☐ ja
☐ nee

53. *Deden uw ouders vroeger wel eens vrijwilligerswerk*?

	ja	nee	weet niet
a. vader	☐	☐	☐
b. moeder	☐	☐	☐

54. *In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen*?

	ja	een beetje	nee
a. Ik kan zelf bepalen hoeveel tijd ik aan vrijwilligerswerk besteed.	☐	☐	☐
b. Ik heb nu eigenlijk geen tijd om vrijwilligerswerk te doen.	☐	☐	☐

55. Als u vragen heeft over vrijwilligerswerk, weet u dan waar u terecht kunt voor advies, informatie of ondersteuning?

☐ ja
☐ ik denk het wel
☐ nee ➔ **Ga door naar vraag 57**

56. Zo ja, waar dan?

1	
2	
3	

57. Heeft u wel eens gehoord van in**Z?**

☐ ja
☐ nee

58. Zou u onbetaald werk voor een organisatie willen doen als u daarvoor gevraagd wordt?

☐ ja
☐ nee ➔ **Ga door naar vraag 60**
☐ weet niet ➔ **Ga door naar vraag 60**

59. Hoeveel tijd zou u daar aan willen / kunnen besteden?

- ☐ minder dan een uur per week
- ☐ ongeveer 1 uur per week
- ☐ ongeveer 2 uur per week
- ☐ 3-4 uur per week
- ☐ 5-10 uur per week
- ☐ 11-20 uur per week
- ☐ meer dan 20 uur per week

BIJLAGE IIb: DE VRAGEN OVER MANTELZORG IN DE VTO 2009

De vragen over mantelzorg in de VrijeTijdsOmnibusenquête 2009 (VTO 2009) waren als volgt geformuleerd.

De volgende vragen gaan over mantelzorg.

Mantelzorg is de zorg die u geeft (of heeft gegeven) aan iemand uit uw omgeving, zoals uw partner, ouders, kind of vrienden, als deze persoon voor langere tijd ziek, hulpbehoevend of gehandicapt is.

*Het kan gaan om het doen van boodschappen, hulp in de huishouding, hulp bij lichamelijke verzorging, (zoals wassen, aankleden, naar het toilet gaan enz.), of het geven van aandacht, steun of troost. Mantelzorg is meer dan de gebruikelijke zorg om een huishouden goed te laten lopen. De normale zorg van ouders aan hun kinderen is **geen** mantelzorg.*

65. Geeft of gaf u in de afgelopen 12 maanden meer dan 8 uur per week mantelzorg aan een familielid, vriend(in) of bekende?

- ☐ ja, ik gaf mantelzorg, maar minder dan 8 uur per week (en ik geef die mantelzorg nu niet meer)
- ☐ ja, ik geef mantelzorg, maar minder dan 8 uur per week
- ☐ ja, ik gaf minstens 8 uur per week mantelzorg, maar ik geef die mantelzorg nu niet meer
- ☐ ja, ik geef minstens 8 uur per week mantelzorg
- ☐ nee, ik geef geen mantelzorg → **Ga door naar vraag 73**

66. Hoe lang bent u mantelzorger (geweest)?

- ☐ 0 tot 3 maanden
- ☐ 3 maanden tot 1 jaar
- ☐ 1 tot 2 jaar
- ☐ 2 tot en met 5 jaar
- ☐ 6 tot 10 jaar
- ☐ langer dan 10 jaar

67. Wat is/was er aan de hand met de persoon aan wie u mantelzorg geeft of heeft gegeven?
(meer antwoorden mogelijk!)

- ☐ dementerend
- ☐ psychische aandoening (bijvoorbeeld depressie, schizofrenie, angststoornis)
- ☐ lichamelijke beperking, chronisch ziek
- ☐ verstandelijke beperking
- ☐ anders namelijk

68. Woont/woonde diegene aan wie u mantelzorg verleent (verleende) bij u in huis?

- ☐ ja
- ☐ nee

69. Wat is/was uw relatie met diegene aan wie u mantelzorg geeft (gaf)?

Degene aan wie ik de afgelopen 12 maanden mantelzorg heb verleend is mijn…..
(meer antwoorden mogelijk!)

- ☐ partner
- ☐ kind (ook stiefkind of pleegkind)
- ☐ ouder (ook schoonouder, stiefouder of pleegouder)
- ☐ broer of zus
- ☐ grootouder
- ☐ andere familie
- ☐ vriend of kennis
- ☐ collega
- ☐ buurman of buurvrouw
- ☐ anders, namelijk

70. Krijgt/kreeg degene aan wie u mantelzorg geeft (gaf) professionele hulp?
Zo ja, van wie?
(meer antwoorden mogelijk!)

- ☐ de verzorgde krijgt/kreeg geen professionele hulp
- ☐ thuiszorg
- ☐ verpleegkundige
- ☐ maatschappelijk werk
- ☐ dagopvang/dagbehandeling
- ☐ Geestelijke gezondheidszorg (RIAGG)
- ☐ overige professionele hulp, namelijk

71. Van wie krijgt (kreeg) u zelf als mantelzorger hulp?
(meer antwoorden mogelijk!)

- ☐ ik krijg/kreeg geen hulp, maar zou wel hulp willen
- ☐ ik wil geen hulp
- ☐ huishoudelijke hulp
- ☐ steunpunt mantelzorg
- ☐ maatschappelijk werk / Stichting Welzijn / ouderen / ouderenwerk
- ☐ hulp van een vrijwilliger
- ☐ anders, namelijk

72. ***Hierna volgen enkele vragen over de invloed die het verlenen van mantelzorg heeft of heeft gehad op uw andere verplichtingen en op uw vrije tijd. De antwoordcategorieën die u kunt kiezen zijn: ja, viel wel mee, nee.***

Door het geven van mantelzorg:

	ja	valt / viel wel mee	nee
a. heb ik mijn werk of andere bezigheden minder zorgvuldig gedaan dan ik gewend ben	☐	☐	☐
b. kom / kwam ik niet toe aan dingen die ik normaal in mijn vrije tijd doe	☐	☐	☐
c. kost(te) het me meer moeite dan anders om mijn huishouden te regelen	☐	☐	☐
d. ben / was ik in mijn vrije tijd te moe om iets te ondernemen	☐	☐	☐
e. ben ik ziek of overspannen (geworden)	☐	☐	☐
f. kom / kwam ik regelmatig tijd tekort	☐	☐	☐
g. heb / had ik financiële problemen	☐	☐	☐
h. ik vind / vond het zwaar om mantelzorg te geven	☐	☐	☐

BIJLAGE III: DE RECHTE TELLINGEN VAN DE VRAGEN OVER ONBETAALD WERK

45. Verricht u wel eens onbetaald werk op eigen houtje (niet binnen een organisatie)?

	aantal (ongewogen)	percentage (gewogen)
ja	1.336	32%
nee	2.792	67%
geen antwoord	57	1%
totaal	4.185	100%

46. Zo ja: Wat voor soort werk of hulp is het? Wilt u dat hieronder aankruisen?

	aantal (ongewogen)	percentage (gewogen)
lichamelijke / huishoudelijke hulp	638	15%
geestelijke / psychische hulp	316	8%
informatie en advies	660	16%
diensten verrichten	585	14%
opvang kinderen	425	11%
les geven	115	3%
ontspanning brengen, sport of spel, recreatie	304	7%
overig werk met / hulp aan andere mensen	583	14%
geen antwoord	72	2%
niet van toepassing	2.792	67%
aantal antwoorden	6.490	155%
totaal	4.185	100%

47. Wilt u hieronder aankruisen voor welke organisaties u onbetaald werk verricht en voor welke niet?

	aantal (ongewogen)	percentage (gewogen)
vrijwilligersorganisatie of instelling voor hulp aan zieken, bejaarden of gehandicapten	288	7%
andere organisaties voor hulp- en dienstverlening	101	2%
kinderopvang	93	2%
jeugd- en jongerenwerk, club- en buurthuiswerk, vormingswerk	155	3%
onderwijs	197	5%
kerk, moskee, tempel, levensbeschouwelijke organisatie	341	8%
politieke organisatie	115	2%
beroepsorganisatie of belangenorganisatie	143	3%
vrouwenorganisatie	70	1%
culturele organisatie	153	3%
sportorganisatie	334	8%
actie- of milieugroep	101	2%
overige organisaties	334	8%
geen enkele	2.920	70%
aantal antwoorden	5.345	126%
totaal	4.185	100%

48. Als u meer dan één soort onbetaald werk verricht: aan welke besteedt u dan de meeste tijd?
Wilt u hieronder de letter (a tot en met u) invullen van dit onbetaalde werk?

	aantal (ongewogen)	percentage (gewogen)
a) lichamelijke / huishoudelijke hulp	15	0%
b) geestelijke / psychische hulp	7	0%
c) informatie en advies	2	0%
d) diensten verrichten	5	0%
e) opvang kinderen	7	0%
f) les geven	2	0%
g) ontspanning brengen, sport of spel, recreatie	2	0%
h) overig werk met / hulp aan andere mensen	4	0%
i) vrijw.org. of instelling speciaal voor hulp aan zieken, bejaarden of gehandicapten	18	0%
j) andere organisaties voor hulp- en dienstverlening	0	0%
k) kinderopvang	4	0%
l) jeugd- en jongerenwerk, club- en buurthuiswerk, vormingswerk	4	0%
m) onderwijs	12	0%
n) kerk, moskee, tempel, levensbeschouwelijke organisatie	33	1%
o) politieke organisatie	9	0%
p) beroepsorganisatie of belangenorganisatie	11	0%
q) vrouwenorganisatie	1	0%
r) culturele organisatie	10	0%
s) sportorganisatie	26	0%
t) actie- of milieugroep	2	0%
u) overige organisaties	18	1%
geen antwoord	1.131	26%
niet van toepassing: maar één soort	554	14%
niet van toepassing: geen soort	2.308	55%
totaal	4.185	100%

49. Hoeveel uur besteedt u gemiddeld aan al dit onbetaalde werk genoemd bij vraag 46 én 47 tezamen?

	aantal (ongewogen)	percentage (gewogen)
niet van toepassing: niets aangekruist bij vraag 46 of 47	242	5%
minder dan een uur per week	267	7%
ongeveer 1 uur per week	271	7%
ongeveer 2 uur per week	292	7%
3-4 uur per week	272	7%
5-10 uur per week	240	6%
11-20 uur per week	100	2%
meer dan 20 uur per week	38	1%
geen antwoord	155	4%
niet van toepassing	2.308	55%
totaal	4.185	100%

50. Hoe regelmatig doet u deze bij vraag 47 genoemde vormen van vrijwilligerswerk in georganiseerd verband?

	aantal (ongewogen)	percentage (gewogen)
niet van toepassing: niets aangekruist bij vraag 47	204	5%
één of enkele keren per jaar of minder	224	6%
minder dan eens per maand	75	2%
ongeveer één keer per maand	119	3%
enkele keren per maand	171	4%
ongeveer één keer per week	212	5%
vaker dan één keer per week	219	5%
geen antwoord	41	1%
niet van toepassing	2.920	70%
totaal	4.185	100%

51. Deed u 12 maanden geleden vrijwilligerswerk?

	aantal (ongewogen)	percentage (gewogen)
ja	1.122	27%
nee	2.901	68%
geen antwoord	162	5%
totaal	4.185	100%

52. En heeft u daarvóór ook wel eens vrijwilligerswerk gedaan?

	aantal (ongewogen)	percentage (gewogen)
ja	1.529	38%
nee	2.487	57%
geen antwoord	169	5%
totaal	4.185	100%

53. Deden uw ouders vroeger wel eens vrijwilligerswerk?
a) vader

	aantal (ongewogen)	percentage (gewogen)
ja	901	23%
nee	1.984	47%
weet niet	1.102	25%
geen antwoord	198	5%
totaal	4.185	100%

b) moeder

	aantal (ongewogen)	percentage (gewogen)
ja	1.133	29%
nee	1.829	44%
weet niet	1.024	23%
geen antwoord	199	5%
totaal	4.185	100%

54a. Ik kan zelf bepalen hoeveel tijd ik aan vrijwilligerswerk besteed.

	aantal (ongewogen)	percentage (gewogen)
ja	2.596	63%
een beetje	701	16%
nee	564	13%
geen antwoord	324	8%
totaal	4.185	100%

54b. Ik heb nu eigenlijk geen tijd om vrijwilligerswerk te doen.

	aantal (ongewogen)	percentage (gewogen)
ja	1.760	42%
een beetje	821	20%
nee	1.244	29%
geen antwoord	360	9%
totaal	4.185	100%

55. Als u vragen heeft over vrijwilligerswerk, weet u dan waar u terecht kunt voor advies, informatie of ondersteuning?

	aantal (ongewogen)	percentage (gewogen)
ja	917	23%
ik denk het wel	931	23%
nee	2.135	49%
geen antwoord	202	5%
totaal	4.185	100%

56. Zo ja, waar dan?

	aantal (ongewogen)	percentage (gewogen)
gemeente, deelgemeente	391	9%
Sociale Dienst, SoZaWe	24	0%
UWV (Uitvoeringsinstituut Werknemersverz.), CWI (Centrum voor Werk en Inkomen)	15	0%
OK-bank (project 'Onbenutte Kwaliteiten')	83	2%
Vrijwilligers Vacaturebank	22	0%
STAP (Stedelijk Advies- en Ondersteuningspunt Vrijwilligerswerk)	16	0%
SVR (Stichting Vrijwilligerswerk Rotterdam)	31	1%
UVV (Unie Van Vrijwilligers)	23	1%
inZ	6	0%
bij de organisatie zelf	293	7%
vrijwilligersorganisatie	111	3%
dienstencentrum, verzorgingshuis, zorginstelling	112	3%
moskee, kerk	69	2%
sportvereniging	57	2%
buurthuis / wijkgebouw	275	7%
Internet	527	14%
bibliotheek	42	2%
wijkblad, krant, weekblad	70	2%
telefoongids, Gouden Gids	5	0%
ik vraag het aan anderen	140	3%
overig	292	7%
geen antwoord	240	6%
niet van toepassing	2.337	54%
aantal antwoorden	5.181	126%
totaal	4.185	100%

57. Heeft u wel eens gehoord van inZ?

	aantal (ongewogen)	percentage (gewogen)
ja	108	2%
nee	3.878	93%
geen antwoord	199	5%
totaal	4.185	100%

58. Zou u onbetaald werk voor een organisatie willen doen als u daarvoor gevraagd wordt?

	aantal (ongewogen)	percentage (gewogen)
ja	512	13%
nee	1.807	42%
weet niet	1.684	41%
geen antwoord	182	4%
totaal	4.185	100%

59. Hoeveel tijd zou u daar dan aan willen / kunnen besteden?

	aantal (ongewogen)	percentage (gewogen)
minder dan een uur per week	33	1%
ongeveer 1 uur per week	111	3%
ongeveer 2 uur per week	173	4%
3-4 uur per week	135	3%
5-10 uur per week	34	1%
11-20 uur per week	11	0%
meer dan 20 uur per week	9	0%
geen antwoord	6	0%
niet van toepassing	3.673	87%
totaal	4.185	100%

BIJLAGE IV: DE BETEKENIS VAN DE PERCENTAGES; SIGNIFICANTIE

IV.1 Percentages

In de tabellen in dit rapport staan de uitkomsten in percentagevorm weergegeven. Dit is gedaan omdat percentages in populaties van verschillende grootte (bijvoorbeeld: de steekproef versus heel Rotterdam) onderling gemakkelijker te vergelijken zijn dan aantallen.

Metingen via een steekproef leveren een schatting van de werkelijkheid. Het toevalskarakter van de steekproef heeft als consequentie, dat schatting en werkelijke waarde ten gevolge van het toeval kunnen afwijken. (*Daarnaast* zijn ook afwijkingen mogelijk ten gevolge van andere zaken dan het toeval, zoals onder- en oververtegenwoordigingen van bepaalde categorieën respondenten, bijvoorbeeld door selectieve non-respons.) Deze mogelijke afwijkingen ten gevolge van het toeval kunnen worden uitgedrukt in statistische betrouwbaarheidsmarges. Gangbaar hierbij is een uitdrukking in 95%-betrouwbaarheidsmarges.
De 95%-betrouwbaarheidsmarge bij een steekproefpercentage en een steekproefgrootte geeft aan, hoe groot de afwijking van de geschatte waarde met de werkelijke waarde zou kunnen zijn ten gevolge van het toeval. De betekenis van zo'n marge is, dat, indien de steekproef en de meting vele malen zouden worden herhaald, en steeds een 95%-betrouwbaarheidsmarge zou worden bepaald, de werkelijke waarde zich in 95 van de 100 gevallen binnen de betrouwbaarheidsmarge zal bevinden.
Een betrouwbaarheidsmarge (dus: de onnauwkeurigheid) is kleiner naarmate de steekproef groter is, maar verschilt ook met het gemeten percentage: percentages van rond de 50% hebben de grootste onnauwkeurigheid, en hoe verder het percentage van de 50% af zit, hoe kleiner de onnauwkeurigheid[1]. Dit betekent in het bijzonder ook, dat bij heel kleine percentages die zijn veroorzaakt door één of twee respondenten nog sprake kan zijn van een toevalstreffer, maar dat dit niet kan worden gezegd als het wat meer respondenten betreft.

De volgende tabel geeft voor in steekproeven of delen daarvan gemeten percentages de betrouwbaarheidsmarges voor een meting van 50% (dus voor het ongunstigste geval), en ter illustratie ook voor een meting van 10- of 90%.

Figuur IV.1: De 95%-betrouwbaarheidsmarges van gemeten percentages.

Bij een (deel-)steekproefomvang van:	is 10% eigenlijk:	is 50% eigenlijk:	is 90% eigenlijk:
50	10% ± 8%	50% ± 14%	90% ± 8%
100	10% ± 6%	50% ± 10%	90% ± 6%
150	10% ± 5%	50% ± 8%	90% ± 5%
200	10% ± 4%	50% ± 7%	90% ± 4%
250	10% ± 4%	50% ± 6%	90% ± 4%
500	10% ± 3%	50% ± 4%	90% ± 3%
4.185 (volledige enquête, ongewogen)	10% ± 1%	50% ± 2%	90% ± 1%

Voorbeeld: als in een steekproef(-deel) van 500 ondervraagden 50% een bepaald antwoord geeft, moet dit gelezen worden als 50% ± 4%, ofwel 46- à 54%. Bij kleinere of grotere gemeten percentages wordt deze marge kleiner.

IV.2 Vergelijkingen

Ook bij de vergelijking van percentages of verdelingen (bijvoorbeeld: tussen mannen en vrouwen, of tussen dit jaar en vorig jaar) is het mogelijk dat een gemeten verschil slechts veroorzaakt is door het toevalskarakter van de steekproef of steekproeven. Het gemeten verschil heet in dat geval niet 'significant'. Voor de bepaling of het verschil tussen twee gemeten percentages groot genoeg is om significant te zijn, bestaan wiskundige technieken: de zogeheten t-toets. Van de uitkomsten van zo'n toets is echter geen eenvoudig leesbaar en interpreteerbaar overzicht te geven zoals met betrouwbaarheidsmarges is gedaan in figuur IV.1. Wél kan in het algemeen gesteld worden, dat de grens tussen 'significant' en 'niet-significant' wat kleiner is dan het totaal van de beide betrouwbaarheidsmarges. Voorbeeld: iets is niet aantoonbaar toegenomen als het vorige keer volgens de VTO 50% was en dit jaar 51%. Een stijging van 10- naar 12% daarentegen is wél significant.

Daarmee moge de boodschap zijn, dat in het algemeen verschillen of afwijkingen van 1- à 2% niet als verschillen mogen worden beschouwd, maar evengoed door het toevalskarakter van de steekproeven kunnen zijn veroorzaakt.
De lezer hoeft zich over dit soort zaken echter niet druk te maken, want in de tekst van dit rapport is hiermee rekening gehouden: als een verschil niet significant is, is het niet genoemd, en als een verschil genoemd is, is het significant.

IV.3 Gemiddelden

Ook om te bepalen of het verschil tussen twee gemeten gemiddelden (bijvoorbeeld het verschil tussen twee rapportcijfers) significant is of slechts veroorzaakt is door het toevalskarakter van de steekproeven, kan een t-toets worden verricht. Hoewel ook hier het precieze resultaat van geval tot geval verschilt, en met name ook afhangt van de gemeten waarden en de spreiding rond de gemiddelden, geldt in de praktijk in het algemeen, dat verschillen in rapportcijfers van 0,2 en hoger significant zijn. (Bij een meting over een *deel* van de steekproef - bijvoorbeeld: over alleen de Rotterdamse *mannen* - ligt deze grens hoger.)
Ook hier is in de tekst van dit rapport rekening mee gehouden: als een verschil niet significant is, is het niet genoemd, en als een verschil genoemd is, is het significant.

Noten

1. Bij het berekenen van de betrouwbaarheidsmarge bij percentages kan worden uitgegaan van de volgende benaderende formule:
   absolute 95%-betrouwbaarheidsmarge bij p% = 1,96 x √p(100-p) / √(n-1),
   waarbij n de omvang van de (deel-) steekproef is.
   Een gemeten percentage van 50% in de Vrijetijdsomnibusenquête 2009 heeft dus een betrouwbaarheidsmarge van 1,96 x √(50x50) / √4.184 = 1,5%. Evenzo heeft een gemeten percentage van 1% een betrouwbaarheidsmarge van 1,96 x √(1x99) / √4.184 = 0,3%.
   Bij alleen de 1.857 mannen in de Vrijetijdsomnibusenquête 2009 heeft een gemeten percentage van 50% evenwel een betrouwbaarheidsmarge van 1,96 x √(50x50) / √1.856 = 2,3%, en is bij een gemeten percentage van 1% de marge 1,96 x √(1x99) / √1.856 = 0,5%.

Publicatieoverzicht COS

Titel rapport (uitgave)	jaar
ALGEMEEN	
Binnenstadsmonitor 2009. De staat van de Rotterdamse binnenstad	2009
Kerncijfers & trends Rotterdam 2009	2009
Feitenkaart Omnibusenquête 2009	2009
Staat van Rotterdam 2009	2009
Aandachtsgebieden in beeld 2007	2008
Monitor Prins Alexander 2007	2008
Feijenoord in beeld	2007
Handleiding voor het opstellen van meetbare doelstellingen	2006
ARBEID EN INKOMEN	
Feitenkaart Inkomensgegevens Rotterdam en regio 2007	2010
Feitenkaart Inkomensgegevens Rotterdam op deelgemeente- en buurtniveau 2007	2010
Monitor bedrijventerreinen stadsregio Rotterdam 2009	2009
Feitenkaart Kantoren monitor regio Rotterdam. De Rotterdamse Kantorenmarkt per 1 januari 2009	2009
De Rotterdamse marktbezoeker 2009. Resultaten uit de Omnibusenquête 2009	2009
Rotterdam voor afgestudeerden. Binding van afgestudeerde bestuurskundigen met Rotterdam	2008
Monitor Lage Inkomens Delft 2008 (i.s.m. SWA)	2008
Werken bij Roteb (i.s.m. SWA)	2008
Monitor Lage inkomens Westland. 1e meting (i.s.m. SWA)	2007
Monitor Gemeentelijke Lastendruk Rotterdam, 2003-2006*	2006
Rotterdammers over werken bij de gemeente 2005. Resultaten uit de Omnibusenquête 2005	2005
Feitenkaart Economie en Arbeidsmarkt in Rotterdam	2005
BEVOLKINGSGROEPEN	
Chinezen in Rotterdam	2006
Monitor allochtone ouderen IJsselmonde	2005
COMMUNICATIE EN KLANTTEVREDENHEID	
Klanttevredenheid Team Horeca & Evenementen	2010
Rotterdammers over de gemeentelijke dienstverlening 2009. Resultaten uit de Omnibusenquête 2009	2009
Waardering dienstverlening parkeren 2008	2009
Kijk- en Luisteronderzoek SLOR 2008	2009
Rotterdammers over bouwoverlast in het centrum van Rotterdam 2008. Resultaten uit de Omnibusenquête 2008	2008
Rotterdammers over de communicatie over 'Rotterdam Centraal' 2008. Resultaten uit de Omnibusenquête 2008	2008
Het digitaal bewonerspanel Prins Alexander over het Evenementenbeleid	2008
Het digitaal bewonerspanel Prins Alexander over de deelgemeentegids	2008
Tevredenheidsmeting Feijenoord 2007	2007
Gebruik en waardering JOS Intranet	2006
Stadswinkel op voorhand	2006
Rapportage Mediagebruik Rotterdamse Ambtenaren	2005
Communicatie wijkveiligheid. Effectmeting 2005. Middelland	2005
Communicatie wijkveiligheid. Effectmeting 2005. Tussendijken	2005
DEMOGRAFIE	
Feitenkaart Bevolkingsmonitor januari 2010	2010
Bevolkingsprognose Rotterdam 2010-2025	2009
Feitenkaart Prognose huishoudens 2025	2008
Trendprognose Rotterdam 2020	2006
KUNST EN CULTUUR	
Cultuurdeelname in Rozenburg	2010
Cultuurparticipatie in deelgemeenten	2009
Cultuurparticipatie van Rotterdammers, 2007	2008
Ruimte voor creativiteit. Onderzoek naar de bedrijfshuisvestingsvraag van creatieve ondernemers in Rotterdam	2008
Belangstelling voor opera in Rotterdam 2008	2008
Klanttevredenheid SKVR	2006
Rotterdammers en de bibliotheek 2005. Resultaten uit de afgelopen Omnibusenquêtes	2005
LEEFBAARHEID EN VEILIGHEID	
Rotterdammers over het milieu 2009. Resultaten uit de Omnibusenquête 2009	2009
Vervolgmeting Monitor CO_2-uitstoot Rotterdam, Woningen. Versie juni 2009	2009
Energieverbruik door Rotterdamse huishoudens 2004	2009
Dak- en thuislozenopvang Vlaardingen. Nulmeting 2007	2008
Monitor hot spots Rotterdam. Vijfde meting (2007)	2007
Beleving luchtkwaliteit onder Rotterdammers 2007	2007
Rotterdammers over singels, sloten en vijvers. Resultaten uit de Omnibusenquêtes 2002-2007	2007
Effectmeting overlast Oude Noorden	2007
Nulmeting Leefbaarheid Opvang Pijnackerstraat Oude Noorden	2005
ONDERWIJS	
VVE-monitor Rotterdam 2008. 3e meting	2008
Leerlingprognoses primair onderwijs Rotterdam 2007-2022	2008
Integratie in het primair onderwijs Rotterdam	2005
Wonen en leren van volwassenen in de regio	2005

Publicatieoverzicht COS (vervolg)

Titel rapport (uitgave)	jaar
POLITIEK EN BESTUUR	
Analyse Gemeenteraadsverkiezingen 2010	2010
Analyse Opkomst Gemeenteraadsverkiezingen 2010	2010
Rotterdammers over burgerparticipatie 2007. Resultaten uit de Omnibusenquête 2007	2007
Feitenkaart Het oordeel van Rotterdammers over het gemeentebestuur voorjaar 2007	2007
Opkomen voor Rotterdam	2006
Skyline op ooghoogte	2006
RUIMTELIJKE ORDENING EN VERKEER	
Mobiliteit in Rotterdam, de stadsregio en Nederland 2004-2008	2010
Bezoek en waardering wijkparken Rotterdam	2010
Rotterdammers over het verkeer 2009. Resultaten uit de Omnibusenquête 2009	2009
Vervolgenquête Fiets in de metro. Evaluatie van de pilot 'Fiets in de metro in de daluren'	2009
Evaluatie Rotterdams Restauratiefonds 2006	2008
Tevredenheidsonderzoek Evenementenparkeerregeling 2007	2007
Rotterdammers over het openbaar vervoer 2007. Resultaten uit de Omnibusenquête 2007	2007
Masterplan Lijnbaanhoven	2007
Draagvlakmeting parkeren onder de Noorderhavenkade	2006
Belevingsonderzoek groene golf Schiekade / Schieweg	2006
Rotterdammers over imagobepalende plekken in de openbare ruimte	2005
SOCIAAL BELEID	
Rotterdam sociaal gemeten. 2e meting Sociale Index	2009
Jonge moeders in Rotterdam. Stand van zaken 2008	2008
VRIJETIJDSBESTEDING	
Vrijwilligerswerk en informele hulp in Rotterdam 2009. Resultaten uit de Vrijetijdsomnibusenquête 2009	2010
Evenementen in Hoek van Holland 2009	2009
Op zoek naar een verklaringsmodel voor vrijwilligerswerk	2009
Quickscan Rotterdamse jongeren in hun vrije tijd, 2007	2009
Nadere analyses vrijwilligerswerk in Rotterdam	2009
Bezoek en waardering groenvoorzieningen Rotterdam	2008
Rotterdammers in hun vrije tijd 2007. Resultaten uit de Vrijetijdsomnibusenquête 2007	2008
Vrijwilligers(organisaties) in Hoogvliet. Meningen en behoeften	2008
Recreatief bezoek van Rotterdammers aan Rotterdam. Resultaten uit de Vrijetijdsomnibus 2005	2006
Relevante trends voor het vrijwilligerswerk in 2020	2006
Rotterdammers in de wintermaanden van 2005	2005
Joffen in Feijenoord	2005
WELZIJN EN VOLKSGEZONDHEID	
Maatschappelijke opvang in Rotterdam	2008
Subsidiëring van welzijnsinstellingen door deelgemeenten en gemeentelijke diensten in Rotterdam, 2007	2007
Sterfte in Rotterdam tijdens de hittegolven in juli 2006	2006
WONEN	
Monitor Aanbodmodel Rotterdam 2008	2010
Komen en Gaan 2009. Selectieve migratie in Rotterdam in 2009	2010
Feitenkaart Aandachtsgroepen volkshuisvestingsbeleid Rotterdam en regio 2007	2010
Evaluatie Huisvestingsvergunning Rotterdam, juli 2006 - juli 2009	2010
Monitor Woningbouwafspraken Stadsregio Rotterdam 2008	2009
Kans van slagen. Monitor Woonruimteverdeling stadsregio Rotterdam 2008 kwartaal 4	2009
Monitor Woonruimteverdeling Stadsregio Rotterdam 2008	2009
Woningbehoefte stadsregio Rotterdam 2010-2020	2009
Woonruimteverdeling Voorne-Putten en Rozenburg juli 2007 - juli 2008	2008
Kansen op de Schiedamse woningmarkt 2007	2008
Evaluatie invoering huisvestingsvergunning Rotterdam	2007
Monitor Gentrification in pilotgebieden	2007
Bewoners over het nieuwe dure huursegment	2006
Rotterdammers over herstructurering 2006. Resultaten uit de Omnibusenquête 2006	2006
Rotterdammers over de verkoop van huurwoningen 2006. Resultaten uit de Omnibusenquête 2006	2006
Bewonersonderzoek Nesselande	2005
OVERIG	
Quick scan objectgebonden vergunningen	2007
Evaluatie Flexwerken dS+V	2006
Rapportage Warmtekrachtkoppeling Bergschenhoek	2005
Rotterdammers en computers 2005. Resultaten uit de Omnibusenquête 2005	2005

Bovenstaand overzicht is een greep uit het publicatieaanbod van het Centrum voor Onderzoek en Statistiek. Een compleet overzicht is te raadplegen op Internet: http://www.cos.rotterdam.nl.